

Maija Alasentie

URHEILUMENESTYKSEN MERKITYS KANSALLISELLE
IDENTITEETILLE GLOBALISAATION AIKANA
Tutkimus suomalaisista huippu-urheilun strategioista

Jyväskylän yliopisto
Liikuntatieteiden laitos
Liikunnan yhteiskuntatieteiden
pro gradu –tutkielma
Kevät 2011

ALASENTIE, MAIJA: Urheilumenestyksen merkitys kansalliselle identiteetille globalisaation aikana. Tutkimus suomalaisista huippu-urheilun strategioista.

Pro gradu -tutkielma, 86 sivua

Liikunnan yhteiskuntatieteet

2011

Huippu-urheilu ja kansallinen identiteetti liittyvät läheisesti toisiinsa. Urheilumenestyksellä on kyky nostattaa voimakkaita tunteita katsojissaan ja kansallisvaltio on perinteisesti ollut ihmisille erittäin merkittävä identifioitumisen kohde. Urheilulla on ollut merkittävä rooli osana suomalaista nationalismia, mutta globalisaation ilmiön myötä urheilun ja kansallisen identiteetin suhde on usein tullut kyseenalaistetuksi.

Tutkimuksessa tarkastellaan, millainen on urheilun ja nationalismin suhde Suomessa tämän päivän globalisoituvassa maailmassa, miten huippu-urheilussa menestymisen merkitystä perustellaan ja miten keskustelu huippu-urheilun ja kansallisidentiteetin suhteesta on muuttunut 1980-luvulta tähän päivään. Aineistona ovat huippu-urheilun strategia-asiakirjat, joiden tuottamaa urheilupuhetta tarkastellaan diskurssianalyysin avulla. Asiakirjoja on yhteensä kuusi, ja ne ovat ilmestyneet vuosina 1987, 1994, 1998, 2002, 2004 ja 2010.

Asiakirjojen mukaan huippu-urheilu on 1980-luvulta lähtien kaupallistunut, viihteellistynyt ja ammattimaistunut. Toiminnan suuntaa sanelee yhä enemmän raha ja muun muassa tämän myötä huippu-urheiluun tullut monia epäterveitä ilmiöitä. Huippu-urheilijat nähdään edelleen merkittävinä nuorten esikuvina, vaikka myös Suomessa monet suhtautuvat huippu-urheiluun yhä skeptisemmin.

Strategia-asiakirjoissa huippu-urheilumenestyksen merkitystä perusteltiin erilaisin nationalistisin puhetavoin. Huippu-urheilun merkityksen Suomessa voidaan sanoa ainakin osittain perustuvan maamme menestykselliseen urheiluhistoriaan. Urheilumenestystä asiakirjoissa perusteltiin sillä, että se osaltaan kertoo Suomen ja suomalaisten kilpailukyvyistä. Lisäksi huippu-urheilulla todettiin olevan merkittävä kyky tuottaa yhteisöllisyyttä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että nationalistinen puhetapa on edelleen oleellinen osa huippu-urheilun perustelua, vaikka urheilun ja paikallisuuden suhde onkin muuttunut globalisaation myötä. Esimerkiksi identifioitumisen kohteet voivat nykyisin löytyä oman maan ulkopuoleltakin. Tästä huolimatta suomalainen huippu-urheilupuhe ei ole juurikaan muuttunut, sillä huippu-urheilun perustelu pysyy pääpiirteittäin samana kaikissa strategia-asiakirjoissa.

Avainsanat: nationalismi, kansallinen identiteetti, huippu-urheilu, globalisaatio

Sisällys

1. Johdanto	4
2. Keskustelu urheilun ja nationalismin suhteesta	6
3. Muuttuva nationalismi	10
3.1 Nationalismin teoria	10
3.2 Nationalismi kansallisen identiteetin rakentajana	13
3.3 Kansallisvaltio haasteiden edessä	15
3.4 Nationalismi nyt ja tulevaisuudessa	18
4. Tulkinnalliset identiteetit.....	21
4.1 Kansallinen identiteetti ja globalisaatio	21
4.2 Moninainen identiteetti	25
5. Urheilukulttuurin eriytyminen	29
6. Tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja lähteet.....	31
6.1 Tutkimuksen tavoitteet	31
6.2 Menetelmä.....	32
6.3 Aineisto	34
6.4 Teemoittelu.....	36
7. Urheilu ammattimaistuu, kaupallistuu ja viihteellistyy	37
7.1 Kaupallistuminen ja viihteellistyminen.....	37
7.2 Ammattilaistuminen	42
7.3 Huippu-urheilun eettinen perusta: nuorison idoleista dopingrikoksiin.....	45
8. Huippu-urheilumenestyksen nationalistinen perustelu	52
8.1 Menestyksekkäs urheiluhistoria kansallisidentiteetin rakentajana.....	52
8.2 Huippu-urheilu kilpailukyvyn mittarina ja politiikan välineenä.....	56
8.3 Huippu-urheilu ja yhteisöllisyys	62
8.4 Urheilunationalismi nyt ja tulevaisuudessa.....	69
9. Pohdinta	75
Lähteet.....	81

1. Johdanto

Urheilu ja nationalismi ovat molemmat vahvoja tunteiden nostattajia. Ne liittyvät myös läheisesti toisiinsa, sillä urheilua käytetään usein ilmaisemaan nationalistisia tunteita. Kuitenkin postmoderniksi ja globalisaatioksi kutsuttujen ilmiöiden myötä sekä urheilun ja kansallisen identiteetin suhde että jopa kansallisvaltion oikeutus ovat tulleet kyseenalaistetuiksi. Monet uskovat globalisaation vaikutuksen heikentävän kansallista identiteettiä sekä myös urheilun ja nationalististen tunteiden suhdetta. Tästä käsityksestä huolimatta urheilun ja kansallisen identiteetin suhde näyttää olevan aivan yhtä vahva kuin ennenkin. (Bairner 2001, xi.)

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millainen on urheilun, nationalismin ja kansallisen identiteetin suhde tämän päivän globalisoituvassa maailmassa. Huippu-urheilu on nykyisin erityisen näkyvä ja suosittu ilmiö. Myös nationalismi ja kansallinen identiteetti ovat yhä edelleen erityisen merkittäviä ilmiöitä, vaikka niille on jo usein ennustettu kuolemaa. Tutkimuksessani pyrin aineiston avulla selvittämään, miten globalisaatioksi ja postmoderniksi kutsutut ilmiöt ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat urheiluun, nationalismiin ja kansalliseen identiteettiin sekä niiden välisiin suhteisiin. Erityisesti huippu-urheilumenestyksen merkitys antaa mielestäni mielenkiintoisen lähtökohdan tarkastella kansallisen identiteetin ja nationalismin asemaa globaalissa postmodernissa maailmassa

Urheilun seuraaminen yhdistää ihmisiä kiehtovalla tavalla. Jopa kokonaisen kansakunnan itsetunto voi riippua urheilumenestyksestä, sillä urheilun voidaan sanoa olevan kilpailua symbolisesti tärkeästä asiasta (Heinonen 2004, 231–232). Urheilun aiheuttamat tunteet ovat monille vahvempia kuin minkään muiden kokemusten ja lisäksi urheilulla on kyky sitoa ihmisiä yhteen (Miller, Lawrence, McKay & Rowe 2001, 1-2). Maailmanlaajuisissa urheilukilpailuissa sekä katsojat että urheilijat panostavat paljon niin itseensä kuin kansallisiin identiteetteihinsä. Urheilulla onkin kiistatta suuri symbolinen arvo ja kyky herättää ihmisissä voimakkaita tunteita; urheilulla on merkitystä kansalliselle kunnialle. (Maguire 2001, 2-3.)

Suomalaiset ovat uskomuksen mukaan poikkeuksellista urheilukansaa, sillä

menestyksekkään urheiluhistorian lisäksi Suomessa on osattu käyttää urheilumenestystä erityisen tehokkaasti hyväkseen. Urheilun ja nationalismin suhteeseen Suomessa liittyykin monenlaisia käsityksiä. Kenties tunnetuimman uskomuksen mukaan Suomi on juostu maailmankartalle Hannes Kolehmainen toimesta heinäkuussa 1912 Tukholman olympiastadionilla. (Kokkonen 2008, 11.)

Urheilusaavutusten merkitys osana kansallista identiteettiä on nähty Suomessa usein itsestäänselvyyttenä (Kokkonen 2008, 11; Tervo 2003, 1). Tavallaan voidaankin väittää urheilun ja nationalismin välisen suhteen olevan päivänselvä, eikä sitä näin ole tarpeen tutkia. Urheilun on odotettu ilman muuta palvelevan yhteiskunnan asettamia tavoitteita, jota kautta se on saanut oikeutuksensa. Nationalistisesta näkökulmasta urheilun tarkoituksena on kansakunnan kilpailukyvyyn todistaminen ja toisaalta tavoitteena on nostattaa yhteisöllisyyden tunnetta. (Kokkonen 2008, 13.) Urheilu onkin ollut yksi arvokkaimmista nationalistien käytössä olevista välineistä (Bairner 2001, 177).

Huippu-urheilun tutkiminen kansallisen identiteetin ja nationalismin perspektiivistä on mielenkiintoista. Urheilu on tänä päivänä toisaalta nationalismin väline ja toisaalta ylikansallista viihdettä. Viihteellistyminen ei kuitenkaan näytä muuttaneen käsitystä urheilun ja nationalismin luontaiseksi koetusta yhteydestä. Urheilun ja nationalismin suhde nähdään aina vain luonnollisena, vaikka se ei sitä todellakaan ole. Ehkä juuri tämän vuoksi tuota suhdetta ei ole juurikaan tutkittu Suomessa. Osaltaan juuri tämän ”oletetun itsestäänselvyden” vuoksi on mielestäni mielenkiintoista tutkia, millainen on urheilun ja nationalismin suhde tänä päivänä.

Urheilu järjestäytyy edelleen kansallisten rajojen mukaisesti, vaikka monista muista instituutioista ovat nämä perinteiset rajanvedot häviämässä. Urheilun muuttumattomaksi käsitetyt periaatteet sekä toisaalta kansallisvaltion rooli ihmisten identiteetin rakentajana ovat kuitenkin olleet viime aikoina monien murrosten kohteena ja juuri tämän vuoksi tulee niiden suhdetta tutkia. Erityisesti globalisaatiolla on väitetty olevan moninaisia vaikutuksia myös urheilun käytäntöihin.

Globalisaatio on yksi tämän päivän puhutuimmista ilmiöistä ja sen väitetään olevan monien maailman muutosten takana. Globalisaatiolla on vaikutusta elämäämme, mutta sen moninaisia seurauksia ei kuitenkaan ole helppo arvioida. Vaikutukset ulottuvat

kuitenkin sekä nationalismin käytäntöihin että kansallisen identiteetin rakennukseen, eikä myöskään urheilu voi välttyä sen seurauksilta. Urheilulla on ja on ollut merkitystä monien ihmisten kansalliselle identiteetille, mutta siirryttäessä kohti globaalia yhteiskuntaa tulee kuitenkin pohtia, missä määrin urheilun ja kansallisen identiteetin yhteys tulee heikkenemään. Yhden teorian mukaan globalisaation prosessin seurauksena urheilun ja kansallisen identiteetin suhde tulee itsestään selvästi purkautumaan ja seurauksena on yhä homogeenisempi globaali urheilukulttuuri (Bairner 2001, 1).

Tutkimukseni aineistona tarkastelen huippu-urheilun strategia-asiakirjoja. Valitsin ne aineistokseni, sillä ne ilmentävät hyvin aikansa merkittävää urheilupuhetta. Tutkimuksessani strategia-asiakirjoissa esitetty urheilupuhe on tarkoitus yhdistää vallitseviin yhteiskunnan ja kulttuurin muutoksiin. Asiakirjojen avulla aion tutkia, mikä on kansallisen identiteetin rooli nykyisessä globalisoituvassa ja postmodernissa maailmassa. Lisäksi tutkin, miten globalisoituminen vaikuttaa kansallisidentiteettiin ja mikä on urheilun rooli tässä prosessissa.

2. Keskustelu urheilun ja nationalismin suhteesta

Urheilun ja nationalismin suhdetta Suomessa 1900-luvun alkupuoliskolla on tutkittu jonkun verran. Urheiluhistoriaa 1900-luvun puoliväliin saakka on käsitelty monissa teoksissa, mutta varsinainen suomalaisen urheilun ja nationalismin tutkimus on ollut vähäistä. Vaikka oma tutkimukseni käsittelee nationalismin ja urheilun suhdetta 1990-luvulta lähtien, luo tämä vuosisadan alkuun kohdistuva tutkimus merkittävän lähtökohdan analyysiani varten. Tutkimuskirjallisuutena ja vertailupohjana toimiikin tämä suomalaisen nationalismin ”kulta-aikaan”, eli 1900-luvun alun ja maailmansotien aikaan liittyvä tutkimus.

Merkittävin urheilun ja nationalismin suhdetta 1900-luvun alkupuoliskolla käsittelevä teos on vuonna 2008 valmistunut Jouko Kokkosen väitöskirja *Kansakunta Kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952*. Kokkosen työ on perusteellinen selvitys ja analyysi urheilun merkityksestä suomalaisuuden rakentajana. Olympiakisoista tuotetun lehtiaineiston avulla hän käsittelee sitä, millainen merkitys urheilulla oli Suomen tekemisessä tunnetuksi ja suomalaisen kyvykkyyden

osoittamisessa itsenäisyyden alkuaikoina. Kokkosen mukaan urheilumenestyksellä on Suomessa ollut kansainvälisesti katsottuna poikkeuksellisen suuri merkitys kansallisen yhtenäisyyden luojana.

Kokkonen on tutkimuksessaan pyrkinyt jäljittämään urheiluun perustuvia suomalaisuutta ylläpitäviä myyttejä. Teoksessa esiin nousseita myyttejä olivat ensinnäkin myytti urheilusta terveen suomalaisuuden lähteenä sekä urheilu osana sisumyytin kehittelyä. Lisäksi esille nousivat myytit Nurmesta ja Kolehmaisesta omanlaisina suomalaisina sankareinaan ja käsitys Helsingin kisoista viimeisinä oikeina olympialaisina. Erityisen merkittäviä myyttejä olivat myytti Suomen juoksemisesta maailmankartalle sekä Suomen esittäminen urheilun suurvaltana. (Kokkonen 2008, 301–305.)

Mervi Tervo analysoi väitöskirjassaan (2003) *Geographies in the making. Reflecons on sports, the media and national identity in Finland* kansallisen identiteetin rakentumista median urheilumenestystä käsittelevän aineiston avulla. Väitöskirjan ensimmäisessä osassa käsitellään kilpaurheilun merkitystä osana suomalaisen kansakunnan syntyä ennen toista maailmansotaa. Toisessa osassa käsitellään vuoden 2001 Lahden MM-kisojen dopingkäryjen aiheuttamia reaktioita. Aineistojen avulla pyritään vertailemaan urheilun ja urheilusankaruuden muutosta 2000-luvulle tultaessa.

Tutkimuksen tuloksena on, että urheilusankaruus on muuttunut vuosisadan alun ja 2000-luvun alun välissä huomattavasti. Vanhat myytit suomalaisten ylivoimaisuudesta sekä sisukkuudesta ovat säilyneet, mutta muutoksia on tapahtunut. Erityisesti Lahden dopingskandaalin myötä lääketieteen tarjoamat mahdollisuudet ja rahan merkitys kilpaurheilussa muokkasivat suomalaisten käsityksiä suomalaisesta urheilusankaruudesta. Tervon mukaan voidaankin väittää, ettei urheilusankaruus ole enää 2000-luvulla yksiselitteinen ilmiö ja kultamitalien arvostus on monien suomalaisten mielissä laskenut.

Suomalaista urheilusankaruutta on tutkittu useammassakin väitöskirjassa. Kalle Reinikainen on vuonna 1992 valmistuneessa väitöskirjassaan *Isänmaan sankarit. Huippu-urheilijan vapaudet ja velvollisuudet* tutkinut urheilun kansallissankaruutta. Reinikainen on teoksessaan peilannut huippu-urheilua ja huippu-urheilijan roolia läpi

1900-luvun. Teoksen analyysi keskittyy olympiakisojen kansallissankareihin eri aikojen yhteiskunnallisissa tilanteissa.

Kalle Virtapohja taas käsittelee vuonna 1998 valmistuneessa väitöskirjassaan *Sankareiden salaisuudet. Journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä* urheilusankaruuden sekä urheilujournalismin muutosta 1900-luvulla ja sitä miten urheilujournalismin draama tuottaa erilaisia urheilusankareita. Virtapohjan mukaan suomalaiset urheilusankarit ovat vuosien varrella muuttuneet kansallisen yhtenäisyyden rakentajista kaupallisiksi mediatähdiksi.

Myös yksittäistä sankareista on tehty tutkimusta. Ossi Viidan väitöskirja (2003) *Hymyilevä Hannes. Työläisurheilija Hannes Kolehmaisesta sankaruus porvarillisessa Suomessa* on perusteellinen tutkimus juoksija Hannes Kolehmaisesta. Tässä omaan tutkimukseeni liittyy erityisesti jo mainittu myytti ”Hannes Kolehmainen juoksi Suomen maailmankartalle”. Viidan mukaan tämä myyttinen sanonta syntyi vasta ennen talvisotaa. Tällöin Suomea uhkasi ulkoinen vaara ja myös urheilumyyteille oli tilausta kansan yhdistämiseksi. (Viita 2003, 334–341.)

Urheilun merkitystä kansalliselle identiteetille sekä urheilun ja nationalismin suhdetta on tutkittu jonkun verran enemmän ulkomailla. Urheilun ja nationalismin eurooppalaista perspektiiviä edustaa vuonna 2003 ilmestynyt James Riordanin ja Arnd Krügerin toimittama artikkelikokoelma *European Cultures in Sport*. Teos käsittelee modernin urheilun kehitystä Euroopassa 1800-luvun lopulta suhteessa poliittiseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen muutokseen, sekä erityisesti menestykseen ja kansalliseen identiteettiin. Urheilua on käytetty ympäri Euroopan instrumenttina kansallisen identiteetin rakentamisessa.

Riordanin ja Krügerin (2003, 1-3) mukaan kaikille Euroopan kansoille on yhteistä tietyt kehityslinjat. 1900-luvun alussa kansainvälisten kilpailujen myötä valtiot huomasivat urheiluvoittojen poliittisen potentiaalin ja erityisesti totalitaristisissa valtioissa urheilumenestyksen merkitys kasvoi suureksi. Toisen maailmansodan jälkeen urheilu politisoitui entisestään kommunististen ja kapitalististen valtioiden kilpailun myötä kun urheiluvoittoa alettiin pitää todisteena poliittisesta ylivoimaisuudesta. Monista yhteisistä kehityslinjoista huolimatta kaikki Euroopan kansallisuudet määrittelevät

urheilun omalla tavallaan ja kiinnittävät sen eri tavoin historiaansa.

Merkittävä urheilun, kansallisen identiteetin ja globalisaation suhdetta tutkiva teos on Alan Bairnerin vuonna 2001 ilmestynyt *Sport, Nationalism, and Globalization. European and North American Perspectives*. Bairner vertailee teoksessaan urheilun ja nationalismin suhdetta eri länsimaisissa valtioissa. Bairnerin mukaan anglosaksisten maiden nationalismin suhde valtioon on erilainen kuin esimerkiksi pohjoismaiden. Teoksessa käsitellään myös miten globalisaatio on vaikuttanut nationalismiin ja urheilun suhteisiin.

Vuonna 1999 ilmestyneessä Grant Jarvien toimittamassa artikkelikokoelmassa *Sport in the Making of Celtic Cultures* käsitellään urheilun roolia Britteinsaarten kansakunnissa. Artikkelit käsittelevät muun muassa rugbyyn merkitystä Walesissa ja jalkapallon merkitystä Englannissa sekä niiden suhdetta nationalismiin. Urheilu on kiistatta muokannut ”kelttiläisiä” kulttuureja ja sitä on käytetty myös vahvistamaan kansallisia identiteettejä. Teos pyrkii erityisesti selittämään, miksi monilla Euroopan pienemmillä valtioilla, jotka ovat joutuneet taistelemaan itsenäisyydestään, tuntuu olevan niin intohimoinen suhde urheiluun ja paikallislajeihin.

Vuonna 2005 ilmestyneessä Alan Bairnerin toimittamassa artikkelikokoelmassa *Sport and the Irish. Histories, identities, issues* käsitellään urheilua Irlannissa sekä ylipäätään urheilun roolia modernien yhteiskuntien muokkaajana. Irlantilaiset suhtautuvat urheiluun erityisen fanaattisesti ja käytännössä kaikki kirjoittajat korostavat urheilun roolia irlantilaisten elämässä ja irlantilaisen identiteetin muokkaajana.

John Sudgenin ja Alan Bairnerin (1999) toimittamassa artikkelikokoelmassa *Sport in Divided Societies* käsitellään urheilun roolia poliittisesti jakautuneissa valtioissa. Teoksessa käsitellään sekä poliittisesti hajanaisia valtioita, kuten Pohjois-Irlantia ja Etelä-Afrikkaa, että jakautuneisuudestaan huolimatta poliittisesti vakaita valtioita, kuten Sveitsiä ja Belgiaa. Teoksessa pohditaan, miten urheilu vaikuttaa yhteiskunnan jakautumiseen ja voiko se toisaalta toimia hajanaisuuden poistajana. Juuri jakautuneissa yhteiskunnissa urheilu on merkittävä yhteisöllisten tai vihamielisten tunteiden nostattaja, vaikkakin urheilun rooli jakautuneissa yhteiskunnissa eroaa selvästi.

3. Muuttuva nationalismi

3.1 Nationalismin teoria

Nationalismista on tullut viimeisten kahdensadan vuoden aikana merkittävä ja hyväksyttävä yhteiskunnallinen ilmiö. Monet ihmiset näkevät kansat ja kansallisvaltiot luonnollisina kokonaisuuksina, joiden synty ja olemassaolo ovat olleet välttämättömiä. (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 8.) Kansallisvaltio tuntuukin olevan ainoa hyväksyttävä normi valtion rakentamiselle (Sevänen 2004b, 48). Monien mielissä ihmiskunta jakautuu luontevasti kansoihin, joilla on oma kielensä ja kulttuurinsa. Kansallista itsehallintoa pidetään ainoana oikeana hallinnon muotona ja monet ihmiset arvostavat suuresti omaa maataan, kansaansa ja kansallista identiteettiään. Nationalismin ideologia on näin juurtunut syväälle poliittiseen ajatteluun ja muodostunut yleisesti hyväksytyksi käsitykseksi. (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 8.)

Nationalismille on ennustettu usein kuolemaa, mutta erityisesti muuntautumiskykynsä vuoksi se on tähänkin päivään asti säilynyt elinvoimaisena. Nationalismi luo yhteenkuuluvuuden tunnetta ja toimii eräänlaisena kansalaisuskontona, jota vahvistetaan monissa arkipäiväisissä tilanteissa ja rituaaleissa. (emt., 8-9.) Nationalismin tarkka määrittely ei ole helppoa, mutta sen teorian voidaan katsoa jakautuvan karkeasti kahteen koulukuntaan. Ensimmäinen koulukunta näkee nationalismiin "ikiaikaisena", jonka mukaan kansakunnat ovat vanhoja historiallisia subjekteja. Toisen koulukunnan mukaan nationalismi ja kansakunnat ovat moderneja ilmiöitä, jotka ovat syntyneet tietoisesta kansallisuustunteesta ja -identiteetin muokkaamisen seurauksena. Käytännössä monet nationalismin tutkijat asettuvat jonnekin näiden käsitysten välille. (Guibernau 1996, 48–49; Nurmiainen 2007, 15–17.)

Nationalismilla ajatellaan yleisesti olevan sekä positiivinen että negatiivinen puolensa. Nationalismi sisältää aineksia myönteisen yhteisöidentiteetin rakentamiseen (Kokkonen 2008, 26), mutta kansan, kansallisuuden ja nationalismin alkuperä ja luonnollisuus on usein kyseenalaistettu. Eräs merkittävimmistä huomioista tässä keskittyy etnisyyteen perustuvan ja kansalaisuuteen perustuvan nationalismin suhteeseen ja erotteluun, joka osaltaan vaikuttaa myös urheilun ja kansallisen identiteetin vuorovaikutukseen. (Bairner

2001, 2-3.)

Etnisen nationalismin diskurssi liittyy olettamukseen alkuperäisestä kansasta, jopa rodusta, johon ei voi noin vain liittyä. Etnisen nationalismin nähdään usein edustavan nationalismin negatiivista puolta. Kansalaisuuteen perustuvan nationalismin mukaan oleellista taas on kansallisvaltion jäsenyys ja maahanmuuton seurauksena periaatteessa kenestä tahansa voi tulla kansakunnan jäsen. Kansalaisuuteen perustuvan nationalismin on nähty edustavan nationalismin positiivista puolta. (emt., 3.) Kahden edellä mainitun ääripään väliin voidaan katsoa sijoittuvan niin sanotun sosiaalisen nationalismin, joka korostaa kansallisen identiteetin kokemista, yhteisyyttä ja kulttuuria. ”Kansaan” voivatkin kuulua kaikki, jotka vain kokevat samaistuvansa siihen. (Kellas 1998, 66.) Seväsen (2004b, 35) määritelmän mukaan kansa on yhteisö, jonka jäsenet kokevat kuuluvansa yhteen ja tämä tuottaa jäsenille yhteenkuuluvuuden tunteen lisäksi vaikutelman yhteisestä solidaarisuudesta.

Tällaista sosiaalisen nationalismin ajatusta voidaan katsoa edustavan ennen kaikkea Benedict Andersonin, jonka teos *Imagined Communities* - "Kuvitellut yhteisöt" - on yksi siteeratuimpia nationalismia yhteiskuntatieteellisesti käsitteleviä teoksia. Andersonin nationalismiteoria korostaa erityisesti tunnetta olennaisena osana kansakuntaan kuulumista. Merkittävää on nimenomaan subjektiivinen kansakunnan kokeminen, ei mikään ulkoisesti määrittyvä kuuluminen. (Nurmiainen 2007, 9-22.) Tämä ajatus ja Andersonin nationalismiteoria kiteytyy hyvin itse teoksen nimeen, vaikka termi ”kuviteltu” ymmärretäänkin tässä yhteydessä usein virheellisesti tai pinnallisesti. Andersonin mukaan kansakunta on kuviteltu, sillä vaikka kansakunnan jäsenet eivät tunne suurinta osaa toisistaan, näkevät he kuitenkin jossain määrin olevansa yhteydessä. Kansakunnat ovat kuviteltuja poliittisia yhteisöjä ja kansallinen tietoisuus ajan myötä syntyneitä. Nationalismi on nimenomaan moderni ilmiö, jonka kehitykseen ovat vaikuttaneet esimerkiksi teollinen vallankumous sekä kirjapainotaito, joiden avulla helpottui kansakunnan tietoisuuden lisääminen. (Anderson, 2007.)

Monien muidenkin tutkijoiden mukaan nationalismin synty liittyy läheisesti teollisen yhteiskunnan syntymiseen. Tunnetut nationalismin tutkijat Ernest Gellner (1998) ja Eric Hobsbawm (1994) ovat tutkimuksissaan käsitelleet nationalismin historiaa, syntyä ja kehitystä modernissa maailmassa. Gellnerin mukaan nationalismi syntyi teollistuneissa

yhteiskunnissa, kun tarvittiin uudenlaista sitouttamista yhteisöön. Myös Hobsbawmin (1994, 18) mukaan nationalismi on modernin ajan ilmiö. Kansakunnat eivät tee valtioita, vaan nationalismi syntyy aina ennen kansakuntaa. Molemmat tutkijat näkevät nationalismin lisäksi lähinnä negatiivisena ilmiönä. Hobsbawm (emt., 194) näkee identiteettipolitiikan, eli halun kuulua johonkin, peräti sairauden oireena, joka luo illuusion kansakunnasta.

Hobsbawmia, Gellneriä ja Andersonia on kuitenkin kritisoitu muun muassa historiallisen jatkuvuuden vähättelemisestä sekä kansallisten identiteettien keinotekoisuuden ylikorostamisesta (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 36). Näihin kriitikoihin kuuluu muun muassa Anthony D. Smith, joka edustaa edellisiin verrattuna hieman vastakkaista näkemystä nationalismista. Hänen mukaansa nationalismin juuret ovat syntyneet paljon ennen modernia yhteiskuntaa. Nykyiset kansalliset identiteetit pohjautuvat ainakin osittain vanhemmalle etniselle perustalle. Kansakunta rakentuu niin sanotun etnisen ytimen ympärille, vaikka nationalismi ilmiönä kuuluu myös Smithin mielestä modernin aikakaudelle. (esim. Smith, 1991, 1995.)

Nationalismin Smith määrittelee ideologiseksi liikkeeksi, joka pyrkii saavuttamaan ja säilyttämään sellaisen väestöryhmän autonomian, yhtenäisyyden ja identiteetin, että ainakin osa sen jäsenistä kokisi kuuluvansa oikeaan ja potentiaaliseen ”kansakuntaan”. Kansalliset symbolit, tavat ja juhlallisuudet ovat nationalismin kenties merkittävimpiä aspekteja, sillä ne ilmentävät nationalismin perustavanlaatuisia käsitteitä. (Smith 1991, 73–77.)

Montesart Guibernau (1996, 43, 47) taas määrittelee nationalismin ensisijaisesti tunteeksi. Kansallinen tunne syntyy kiinnittymisestä kotimaahan, yhteiseen kieleen, arvoihin ja traditioihin. Myös identifioituminen yhteisiin symboleihin, kuten lippuun, kansallislauluun ja esimerkiksi kulttuurin teoksiin on merkittävää. Nämä tekevät kansakunnasta omanlaatuisen, joka eroaa muista. Kiinnittyminen näihin merkkeihin rakentaa identiteettiä. Nationalismi on näin tunne kuulumisesta yhteisöön, jonka jäsenet identifioituvat tiettyihin symboleihin, uskomuksiin ja elämäntapoihin ja joilla on tahtoa vaikuttaa yhteiseen poliittiseen kohtaloonsa. Nationalismin voima on, ei vain sen rationaalisessa perustelussa, vaan siinä tunteiden käsittämättömässä voimassa, joka syntyy kuulumisesta tiettyyn ryhmään.

Craig Calhounin (1997, 2-3, 11–12) mukaan nationalismi on modernin ajan kollektiivisten identiteettien perusta. Nationalismi voidaan käsittää diskurssina, projektina ja arvottamisena. Diskursiivisen ulottuvuuden mukaan kulttuurisen ymmärryksen ja puhettavan myötä ihmiset muodostavat käsityksensä maailmasta kansan ja kansallisen identiteetin näkökulmasta. Nationalismin projektinomaisen ulottuvuus taas tarkoittaa ihmisten toiminnan suuntautumista kansakunnan rakentamiseen. Arvottamisen mukaan nationalismi käsitetään tietyntyyppisenä ideologiana, joka vaatii kansalle sille kuuluvaa asemaa. Nationalismissa ei ole näin kyse vain politiikasta, vaan myös kulttuurista ja identiteetistä. Nationalismi on ihmisten perustavanlaatuisen tapa puhua, ajatella ja toimia. Tämä on se seikka, joka antaa nationalismille sen poliittisen valtansa. Ihmiset ovat ylpeitä kansallisesta identiteetistään ja vastaavat nationalistisiin viesteihin henkilökohtaisista syistä johtuen.

3.2 Nationalismi kansallisen identiteetin rakentajana

Kokkosen (2008, 26) mukaan nationalismi on yksinkertaisimmillaan määriteltynä ”keino luoda yhteenkuuluvuutta tietyllä alueella asuvien ja samaan kansakuntaan kuuluviksi katsottujen, yleensä samaa kieltä puhuvien ihmisten välille”. Nationalismille on luonteenomaista erityisyyden korostamisen tarve, joka antaa kansakunnalle oikeuden olemassaolonsa ja johtaa ihmiskunnan jakamiseen ”meihin” ja ”heihin”. Urheilun ja nationalismin suhteen osalta tämä tarkoittaa tietoisesta yritystä käyttää urheilumenestystä nationalistisiin päämääriin, sekä erityisesti kansainvälisessä urheilussa selvästi näkyvää jakoa ”meihin” ja ”heihin” eri valtioiden välille.

Guibernau (2007, 25) erittelee viisi päästrategiaa kansallisen identiteetin rakentamiseksi. Ensimmäinen on tietyn mielikuvan rakentaminen kansasta, joka perustuu usein tiettyyn etniseen ryhmään, maantieteelliseen sijaintiin ja yhteiseen historiaan ja kulttuuriin. Toinen strategia on rituaalien ja symbolien käyttö yhtenäisyyden tunteen vahvistamiseksi. Kolmas strategia on kansalaisuuden käsitteen edistäminen. Erinäisten kansallisten, poliittisten ja laillisten oikeuksien myötä voidaan nostaa kansalaisten lojaaliutta valtiota kohtaan. Neljänneksi tarvitaan myös kansakunnan yhteinen vihollinen sisäisen yhtenäisyyden saavuttamiseksi. Viidentenä

strategiana on koulutuksen ja median käyttö halutun kansakunnan mielikuvan levittämiseksi.

Stuart Hallin (1999, 47–52) mukaan kansalliset kulttuurit rakentavat merkityksiä sekä muokkaavat toimintaamme. Muun muassa symbolien ja representaatioiden avulla kansalliset kulttuurit tuottavat merkityksiä ”kansakunnasta”, johon voimme identifioitua. Kansallista kulttuuria rakennetaan eri representaatiostrategioilla, joita ovat esimerkiksi kansakunnan kertomukset, traditiot ja myytit. Huolimatta siitä, että kansallisen kulttuurin jäsenet ovat todennäköisesti keskenään kovin erilaisia, pyrkii tuo kulttuuri yhdistämään heidät yhteen kulttuuriseen identiteettiin, ikään kuin kaikki kansalaiset kuuluisivat samaan suureen kansalliseen perheeseen.

Nationalismin poliittinen toiminta ilmenee monissa erilaisissa muodoissa, joille on kuitenkin yhteistä tietyt oletukset. Kansan olemassaolon oikeutus nojaa ainakin jossain määrin tarinoiden menneisyydestä, myytteihin ja traditioihin. (Bairner 2001, 5.) Kokkosen (2008, 31) mukaan myytti on ”yksi kansakuntien käyttämistä tavoista luoda ja määritellä oman olemassaolonsa perustaa”. Myytit ovat merkittäviä kulttuurin uusintamisen välineitä, jotka auttavat luomaan yhteenkuuluvuuden tunnetta kansakunnan jäsenten välille. Myytit voidaan määritellä osatotuuksiksi tai versioiksi todellisuudesta, jotka ilmentävät merkittäviä kulttuurisia arvoja ja vetoavat syvään juurtuneisiin tunteisiin. Muun muassa myyttien muodostaminen onkin olennainen osa kansallisen identiteetin rakentamista ja sen liittämistä urheiluun. Tarinoiden rakentaminen urheilun avulla on yleistä, sillä niiden avulla pyritään lisäämään myös ihmisten urheilun harrastamista. (Bairner 2001, 5; Miller ym. 2001, 3.)

Myyttien lisäksi symbolit ja rituaalit ovat erityisen merkittäviä kansallisen identiteetin rakentajia. Kuulumisen tunnetta rakennetaan symbolien käytöllä ja erinäisillä rituaaleilla. Kansakunta voi korostaa omaa ainutlaatuisuuttaan ja erottautua muista suosimalla tapahtumia, joissa ihmiset voivat tuntea yhtenäisyyttä, ja symboleita, jotka esittävät kansan yhtenäisyyttä. (Guibernau 1996, 80–81.) Symbolit ja rituaalit ovatkin näkyvässä osassa erityisesti urheilussa - palkintojenjakoseremoniat kansallislauluineen ja -lippuineen, neljän vuoden olympiadi ja urheilijoiden kunniakerrokset ovat hyviä esimerkkejä urheilun symbolisesta ja rituaalisesta luonteesta (Virtapohja 1998, 55).

Michael Billig (1995, 5-9, 93–128) korostaa nationalismin teoriassaan arkipäiväisiä asioita, kuten kielen käyttämistä, kansallisen identiteetin tuottajina. Nationalistisesti painottunutta puhetta on helppo löytää esimerkiksi päivittäisistä sanomalehdistä ja ennen kaikkea niiden urheilusivuilta. Billigin teoriassa uudelleentuottamisen idea on tärkeä osa kansallisen identiteetin muodostumista. Kansallista identiteettiä tuotetaan päivittäin esimerkiksi juuri nationalistisen puhetavan keinoin ja tämä onkin erityisen merkittävää sille, ettei oma kansallinen identiteetti pääse unohtumaan.

Myös Tim Edensor (2007, 12–15) korostaa jokapäiväisten asioiden merkitystä kansallisen identiteetin rakentajana. Hänen mukaansa korkean tai traditionaalisen kulttuurin merkitystä nationalistiselle diskurssille korostetaan usein virheellisesti ja samalla unohdetaan identiteetin tuottaminen arkipäiväisten asioiden kuten populaarikulttuurin kautta. Populaarikulttuuri käsitetään usein alempiarvoiseksi ja näin myös merkityksettömämmäksi kansalliselle identiteetille. Edensorin mukaan kuitenkin kirjailijoiden, filmitähtien ja urheilusankareiden kansainvälinen menestys osoittaa, että he ovat merkittäviä tekijöitä myös nationalistiselle diskurssille.

3.3 Kansallisvaltio haasteiden edessä

Guibernau (1996, 47–48) määrittelee kansallisvaltion moderniksi ilmiöksi. Kansallisvaltio on valtio, jolla ainakin omasta mielestään on hyväksytty yksinvalta tietyllä alueella, jossa se pyrkii yhdistämään ihmiset tottelemaan sen sääntöjä ja omaksumaan yhteisen kulttuurin, symbolit, arvot, myytit, traditiot ja alkuperän. Kansallisvaltio pyrkii luomaan kansan ja sille yhteisöllisyyden tunteen.

Erityisesti globalisaatiokeskustelua on leimannut kysymys kansallisvaltion tulevaisuudesta. Tehostuva ja laajeneva yhteiskuntien välinen vuorovaikutus on saanut useat tutkijat pohtimaan kansallisvaltion heikkenemistä ja miettimään, tulemmeko näkemään kansallisvaltion instituution hajoamisen. (Billig 1995, 128; Henry 2003, 330.) Globalisaation käsitteellä on viitattu sekä kansallisvaltion vallan siirtymiseen kansainvälisille elimille että toisaalta valtion päätäntävällän siirtymisellä paikallisille tasoille (Kettunen 2005, 439).

Modernin ajan kansallisvaltioiden mukaisesti järjestäytynyttä maailmaa luonnehtivat ennen kaikkea selkeät rajanvedot (Billig 1995, 130). ”Kansallisvaltion lopun” teesin mukaisesti globalisaatio tekee maailmasta ”rajattoman” paikan. Erinäiset maailmaa perinteisesti hallinneet rajat ovat tulleet vuotaviksi eikä valtioillakaan ole enää entisen kaltaista suvereniteettia omalla alueellaan. Poliittinen valta on siirtynyt kansallisvaltioilta kansainvälisille yhtiöille sekä maailman- ja mantereenlaajuisille poliittisille yhteisöille, kuten EU:lle, NATO:lle ja YK:lle. Näiden kaikkien harjoittama politiikka osaltaan horjuttaa yksittäisten valtioiden suvereniteettia. Valtiot eivät ole enää poliittisen vallan keskiössä. (Newman 2008, 133.)

Maapallon maantieteellisen järjestyksen voidaan sanoa olevan jatkuvassa muutoksessa, jonka tuloksena muun muassa kansat ja kansallisvaltiot ovat joutuneet erinäisten haasteiden eteen viime vuosikymmeninä. Monien mielestä merkittävin todiste valtioiden roolin heikkenemisestä on Euroopan unionin perustaminen. Monet valtioiden ydinfunktiot, kuten oma valuutta on jo luovutettu EU:n alaisuuteen. Toisaalta myös kansallisvaltioiden hajoamisen ajatus on paljolti haastettu. Erinäiset poliittiset ja taloudelliset kansainväliset elimet ovat kuitenkin usein kontrolloituja ja johdettuja itse kansallisvaltioiden toimesta. (Henry 2003, 330; Tervo 2003, 115.)

Smith (1995, 85–115) esittää valtioiden legitimitetille kahdenlaista kritiikkiä. Ensimmäinen ”kansallisvaltion kriisi” on luonteeltaan ulkoinen; suuret kansainväliset yhtiöt, sotilasliitot ja mannertenlaajuiset yhteisöt heikentävät jatkuvasti valtioiden valtaa päättäen omista asioistaan. Toinen kriisi on luonteeltaan valtioiden sisäinen. Smithin mukaan kansallisvaltiot eivät osaa suhtautua vähemmistöihin. Monet maat ovat sisäisesti pluralisoituneet muun muassa maahanmuuton, pakolaisten ja turvapaikan hakijoiden myötä. Nämä ovat edellyttäneet kansakunnan uudelleenmäärittelyä ja uudenlaista yhteisöllisyyden ymmärrystä. Muun muassa näiden seurauksena käsitys kansallisvaltiosta yleisenä normina on tullut kyseenalaistetuksi ja monien valtioiden usko omaan oikeutukseensa on horjunut.

Zygmunt Baumanin (1996, 298) mukaan kansallisvaltion vähittäinen häviäminen on tämän hetken huomattavin ilmiö Euroopassa. Talouden globalisoitumisen myötä kansallisvaltiot eivät ole enää omavaraisia taloudellisia yksiköitä. Kulttuurinen hegemonia taas postmodernin seurauksena siirtyy alaspäin – yhteiskunnallisiin

liikkeisiin ja etnisiin ryhmittymiin. Näin kansallisvaltiolla ei ole käsissään enää hegemoniaa taloudellisessa eikä kulttuurisessa hallinnossa. Bauman ennustaa että tulemme näkemään kansallisvaltion modernin loiston lopun, sillä se ei voi kestää ilman näitä kahta peruspilariaan, mihin hallinto pitkälti nojaa.

Paul Hopper (2007, 126–127) uskoo että kansallisvaltio voi kuitenkin olla paremmassa asemassa kuin monet kriitikot uskovat. Kansallisvaltioilla on edelleen valtaa esimerkiksi YK:ssa ja EU:ssa, joita ne ovat myös olleet perustamassa. Kriitikkistä huolimatta kansallisvaltiot ovat edelleen maailman näkyvimpiä poliittisia yksiköitä. Hopperin mukaan onkin todennäköistä, että lähitulevaisuudessa kansallisvaltio tulee myös säilyttämään asemansa kansainvälisellä areenalla.

Maailmassa voidaankin nähdä olevan meneillään kaksi toisilleen vastakkaista prosessia. Toisaalta etnisten ja nationalististen liikkeiden määrä on ollut kasvussa, mutta toisaalta kansallisvaltioiden asema on heikentynyt. Nykyisessä globaalien talouden maailmassa valtiot eivät pysty kontrolloimaan pääoman ja tiedon digitaalisia virtoja. Tämän seurauksena kansainvälisten ja paikallisten yksiköiden valta on lisääntynyt kansallisvaltioiden kustannuksella. Myös tämä osaltaan aiheuttaa perinteisten kulttuuristen identiteettien kyseenalaistamisen ja nostaa identiteettikeskustelun pinnalle. (Sevänen 2004b, 53.)

Nationalismi on kuitenkin edelleen syvään juurtunut ja yksi syy tähän on yksilöiden kulttuurisen identiteetin tärkeys. Tähän liittyy myös se, mitä Anthony D. Smith kutsuu jaetun alkuperäisyyden myytiksi, joka vahvistuu kuvitellun yhteisön rakentamisen kautta (Smith 1995). Mutta mikäli kansallisvaltion asema heikkenee, tarvitaan uusia identiteetin lähteitä. Nähtävissä voi olla esimerkiksi eurooppalaistumisen prosessi, jossa kansallisidentiteetin suhteellinen merkitys vähenee ja paikallisen, alueellisen ja eurooppalaisen identiteetin suhteellinen merkitys kasvaa (Sevänen 2004a, 21). Vapaa-aika, kulttuuri ja urheilu ovat merkittäviä kansallisen identiteetin rakennuksen lähteitä ja vapaa-aika-, kulttuuri- ja identiteettipolitiikat ovat myös merkittävässä osassa keskusteltaessa kansallisvaltion heikkenemisestä. (Henry 2003, 334.)

3.4 Nationalismi nyt ja tulevaisuudessa

Hobsbawm ennustaa (1994, 194–209), että nationalismi ei suinkaan kuole pois, mutta sen voima tulee huomattavasti heikkenemään. 1900-luvun lopulla kansakunta on menettämässä osaa entisestä tarkoituksestaan. Muun muassa ylikansallisten ja monikansallisten yritysten valta yli kansantalouksien sekä massiivinen valtioiden ja mannerten välinen muuttoliike heikentävät kansallisvaltioiden autonomiaa. Hobsbawmin mielestä kansallisvaltiot ja kansakunnat tulevat tulevaisuudessa sulautumaan jonkinlaiseen ylikansalliseen maailmanjärjestykseen, kuten myös toisaalta vastustamaan sitä. Kansallinen identiteetti on vain yksi identiteetin lähde ja ihmiset määrittelevät identiteettinsä aina hetken tarpeen mukaan.

Arjun Appadurai (1996, 19) päätyy tutkimuksessaan siihen tulokseen, että kansallisvaltio modernina poliittisena muodostumana on tullut tiensä päähän. Nationalismin perinteiseen retoriikkaan kuuluu kansojen käsittäminen välittäjinä paikallisen ja globaalin välillä (Calhoun 1997, 94). Appadurain (1996, 19–22) mukaan kansallisvaltioita ei kuitenkaan enää tarvita ”välittäjinä” modernisaation ja globalisaation välisessä suhteessa. Nykyisin monet näkevätkin nationalismin jopa sairautena, mutta silti käsitys siitä, että kansallisvaltiot olisivat jotenkin vaarassa, on suhteellisen harvinainen.

Esimerkiksi Anthony D. Smith ennustaa tulevaisuuden kovin erilaiseksi. Hänen mukaansa nationalismi on osoittautunut erittäin joustavaksi ilmiöksi, eivätkä kansalliset identiteetit suinkaan ole katoamassa. Juuri monimuotoisuutensa ansiosta kansallisidentiteetistä on tullut pysyvä osa modernia elämää (Smith 1991, 15). Smith ei usko, että edes globalisaatio voisi johtaa kansakuntien ja nationalismin häviämiseen. Käytännössä tämä voisi tapahtua vain siten, että valtiot vapaaehtoisesti luovuttaisivat valtaansa jollekin mantereiden tai jopa maailmanlaajuisille organisaatioille. (Mikkeli 2005, 418–419.) Smith päätyy vuonna 1995 valmistuneessa teoksessaan johtopäätökseen, että nationalismilla ei ole kilpailijoita ”modernin maailmanjärjestyksen ainoana realistisena yhteiskunnallis-kulttuurisena kehyksenä”. (Kettunen 2005, 436.)

Globalisaation myötä kansallisvaltion asema on kyseenalaistunut, mutta samalla on

syntynyt uusia todisteita kansakunnan ja nationalismin elinvoimaisuudesta (emt., 436). Tämä ristiriita on myös Euroopan yhtenäistymisen osalta ajankohtainen. Euroopan integraation eteneminen ei tarkoita suoraan kansallisten identiteettien merkityksen vähenemistä. (Mikkeli 2005, 419.) Smithin (1995, 122–123) mukaan voidaan tehdä ero ”euro-optimistien” ja ”europessimistien välille”. Optimistien mukaan Eurooppa on valmis yhdentymiseen, kun taas pessimistien mukaan mahdollisuudet Euroopan jatkuvaan integraatioon ovat vähäiset. Pessimistit väittävät, että vaikka Eurooppaan luotaisiinkin toimiva yhteinen hallinto, ei se kykene yhdistämään kansakuntia yhteiseen eurooppalaiseen identiteettiin.

Taloudelliset argumentit jättävätkin usein varjoonsa keskustelun kansallisesta kulttuurista, eli niistä yhteisistä arvoista, myyteistä ja traditioista, jotka pitävät yllä kansallista identiteettiä. Smith muistuttaakin, ettei tule liikaa samaistaa kansallisen identiteetin ja kansallisvaltion käsitteitä. Suvereenin valtion kokoaminen yhteen ei ole sama asia kuin yhteisen identiteetin syntyminen. Näin myös taloudellinen ja poliittinen integraatio Euroopassa ei suinkaan johda automaattisesti yhteisen eurooppalaisen identiteetin syntymiseen. (emt., 123–126.)

Smithin mukaan kollektiivisia identiteettejä voidaan luoda kahdella tapaa. Ensimmäinen keino on identiteettien luominen tietoisesti toiminnan ja suunnittelun avulla. Tämän eliittiä korostavan näkemyksen mukaan esimerkiksi eurooppalaisen identiteetin luominen vastaisi pitkälti 1800-luvulla ilmennyttä kulttuuri-identiteettien muovaamista. Toinen tapa on kulttuuri-identiteettien rakentuminen yhteisten kokemusten ja muistojen myötä. Yhteisen eurooppalaisen identiteetin luominen tällä tavoin on kaikkea muuta kuin helppoa. Mikä voisi olla yhteinen ”eurooppalainen side”, joka ylittäisi kansallisen kulttuurin muodostaman yhtenäisyyden? Eurooppalainen identiteetti onkin melkoisen abstrakti, sillä Euroopan yhteisiä muistoja värittävät lähinnä sodat ja massamurhat. On siis vaikea löytää joitain yhteisiä muistoja tai myyttejä, jotka voisivat luoda lojaaliutta yhteiselle Euroopalle. (emt., 126–143; ks. myös Liikanen 2004, 99–100.)

Oleellinen kysymys onkin, jakavatko eurooppalaiset edes jossain määrin yhteisiä kulttuurisia elementtejä, jotka erottaisivat heidät ”muista”. Guibernaun mukaan eurooppalainen identiteetti ei voi nojata yhteiseen kulttuuriin, historiaan, maantieteellisiin rajoihin tai kielelliseen homogeenisyyteen. Sen sijaan edelleen

kehittymisasteella oleva yhteinen identiteetti perustuu tietoisuuteen kuulumisesta yhteiseen poliittiseen ja taloudelliseen alueeseen. Mutta riittääkö tämä lojaaliuteen Euroopan unionia kohtaan? Guibernaun mukaan nykyinen melkoisen olematon eurooppalainen identiteetti voidaan parhaimmillaan määritellä ei-tunteisiin vetoavaksi identiteetiksi, täysin päinvastoin kuin vahvasti tunteellisesti ladattu kansallinen identiteetti. (Guibernau 2007, 89–118.)

Voiko siis syntyä sellaista Euroopan laajuista identiteettiä, johon eurooppalaiset voisivat ja peräti haluaisivat samaistua? Eurooppalainen identiteetti tuntuu olevan muotia, mutta onko se kuitenkaan kehityksen päätepiste. Mikä vaikutus on globalisaation ja kansallisten identiteettien aiheuttamilla haasteilla? (Mikkeli 2005, 432–433.) Euroopassa kansallisen identiteetin asema on myös siinä mielessä mielenkiintoinen, että samanaikaisesti puhutaan toisaalta kansallisvaltioiden heikkenemisestä ja pienempien alueiden ja vähemmistökansojen huomioon ottamisesta ja toisaalta kuitenkin samalla pyritään luomaan Euroopan laajuista yhteistä identiteettiä. (Kivikuru 1998, 328.)

Rien T. Segers (2004, 64–92) uskoo kansallisuuden tai paikallisuuden voimaan yli globaalin lähitulevaisuudessa, vaikka globalisaation voima tuleeikin vahvistumaan. Myös Guibernaun mukaan (2007, 22), huolimatta globalisaatiosta, paikalliset ja kansalliset siteet pysyvät vahvoina. Kansallisvaltion hajoamista ja uudenlaisen kansallisen suvereniteetin syntymistä on ennustettu toistuvasti ja virheellisesti viime vuosisadan aikana. Uusi kommunikaatioteknologia ja globaalit diasporat ovat kuitenkin pikemminkin lisänneet kansallisvaltion näkyvyyttä, koska niiden seurauksena on syntynyt tarve luoda kansallista yhtenäisyyttä eriytyneistä identiteeteistä. (Miller ym. 2001, 20.)

Muun muassa Smith ja Hopper pohtivat teoksissaan myös sitä, olisiko jonkunlainen globaali kulttuuri todella mahdollinen. Smithin mukaan tällainen globaali kulttuuri olisi luonteeltaan hybridi ja sen piirteitä olisivat universaalius, teknisyyttä ja ajattomuus. Globaali kulttuuri ei näin kiinnity historiaan ja jää luonteeltaan juurettomaksi, eikä siitä ole myöskään haastajaksi muistoihin ja myytteihin kiinnittyneille paikallisille kulttuureille. Näin globaalille kulttuurille ei ole tarvetta. (Hopper 2007, 123; Smith 1995, 8-28.)

Myöskään Bauman ei usko globaalin kulttuurin syntymiseen joistakin ennustuksista huolimatta. Globaalin kulttuurin mahdollisuudet riippuvat ennen kaikkea identiteetin rakentamisen tarpeista. Ne ovat tulleet entistä ajankohtaisemmiksi, sillä Bauman uskoo, että kansallisvaltio etenee kohti loppuaan mitä tulee niiden rooliin identiteetin lopullisina tuottajina. Baumanin mukaan identiteetit tulevat etsimään itselleen vain uuden tekijän kansallisvaltion merkityksen vähennyttyä. (Bauman 1996, 180–181.)

4. Tulkinnaalliset identiteetit

4.1 Kansallinen identiteetti ja globalisaatio

Kansan määrittely ei ole yksinkertaista, vaikka kansa ja kansalaisuus ovat modernin merkittäviä käsitteitä. Kansan luonnetta on usein pyritty määrittelemään erinäisillä tulkinnoilla, kuten kielellä, etnisyydellä, maantieteellä, uskonnolla ja jaetuilla kokemuksilla. (Bairner 2001, 2.) Esimerkiksi Guibernau (1996, 47) määrittelee kansan ihmisryhmäksi, jotka ovat tietoisia muodostamastaan yhteisöstä, jakavat yhteisen kulttuurin, kiinnittyvät määriteltävissä olevaan alueeseen, omaavat yhteisen menneisyyden ja tulevaisuuden ja ovat sitä mieltä, että heillä on oikeus määrätä itse itsensä.

Smith määrittelee kansakunnan ihmisyyhteisöksi, jolla on yhteinen kotimaa, yhteiset myytit ja muistot, yhteinen julkinen kulttuuri ja talous sekä yhteiset oikeudet ja velvollisuudet kaikille jäsenilleen. Tuottamalla yhteisiä arvoja, symboleita ja traditioita kansakunnat muodostavat sosiaalisen siteen yksilöiden ja luokkien välille. Esimerkiksi lippujen, kansallislaulujen, yhteisen rahajärjestelmän, muistomerkkien ja juhlapäivien avulla kansakunnan jäseniä muistutetaan jatkuvasti yhteisestä perinnöstään ja tätä kautta heidän tunteensa kuuluvuudesta yhteiseen kansalliseen identiteettiin vahvistuu. Näin kansallinen identiteetti tuottaa merkittäviä keinoja yksilöiden itsensä määrittelylle. Jaetun kulttuurin kautta voimme tuntea ”keitä me olemme” jatkuvasti muuttuvassa maailmassa. (Smith 1991, 8-18.)

Yksikään kansa ei kuitenkaan koskaan ole yhtenäinen, vaan kansan sisällä esiintyy aina jonkinasteista etnistä, alueellista, kulttuurista tai muuta erilaisuutta. Kansallisen

identiteetin luomisessa ja ylläpitämisessä onkin ollut olennaista osoittaa, etteivät sisäiset erot hajota kansakuntaa. (Saukkonen 2005, 103.) Määritelmää hämärtää lisäksi se tosiseikka että kansallisvaltio ei aina asetu yksiin nationalistien määrittelemän kansan kanssa (Bairner 2001, 2). Vain murto-osa olemassa olevista valtioista on väestöltään niin yhteneväistä, että puhe kansallisvaltiosta olisi todella oikeutettua (Smith 1995, 86).

Guibernaun mukaan yksi syy nationalismin pysyvyyteen on sen kyky vastata sekä yhteisen että yksilöllisen identiteetin rakentamisen tarpeisiin. Kansallinen solidaarisuus tuottaa identiteetille kiinnityskohtia kulttuuriin, yhteiseen menneisyyteen ja tulevaisuuden rakentamiseen. (Guibernau 1996, 74–75.) Esimerkiksi Bairner väittää kuitenkin, että keskustelun nationalismista ja kansallisesta identiteetistä voidaan nähdä ainakin osittain haihtuvan tarpeettomaksi tämän päivän muuttuvassa maailmassa. Globalisaation teesin mukaan elämme postnationalistisessa maailmassa, jossa näkyvät identiteetit, erityisesti kansalliset identiteetit, rapautuvat. (Bairner 2001, 5-6.)

Tutkijat ovat suhteellisen yksimielisiä siitä, että globalisaatio on todellinen ja voimakas kulttuuria ja yhteiskuntaa muokkaava ilmiö. Globalisaatio prosessina nähdään toisaalta negatiivisena, toisaalta positiivisena ilmiönä. Itse globalisaation termille tuntuu olevan yhtä paljon määrittelyä kuin on määrittelijöitäkin. Jotkut tutkijat näkevät sen ennen kaikkea taloudellisena prosessina, kun taas toiset asettavat sen laajempaan sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Globalisaatiota on käsitelty monenlaisena ilmiönä, muun muassa amerikkalaisen kulttuurin voittokulkuna, maailman eri kulttuurien törmäyksenä ja uudenlaisten identiteettien syntymisenä. Sekä taloutta että kulttuuria korostavaa näkemystä yhdistää kuitenkin ajatus, että globalisaatio on prosessi, joka ylittää paikalliset ja kansalliset rajat ja vaikuttaa näitä laajemmalla maantieteellisellä alueella. (Bairner 2001, 5-6; Kettunen 2005, 437–438; Sevänen 2004a, 13–15.) Vaikka globalisaatio terminä vakiintui vasta 1990-luvulla, ei sitä pidä kuitenkaan ajatella vain viime vuosikymmenten ilmiönä, vaan pitkäaikaisena, vähintään koko modernia aikaa koskettavana prosessina.

Hall (1999, 45–56) katsoo, että kansalliset kulttuurit ovat tai olivat modernissa maailmassa keskeisiä kulttuuristen identiteettien lähteitä. Määriteltäessä itseään, monet sanovat olevansa suomalaisia tai englantilaisia. Todellisuudessa kansalliset identiteetit ovat luonteeltaan metaforisia eivätkä suinkaan synnynnäisiä ja ne syntyvät vasta osana

representaatiota; tiedämme millaisia suomalaiset ”ovat” sen perusteella miten suomalaisuus on representoitu kulttuurissamme. Nationalistinen puhetapa toimii kuitenkin juuri siksi, että ihmiset pitävät kansallista identiteettiään luonnollisena (Calhoun 1997, 12). Oleellista ei siis ole se, miten ihmiset itseään luokittelevat, vaan se miten jokin tietty luokittelu on kuvattu (Billig 1995, 68). Näin kansalaiset eivät vain ole jonkun valtion tai kansakunnan jäseniä, vaan he ovat osa kansakunnan ideaa, joka on representoitu sen kansallisessa kulttuurissa. (Hall 1999.)

Kansakunnat ovat kuitenkin kaikkea muuta kuin yhtenäinen kulttuurinen identiteetti. Useimmat modernit kansakunnat koostuvat keskenään yhteensopimattomista kulttuureista, eri yhteiskuntaluokista sekä eri sukupuoli- ja etnisistä ryhmistä. Modernin aikana kansalliset identiteetit ovat tästä huolimatta olleet muita identiteetin lähteitä vahvempia. Vuosituhannen vaihteessa kansalliset identiteetit kohtaavat kuitenkin niitä syrjään työntävän voiman, jota kutsutaan yhtenäisellä nimellä globalisaatio. (emt., 53–57.)

Hallin (emt., 57–62) mukaan globalisaatio on joukko maailmanlaajuisia prosesseja, jotka yhdistävät organisaatioita ja yhteisöjä uusiksi ajan ja paikan yhdistelmiksi. Tämän seurauksena syntyy enemmän keskinäisiä yhteyksiä ja etäisyyden ja ajan asteikot kutistuvat. Globalisaatio ei suinkaan ole uusi ilmiö, mutta sillä alkaa olla yhä enemmän vaikutusta kulttuurisiin identiteetteihin. Se aiheuttaa yhtäältä kulttuurista homogenisoitumista ja rapauttaa kansallisia identiteettejä. Joidenkin teoreetikkojen mukaan kansalliset muodot heikentyvät ja kansalliseen kulttuuriin identifioituminen heikkenee. ”Gloaalit” identifikaatiot alkavat viedä tilaa edellä mainituilta. Postmodernin teorian mukaan riippuvuus johtaa kaikkien kulttuuristen identiteettien hajoamiseen ja tilalle syntyvät identiteetit ovat moninaisia ja hetkellisiä. Erityisesti kulutuskulttuurin leviäminen mahdollistaa tällaisia globaalien postmodernin identiteettejä.

Toisaalta paikalliset identiteetit kuitenkin vahvistuvat globalisaatioon kohdistuvan vastarinnan vaikutuksesta. Globaalien vaikutuksen rinnalle on syntynyt kiinnostus ”lokaaliin”, eli paikalliseen. Globalisaatio on moninaistanut identiteetin maisemaa ja synnyttänyt myös uuden viehtymyksen eroon ja etnisyyteen. (emt., 58–70.) Elämme tietynlaista ”etnisen uudelleenheräämisen” vaihetta, jossa useat syntyperäisten kansojen

ryhmät ovat perustaneet kulttuurisia ja poliittisia organisaatioita suojellakseen omaa kulttuuriaan (Sevänen 2004a, 22).

Hopperin mukaan heterogeenisyys ja kompleksisuus ovat globaalin ajan vallitsevia trendejä, vaikka toisaalta monien tutkijoiden mukaan globalisaatiolla on ennen kaikkea yhdenmukaistava vaikutus (Hopper 2007, 3, 87). Jatkuvasti kasvavat tavaroiden ja ideoiden virrat mahdollistavat moninaisten kansainvälisten verkostojen muodostumisen (Edensor 2007, 31). Manuel Castellsin mukaan nykyajan perusristiriita vallitsee globaalin verkoston ja paikallisten kulttuuristen identiteettien välillä. Verkosto toimii globaalisti, eikä sillä ole kiinnityskohtia paikallisiin kulttuureihin. Yleisimmin ristiriita ilmenee paikallisten kulttuuriarvojen ja paikasta riippumattoman globaalin logiikan välillä. Tämä ristiriita on synnyttänyt monia suoraan tai epäsuoraan globalisaatiokriittisiä liikkeitä. (Castells 1997.)

Globalisaatioprosessi on vaikuttanut kulttuurisiin identiteetteihin; yhtäältä se on heikentänyt kansallisia identiteettejä, mutta toisaalta paikalliset identiteetit ovat vahvistuneet vastarintana globalisaatiolle. Globalisaatio voi siis johtaa paikallisten identiteettien vahvistumiseen ja uusien identiteettien syntymiseen. Globalisaatio vaikuttaa identiteetteihin ennen kaikkea pluralisoivasti, mutta yleinen vaikutus on luonteeltaan ristiriitainen. (Hall 1999, 58–70.) Toisaalta globalisaation voidaan nähdä jopa edistävän nationalismin pysyvyyttä (Bairner 2001, 6).

Globalisaatiokeskustelu on nostanut esille myös ajan ja paikan kokemisen suhteen. Perusajatuksena nyky maailmaa koskien on, että aika on merkittävämpi kuvaaja kuin paikka. Eri paikoissa, mutta samassa ajassa elävät ihmiset voivat kokea nykyteknologian avulla yhteisyyttä miljoonien muiden kanssa koskaan heitä kohtaamatta. Tietyt rajat ovat häviämässä sosiaalisesta elämästä, sillä esimerkiksi Internet on muuttanut tapamme kommunikoida ja mahdollistanut jatkuvan vuorovaikutuksen paikasta riippumatta. (Kivikuru 1998, 330; Tervo 2003, 115.)

Tutkimuksen mukaan (World Values Survey 1996) kysyttäessä suomalaisilta ”Mihin näistä maantieteellisistä ryhmistä katsoisitte ensisijaisesti kuuluvanne” 36 prosenttia ihmisistä koki ensisijaisesti kuuluvansa paikkakuntaansa tai kaupunkiinsa ja 37 prosenttia Suomeen kokonaisuutena. Alue tai maakunta (15 %), Eurooppa (5 %) ja

maailma kokonaisuutena (6 %) koettiin paljon harvemmin maantieteellisen kuulumisen kohteiksi. Merkittävimpiä paikallisen identiteetin lähteitä vuonna 1996 suomalaisilla olivat siis oma kaupunki ja Suomi kokonaisuutena.

Vuonna 2009 (European Values Study 2008) toteutettiin Suomessa sama tutkimus ja vastaukset erosivatkin mielenkiintoisella tavalla. Vastaajista jopa 57 prosenttia koki ensisijaisesti kuuluvansa Suomeen kokonaisuutena kun taas kaupungin osuus ensisijaisena samaistumisen kohteena oli laskenut 20 prosenttiin. Alue tai maakunta (13 %), Eurooppa (7 %) ja maailma kokonaisuutena (5 %) olivat edelleen merkityksettömämpiä kuulumisen kohteita, tosin huomiota voidaan kiinnittää siihen, että ensisijainen kuuluminen Eurooppaan oli 13 vuoden aikana noussut viidestä prosentista seitsemään.

Tuloksissa erityisen silmiinpistävää on maan osuuden huima nousu ensisijaisena kuulumisen kohteena. Tämän tutkimuksen perusteella ei siis ainakaan voida väittää, että suomalaisilla oman maan merkitys identifioitumisen kohteena olisi vähentymässä vaan pikemminkin päinvastoin. Suomi ja suomalaisuus ovat siis kiistatta edelleen merkittäviä identiteetin lähteitä. Tutkimuksen perusteella voidaan jopa väittää, että globalisoituvassa maailmassa oma maa on tullut suomalaisille entistä merkittävämmäksi ja kansallinen identiteetti on voimistunut.

4.2 Moninainen identiteetti

Kulttuurisen identiteetin rakennukselle sisäryhmän ja ulkoryhmän määrittely on usein tärkeää. Eron tekeminen ”meidän” ja ”muiden” välille on erittäin yleinen tapa parantaa oman ryhmän identiteettiä ja sisäistä koheesiota. Erottelu perustuu pitkälti tunteeseen; ”muut” nähdään vastavoimana, jonka ”me” tarvitsee eheydelleen ja tasapainolleen. ”Meitä” kaunistellaan siinä missä ”muita” parjataan. Eronteon voidaan nähdä kuuluvan identiteetin luonteeseen jo sisäänrakennettuna. Myös nationalismista juontavalle kansalliselle identiteetille on tyypillistä me/muut -jaottelu. Tällöin toiset pyritään usein esittämään diskursiivisilla strategioilla, joita ovat esimerkiksi stereotyyppien rakentaminen koskemaan tiettyä ihmisryhmää. (Edensor 2007, 24; Hall 1999; Kivikuru 1998, 327, 333; Segers 2004, 64–92.)

Kulttuurinen identiteetti nähdäänkin usein tiettyinä piirteinä, jotka ovat ominaisia jollekin ihmisryhmälle (Hall 1999). Esimerkiksi tietyn maan kansalaisten ajatellaan usein edustavan tietynlaisia luonteenpiirteitä. Vaikka todellisuudessa ei ole olemassa mitään yhteisiä, muuttumattomia ja periytyviä piirteitä, on tällainen käsitys perin yleinen. Vaikka näillä käsityksillä ei olisikaan kiinnityspintaa todellisuudessa, ovat tällaiset mielikuvat merkittäviä kansallisen identiteetin rakentamiselle. (Maguire 2001, 185.)

Koska identiteetti on rakennettu, on se myös hauras ja siksi sitä on pidettävä eri tavoin yllä jatkuvalla me-puheella. Tässä juuri rajanvedot ovatkin olleet perinteisesti merkittäviä. Baumanin mukaan identiteetit eivät kuitenkaan ole enää yhtä riippuvaisia rajanvedoista kuin ne olivat aiemmin. Identiteettien rakentaminen on saanut symbolisen luonteen selvemmin kuin koskaan aiemmin. Tämä käy ilmi siitä, että erityisesti kulttuuriset merkit ovat olennainen osa identiteetin rakennusta. Yhdenmukaisuuden korostaminen kulttuurin sisällä ja eron tekeminen muihin kulttuureihin säilyy kuitenkin edelleen merkittävänä. Sen sijaan identiteetin rakentamisen tekijät eivät enää rajoitu tiettyyn alueeseen. (Bauman 1996, 161, 181.)

Yleisen nykyisen käsityksen mukaan identiteetit eivät ole mitään ihmisten sisäisiä ominaisuuksia, vaan ne muodostuvat ja muuttuvat erilaisissa sosiaalisissa, historiallisissa ja kulttuurisissa konteksteissa (Sevänen 2004b, 46). Uuden tutkimuksen mukaan identiteetti on ilmiönä kovin monimutkainen ja se muodostuu ihmisen ja yhteiskunnan vuorovaikutuksessa. Nykyään pidetään myös suhteellisen selvänä, että ihmisellä on useita identiteettejä, jotka mukautuvat eri tilanteisiin. Ihminen ottaa omakseen itselleen sopivan identiteetin, mutta sille kaivataan myös muiden hyväksyntää. (Kivikuru 1998, 319–323.) Hallin mukaan (1999, 9-16) identiteetit ovat jopa täysin keksittyjä, mutta ne ovat nousseet kulttuurin keskiöön.

Monet tutkijat väittävät nykyisen maailmamme siirtyneen modernista ajasta postmodernin aikakauteen. Tämän seurauksena esimerkiksi modernin ajan tuotteet, kansallisvaltiot siirtyvät historiaan. Näin perinteiset kansalliset identiteetit antavat tilaa uusille identiteetin muodoille. (Billig 1995, 128.) Moninaisten identiteettien tunnistaminen on herättänyt keskustelun perinteisten poliittisten identiteettien, kuten

kansallisen identiteetin, ongelmallisuudesta. Tuloksena on ollut usein identiteettipolitiikan näkeminen kilpailuna merkityksistä, kun tietyt identiteetit ovat haastaneet perinteiset poliittiset rakenteet. Yksilöt osallistuvat edelleen politiikan perinteisiin muotoihin, mutta tämän lisäksi kiinnittyvät aktiviteetteihin, jotka toimivat perustana uudentalaiselle identiteetille. Identiteetit ovat nykyisin yhä harvemmin jotain annettuja statuksia vaan sen sijaan niissä on kyse valinnasta. Muun muassa tämän vuoksi ne ovatkin paljon monimutkaisempia kuin kansalliset identiteetit. (Flint & Taylor 2007, 181–182, 283, 296.)

Monien postmodernin teoreetikkojen mukaan kuluttaminen on noussut keskeiseen asemaan identiteetin rakennuksessa. Ihmiset voivat rakentaa identiteettiään erinäisillä kuluttamisen valinnoilla, joiden avulla voidaan luoda halutunlainen elämäntyyli. Näin myös kansallisen identiteetin merkitys vähenee, kun ilmenee uudentalaisia identiteetin muodostamisen mahdollisuuksia. Kansallinen identiteetti joutuu kilpailemaan asemastaan muiden identiteettien seassa. (Billig 1995, 132–133.) Erityisesti erilaisten kansainvälisten verkostojen muodostuminen tarjoaa monenlaisia identiteetin rakentamisen lähteitä. Samalla toisaalta myös kansallinen identiteetti saa jatkuvasti uudentalaisia resursseja rakennusaineekseen. (Edensor 2007, 33.)

Hallin mukaan kaikki identiteetit paikantuvat kulttuuriin, kieleen ja historiaan. Perinteiset sosiaalista todellisuutta vakauttaneet identiteetit ovat kuitenkin rappeutumassa; moderni yksilö yhtenäisenä subjektina on sirpaloitunut ja uudet identiteetit saavat tilaa. Hall kutsuu tätä ”identiteettikriisiksi”, sillä monet muutokset horjuttavat niitä perinteisiä rakenteita, johon yksilöt ovat voineet perinteisesti tukeutua. Muun muassa kansallisuuden, sukupuolen ja luokan maisemat ovat pirstoutuneet ja siten identiteetit ovat ”hajakeskitettyjä”. (Hall 1999, 19–21.) Elämän häilyvyys ja pirstaleisuus postmodernissa maailmassa ei kuitenkaan ole johtanut siihen, että identiteetit kävisivät tarpeettomiksi. Niitä on vain entistä vaikeampi rakentaa ja ylläpitää. Identiteetin rakentamisesta on tullut tietoista toimintaa. (Bauman 1996, 186–187.)

Huolimatta Hallin (1999) mainitsemasta globalisaation aiheuttamasta ”identiteettikriisistä”, on ihmiselämän ilmiöpuoli kuitenkin edelleen vahvasti paikallista. Kyse onkin juuri pikemmin ”paikallisen” uudelleenmäärittelystä, kun monet globaalin

elementit sekoittuvat arkeen. Paikalliseen kiinnitytään entistä pinnallisemmin ja identiteettien pirstaloitumisen myötä paikallistunnetta ja sitoutumista joudutaan rakentamaan entistä voimakkaammin. (Kivikuru 1998, 332–333.) Toisaalta kulttuureihin kiinnittyvässä elämässämme on jo paljon sellaista, joka ei kiinnity mihinkään paikkaan (Hopper 2007, 185).

Uudenlaiset postmodernit tilat haastavatkin muun muassa perinteisen kansallisen maiseman (Edensor 2007, 32). Esimerkiksi etnisyydellä tarkoitetaan yleisesti tietyn yhteisön jakamia kulttuurisia piirteitä, joita ovat esimerkiksi kieli, uskonto ja yhteiset traditiot. Vaikka nämä piirteet vaikuttavat itsestään selviltä, ovat ne kuitenkin sosialisoinnin myötä opittuja ominaisuuksia. (Saaristo & Jokinen 2004, 153.) Näin etnisyys on siis annettua ja yksilöllä on vapaus mielensä mukaan korostaa etnistä identiteettiään tai torjua se. Identiteetin situationistinen näkemys korostaa juuri tällaista etnisyyden vapaaehtoista luonnetta. Identiteetin tärkeä ominaisuus on, että se muuttuu ja sen voidaan nähdä koostuvan siitä, miten ihminen itseään määrittelee. (Liebkind 1988, 12.)

Etnisyys perinteisenä kuvitteellisena yhteisönä on saanut uusia merkityksiä myös muun muassa maahanmuuton seurauksena (Hall 1999, 9-16). Maahanmuuttajavirrat ovat aiheuttaneet vihamielisyyttä ja toisaalta herättäneet uudenlaisen kiinnostuksen kulttuurisiin identiteetteihin, kansalliseen solidaarisuuteen ja kansallisten intressien puolustamiseen. Reaktiot ovat johtaneet erinäisiin nationalistisiin puolustusreaktioihin tai vähintäänkin muuttaneet käsityksiä kansallisesta identiteetistä. (Smith 1995, 14–15, 109.) Globalisaatio ylipäätään sekoittaa identiteetin muodostumista ja muodostamista ja yhtenä sen seurauksena voidaan nähdä olevan nationalismien tarkoituksen ja tehokkuuden kyseenalaistaminen.

Myös nykyiset kansalliset urheilujoukkueet hämärtävät käsityksiä ”meistä” ja ”heistä”. Muun muassa urheilijoiden liikkuvuus maasta toiseen on tehnyt vaikeammaksi kansakunnan esittämisen perinteisillä ”ruumiillisilla” symboleilla. Ylipäätään selvästi vähemmistökansalaisuuksia edustaneiden urheilijoiden esiinmarssi ja lisääntynyt kansainvälistyminen ympäri maailmaa on merkinnyt symbolista käännettä kansallisessa identiteetissä. Esimerkiksi brittiläinen jalkapallo ja myös koko brittiläinen identiteetti joutui useiden haasteiden eteen 1990-luvulla kun ulkomaalaisten pelaajien määrä

Valioliigassa kasvoi huomattavasti. Kuvitelma kansallisesta yhtenäisyydestä joutui haastetuksi erityisesti monien tummaihoisten pelaajien tehtyä läpimurron joukkueisiin. (Bale 2003, 104; Miller ym. 2001, 32–52.)

5. Urheilukulttuurin eriytyminen

Urheilu, kuten myös kansallisvaltio, muuttuu jatkuvasti. Molemmat ovat erilaisten historiallisten, poliittisten ja sosiaalisten prosessien tuloksia ja näin historiallisia konstruktioita. Muutoksista huolimatta ajatellaan yleisesti, että urheilu on muinaisiin traditioihin perustuvaa toimintaa ja säilynyt muuttumattomana ajan kuluessa. Todellisuudessa urheilun instituutio on kaikkea muuta kuin säilynyt koskemattomana. (Tervo 2003, 89.)

Merkittävä huippu-urheilun muutoksen taustalla oleva ilmiö on urheilukulttuurin eriytyminen. 1980-luvulta alkaen ovat liikunta ja urheilu eriytyneet omiksi kulttuureikseen. Liikunnan ja kulttuurin kenttä on nykyisin jaoteltavissa erilaisiin kategorioihin, joita ovat esimerkiksi huippu-urheilu, kilpaurheilu ja harrasteurheilu. Urheilu ja liikunta eriytyvät monin tavoin toisistaan ja näin myös eri kentillä vallitsevat erilaiset periaatteet ja toimintamallit. (Itkonen 1996, 226–227.) Jussi Kotkavirran mukaan huippu-urheilua lukuun ottamatta urheilu tai liikunta on ensisijaisesti toimintaa, jonka päämäärät ovat siinä itsessään, urheilemisessa ja siitä nauttimisessa. Mitä lähemmäksi huippua tullaan, sitä enemmän urheilu muuttuu hyvän tuloksen ja menestyksen tuottamiseksi. (Kotkavirta 2004, 44.)

Urheilusta on tänä päivän tullut näkyvä viihteen ja bisneksen kenttä (Tervo 2003, 3) ja myös suomalainen huippu-urheilu on kohdannut muutoksia erityisesti 1980-luvulta alkaen. Merkittävimpiä trendejä huippu-urheilussa maailmanlaajuisesti ovat olleet kaupallistuminen, maailmanlaajuistuminen ja urheilun ammattimaistuminen. (Itkonen 2007, 270–284.) Urheilun kytkökset kaupallisuuteen ovat olleet aina olemassa, mutta kytkösten määrä, yleisyys ja intensiivisyys ovat lisääntyneet huomattavasti viimeisen 30 vuoden aikana (Slack 2004, xxii).

Kaupallistuminen on ensimmäinen erityisen näkyvä ilmiö huippu-urheilun kentällä.

Kaupallistumisen myötä huippu-urheilulla tehdään bisnestä, jonka avulla tietenkin pyritään mahdollisimman hyviin taloudellisiin tuloksiin. Urheiluareenoita nimetään sponsorien mukaan, kilpailijoiden asut värittyvät erilaisista mainoksista, urheilukilpailujen televisiointioikeuksista maksetaan maltaita, kaupungin uhraavat suuria summia päästäkseen isännöimään kansainvälisiä urheilukilpailuja ja urheilutähdet tienaaavat päätä huimaavia määriä rahaa. Vain harvalla urheilun liigalla, joukkueella, tapahtumalla tai organisaatiolla ei ole minkäänlaista kaupallista toimintaa. (emt., xxii.)

Kaupallistumiseen liittyy läheisesti huippu-urheilun toinen merkittävä ilmiö, viihteellistyminen. Urheilu on muuttunut jatkuvasti visuaalisemmaksi, jotta se houkuttelisi enemmän katsojia. Markkinat sääntelevät näin yhä enemmän urheilun käytäntöjä. Taloudellinen tuotto edellyttää suuren yleisön kiinnostusta, sillä ilman sitä huippu-urheilu ei ole taloudellisesti kannattavaa. Julkisuus ja fanit ovat toiminnan suuntaa sanelevia tekijöitä. (Itkonen 1996, 226–238.) Viimeisen 30 vuoden aikana kaupalliseen urheiluun liittyvä merkittävä trendi on myös ollut ammattilaisurheilun huomattava kasvu. Sekä ammattilaisliigojen että ammattilaisten määrä on lisääntynyt jatkuvasti. Ammattilaisurheilu toimii yrittäjämäisen logiikan mukaisesti ja esimerkiksi ammattilaisliigat ovat olleet viime vuosikymmenten kasvavimpia yrittäjyyden aloja. (Sage 2004, 32.)

Vuoden 1984 olympialaisista lähtien markkinoinnista on tullut yksi urheilun keskeisiä konsepteja. Nykyisin on turhaa väittää, että urheilukilpailuissa olisi kyse vain mitalien voittamisesta tai parhaista suorituksista. Urheilukentän tapahtumien lisäksi nykyisin kilpaillaan näkyvästi televisiointioikeuksista, tavaroiden ja palvelujen markkinoinnista sekä sponsorointituloista. (Slack & Amis 2004, 269.) Esimerkiksi olympiaurheilussa kaupallistuminen, viihteellistyminen ja ammattilaistuminen näkyvät olympialaisten osanottajamaiden lisääntymisenä, ammattilaisten hyväksymisenä kisoihin ja tv-oikeusmaksujen räjähdysmäisenä kasvuna. Näiden trendien myötä kilpailu huipulla on kiristynyt ja menestyksen saavuttaminen on yhä suuremman työn takana. (Itkonen 2007, 270–284.)

Onkin selvää, etteivät urheilun, yksilöiden ja kansallisvaltion väliset suhteet voi pysyä muuttumattomina. Urheilijoiden ei voida väittää enää kilpailevan ennen kaikkea

kansallisesta kunniaista, vaan henkilökohtaisesta paremmuudesta ja rahasta. (Tervo 2003, 3-4.) Lisäksi esimerkiksi dopingrikokset ovat johtaneet Suomessa pohdintaan siitä, voiko tämän päivän ammattimaisesti tuotettu urheiluviihde enää sellaisenaan noudattaa niitä moraalien arvolähtökohtia, jotka sille asetettiin lähes sata vuotta sitten. (Ilmanen 2004, 3.)

6. Tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja lähteet

6.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tavoitteenani on siis tutkia huippu-urheilun merkitystä kansalliselle identiteetille nyky-Suomessa. Lähtökohtana analyysissäni on ensinnäkin ajatus kansallisvaltion perinteisestä asemasta ihmisten ensisijaisena identifioitumisen kohteena. Toinen tärkeä lähtökohta on urheilun merkittävä rooli osana suomalaista nationalismia ja kansallista identiteettiä. Kolmas lähtökohta on globalisaation ja postmodernin vaikutus urheilun ja kansallisen identiteetin suhteeseen. Analyysissäni pyrin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Miten huippu-urheilussa menestymisen merkitystä perustellaan suomalaisissa huippu-urheilun strategioissa?
- Millainen on urheilun ja nationalismin suhde strategia-asiakirjoissa?
- Miten keskustelu huippu-urheilun ja kansallisidentiteetin suhteesta on muuttunut ajan kuluessa?
- Millainen asema kansallisuus- ja identiteettipuheella on osana huippu-urheilun strategioita?

Nationalismi on samanaikaisesti itsestään selvä ja epämääräinen. Samalla nationalistinen puhetapa on kuitenkin vahvasti institutionalisoitunut esimerkiksi sekä poliitikkojen että toimittajien puheeseen. (Billig 1995.) Muun muassa tämän takia nationalistisia diskursseja harvoin kyseenalaistetaan. Kovin harvoin myöskään kyseenalaistetaan sitä, että miksi huippu-urheilussa todella täytyy menestyä. Tämän takia haluan tutkia tätä itsestäänselvyyttä ja pyrin selvittämään, miten huippu-urheilumenestystä perustellaan strategia-asiakirjoissa.

6.2 Menetelmä

Tutkimusmenetelmäni on laadullinen, sillä tavoitteeni on tutkia merkityksiä, joiden selvittämiseen laadullinen tutkimus soveltuu parhaiten. Laadullista aineistoa analysoimalla on tarkoitus luoda aineistoon selkeyttä ja näin löytää aiheesta jotain uutta tietoa. Perusajatuksena on, että kieli itsessään tuottaa todellisuutta ja aineistoa käsitellään näin kulttuurituotteena. (Eskola 1998, 137–140.) Laadullisella menetelmällä tutkin huippu-urheilun strategia-asiakirjojen tuottamaa urheilupuhetta ja analysoin sitä diskurssianalyysin avulla.

Diskurssi tuntuu olevan yksi yhteiskuntatutkimuksen muotisanoista (Eskola 1998, 140, Luostarinen & Väliiverroinen 2007, 49–50), mutta diskurssin määrittely ei ole suinkaan yksiselitteinen. Diskurssi voi tarkoittaa tekstiä tai puhetta ja sillä voidaan viitata puhetapaan, tekstin tuottamisen prosessiin tai tapaan tuottaa tekstiä (emt. 49–50). Diskurssianalyysi on tutkimussuuntaus, joka tutkii tekstiä, puhetta ja kieltä erilaisista näkökulmista (Metsämuuronen 2006, 106). Laajimmillaan diskurssianalyysin alle lasketaan kielen käytön tutkimus kokonaisuudessaan, jolloin diskurssianalyysi on lähinnä väljä teoreettinen viitekehys (Hoikkala 1990, 142; Potter & Wetherell 1987).

Diskurssianalyysin avulla kysymys ”mitä teksti merkitsee” voidaan kääntää muotoon ”mitä merkityksiä teksteissä tuotetaan” (Luostarinen & Väliiverroinen 2007, 51). Ajatuksena on siis, että kieli ei heijasta todellisuutta vaan itsessään tuottaa sitä (Eskola 1998, 140). Tekstit eivät kuvaa suoraan kohdettaan, vaan muodostavat oman versionsa siitä. Ihmiset käyttävät kieltä saadakseen haluamiaan asioita tapahtumaan. (Potter & Wetherell 1987, 32.) Diskurssianalyysin avulla tutkitaan siis näkemyksiä, jotka muodostavat kulttuuria. Ihminen on osa kulttuuria, koska luo sitä omalla käyttäytymisellään. (Remes 2006, 289.)

Myös Hallin mukaan diskursseissa oleellista ovat niiden tuottamat merkitykset. Diskurssit ovat erilaisia tapoja representoida jokin kohde tai aihe. Ne tuottavat merkityksellistä tietoa kohteestaan ja tällä tiedolla voi olla todellista vaikutusta sosiaaliin käytäntöihin. Merkittävää onkin juuri se, että millaisia käytännön

vaikutuksia diskurssilla on. (Hall 1999, 98–105.) Diskurssianalyysin voidaan sanoa tarkastelevan ihmisten kulttuurista olemista ja sosiaalista todellisuutta (Remes 2006, 288). Diskurssit ovat oleellisia erityisesti tutkittaessa identiteettejä. Identiteettejä tuotetaan ja pidetään yllä erityisesti erilaisilla diskursseilla. (Bauman 1996; Hall 1999.)

Esimerkkinä mahdollisesta kielen tuottamasta todellisuudesta toimivat huippu-urheilun dopingsyytökset. Urheilijaa syytetään dopingista, mutta testit osoittavat hänet puhtaaksi. Testin tuloksesta huolimatta epäily jää henkiin – onko urheilija sittenkään puhdas? Näin kyseessä olleen syytökseen voidaan nähdä tuottaneen osaltaan todellisuutta, vähintään epäilyksen varjon urheilijan ylle. (Eskola 1998, 194.)

Nationalismi on monien muiden ilmiöiden tavoin diskursiivinen muodostelma; puhe siitä muokkaa tietoisuuttamme. Nationalismi on kuitenkin niin moninainen, että se herättää yleensä enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Näin puhe nationalismista jatkuu ja puheessa tuotetaan kansallista identiteettiä yhä uudelleen ja uudelleen. (Calhoun 1997, 3.) Nationalistinen diskurssi on oiva esimerkki hegemonisesta diskurssista, sillä vain harvat kyseenalaistavat sen. Diskurssi on vahvimmillaan, kun ihmiset pitävät sitä itsestäänselvyytenä. Tällöin diskurssilla on yhteiskunnassa hegemoninen asema. Nationalistiset diskurssit tyyppillisesti väittävät, että maailma voi rakentua vain kansallisvaltioiden mukaisesti ja että kansa on luonnollinen ja itsestään selvä kokonaisuus, johon ihmisten odotetaan identifioituvan. (Tervo 2003, 17.)

Valta ja auktoriteetti ovat myös merkittäviä diskurssianalyysiin liittyviä käsitteitä, sillä diskursseja tuotetaan aina tiettyjen ihmisten toimesta. Yleensä diskursseja rakennetaan ylhäältä päin, sillä kulttuurin ja politiikan eliitillä on helpompi päästä käsiksi keinoihin, joiden avulla diskursseja voidaan tehdä luonnollisiksi ja oikeutetuiksi. (emt., 17.) Huippu-urheilun strategioita analysoitaessa onkin merkittävää ottaa huomioon tämä, sekä lisäksi enonsiaation käsite. Enonsiaatiolla tarkoitetaan kertojan suhdetta tekstiin. Enonsiaatiota mietittäessä tulee kiinnittää huomiota siihen kuka puhuu, mihin kerronnalla vedotaan ja kenen näkökulmasta tekstiä kerrotaan. Lisäksi tulee huomioida, mikä on puhujan suhde tekstiin ja miten kertoja pyrkii tekstillään vaikuttamaan lukijaan. (Törrönen, 1995, 47.) Tutkittaessa strategia-asiakirjoja kaikki edellä mainitut seikat ovat merkittäviä, sillä ne muodostavat olennaisen osan tulkintaa.

Diskurssianalyysin perusteella kieli siis luo todellisuutta; strategioiden tuottama urheilupuhe osaltaan muokkaa urheilunationalismia siltä osin kuin teksti käsittelee sitä. Diskurssianalyysin avulla pystyn etsimään tekstistä merkitysjäsennyksiä siitä, miten urheilumenestystä perustellaan, miten huippu-urheilu liitetään kansalliseen identiteettiin ja miten urheilupuhetta tuotetaan strategioiden luojien perspektiivistä. Analysoitaessa täytyy kuitenkin muistaa, että kielen ja todellisuuden suhde on aina tulkinnanvarainen. Diskurssianalyysi ei ole mikään uusi mullistava keksintö vaan lähinnä uudehko perspektiivi (Eskola 1998, 200).

6.3 Aineisto

Käytän aineistonani yhteensä kuutta eri asiakirjaa. Pääasiallinen aineistoni ovat vuosina 1994, 1998, 2002, 2004 ja 2010 valmistuneet huippu-urheilun strategia-asiakirjat. Lisäksi aineistonani on vuonna 1987 ilmestynyt *Suomen Olympiakomitean puitesuunnitelma huippu-urheilun edistämiseksi*, jonka voidaan nähdä olevan vuodesta 1994 eteenpäin valmistuneiden strategia-asiakirjojen edeltäjä. Tämä puitesuunnitelma vastaa muita asiakirjoja sekä sisällöllisesti että tarkoitukseltaan siinä määrin, että lasken sen kuuluvan näiden strategia-asiakirjojen joukkoon.

Suomalaisen huippu-urheilun varsinainen strategiatyö käynnistettiin heti liikunnan rakennemuutoksen jälkeen ja ensimmäinen strategia-asiakirja valmistui vuonna 1994 nimellä *Huippu-urheilu 2000. Strategia huippu-urheilun kehittämiseksi*. Tämän jälkeen seuraava strategia ilmestyi vuonna 1998 nimellä *Huippu-urheilu 2000-luvulle. Strategia huippu-urheilun kehittämiseksi*. Näiden asiakirjojen julkaisijaksi on merkitty Opetusministeriö, Suomen Olympiakomitea & Suomen Liikunta ja Urheilu. Tämän jälkeen seuraava asiakirja valmistui vuonna 2002 nimellä *Huippu-urheilu 2000-luvulla. Strategia huippu-urheilun kehittämiseksi 2002–2006*. Tämän asiakirjan julkaisija on Suomen Olympiayhdistys. Kaksi viimeisintä asiakirjaa ovat Opetusministeriön työryhmän muistioita, vuoden 2004 *Huippu-urheilutyöryhmän muistio* ja viimeisin, vuoden 2010 ”*Sanoista teoiksi*”. *Huippu-urheilutyöryhmän ajatuksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi*.

Strategia-asiakirjojen sisältöä ja tarkoitusta kuvaa parhaiten vuoden 2010 asiakirjasta

otettu lainaus:

”Kansallisten huippu-urheilustrategioiden ensisijainen tavoite on ollut huippu-urheilumenestyksen – erityisesti olympiamenestyksen – turvaaminen. Tässä tarkoituksessa on strategioissa analysoitu suomalaisen urheilujärjestelmän pullonkauloja, kuvattu eri toimijoiden asemaa ja rooleja huippu-urheilussa sekä ehdotettu konkreettisia operationaalisia toimenpiteitä huippu-urheilun kehittämiseksi.” (2010, 33)

Strategia-asiakirjoissa käsitellään siis pääasiallisesti muita asioita kuin mitkä ovat oman tutkimuksen kohteita. Ennen kaikkea niillä on pyritty luomaan strategiaa huippu-urheilumenestyksen parantamiseksi. Tästä huolimatta valitsin strategia-asiakirjat aineistokseni, sillä niissä käsitellään myös tutkimuksen kannalta olennaisia asioita. Analyysissani pureudun asiakirjojen niihin osiin, joissa perustellaan huippu-urheilumenestyksen merkitystä ja käsitellään mahdollisesti kansalliseen identiteettiin vaikuttavia urheilun ilmiöitä.

Huippu-urheilun strategiat voidaan nähdä tärkeänä osana suomalaista urheilupuhetta, sillä niitä on ollut aina koostamassa joukko merkittäviä suomalaisia urheiluvaikuttajia. Strategia-asiakirjat ovat muuttuneet ajan myötä toinen toistaan kattavammiksi ja sivumäärältään pidemmiksi. Vuoden 1994 asiakirjassa sivuja on vain 14 kun vuoden 2010 asiakirjassa sivuja on jo 65. Tämä näkyy hyvin sisällön monipuolisuudessa asioiden käsittelyn muuttuessa aina edeltävää asiakirjaa laajemmaksi.

Analyysissani viittaa eri strategia-asiakirjoihin käyttämällä niiden julkaisuvuotta sekä sivunumeroa. Tässä vaiheessa esitän vielä toisen lainauksen vuoden 2010 strategiasta. Pidän alla olevaa ”väitettä” hyvänä lähtökohtana analyysilleni.

”Huippu-urheilua osana suomalaista yhteiskuntaa on näissä eri työryhmissä perusteltu moninaisesti ajan henkeä korostaen. Huippu-urheilu on ollut eri aikoina osa liikunnan kansalaisliikettä, osa viihdeteollisuutta. Sen on nähty muodostavan osan suomalaista identiteettiä, mielekäästä elämänuraa tai se on nähty taloudellisesti merkittävänä sekä eettisesti kestäväenä. Ennen kaikkea huippu-urheilun on nähty omaavan vankat perinteet.” (2010, 33)

6.4 Teemoittelu

Analyysiini olen etsinyt nationalistisia diskursseja, joita strategia-asiakirjoissa tuotetaan huippu-urheilupuheen välityksellä. Ensimmäisen osan diskurssit eivät suoranaisesti ole nationalistisia, vaan liittyvät lähinnä urheilukulttuurin muutokseen, joka on tärkeä taustatekijä tarkastelulleni. Analyysini olen teemoitellut seuraavasti erilaisiin diskursseihin, jotka nousivat esille huippu-urheilun strategioista.

- 1) Huippu-urheilun muutos
  - a) Urheilun kaupallistuminen ja viihteellistyminen
  - b) Urheilun ammattilaistuminen
  - c) Huippu-urheilun eettinen perusta
- 2) Huippu-urheilumenestyksen nationalistinen perustelu
  - a) Historia
  - b) Kilpailukyky
  - c) Yhteisöllisyys
  - d) Globalisaation ja identiteetin suhde

Analyysin ensimmäisessä osassa käsitelen strategia-asiakirjoissa kuvattuja urheilukulttuurin muutokseen liittyviä diskursseja, joita ovat urheilun ammattilaistuminen, kaupallistuminen ja viihteellistyminen. Tässä käsitelen myös strategioissa esiin nostettuja moraalisia huippu-urheilumenestykseen liittyviä perusteluja sekä toisaalta huippu-urheilun muutoksen vaikutuksia sen eettiseen perustaan.

Analyysin ensimmäinen osa onkin lähinnä pohjana varsinaiselle urheilun nationalistisia diskursseja käsittelevälle analyysilleni. Strategia-asiakirjoissa esiin nousi neljä erilaista diskurssia, joiden avulla huippu-urheilumenestystä perustellaan kansallisen identiteetin lähtökohdista. Nämä ovat historian diskurssi, kilpailukyvyn diskurssi, yhteisöllisyyden diskurssi ja globalisaation ja identiteetin suhteen diskurssi. Näitä käsitelen analyysini toisessa osassa.

7. Urheilu ammattimaistuu, kaupallistuu ja viihteellistyy

7.1 Kaupallistuminen ja viihteellistyminen

”Huippu-urheilu on kansainvälistä viihdettä ja sitä käytetään yhä enemmän kaupallisessa mainonnassa.” (1987, 6)

”Huippu-urheilu on näkyvä ja yhä kasvava viihteen muoto.” (1994, 5)

”Samalla kilpailu on kiristynyt myös medianäkyvyydestä ja sponsoroinnin resursseista.” (1998, 7)

”Huippu-urheilussa näkyvimpiä muutoksia ovat olleet urheilun ammattimaistuminen, yhä laajeneva medianäkyvyys sekä kaupallistuminen.” (2002, 8)

”Urheilu tarjoaa yleisölleen elämyksiä, samaistumisen mahdollisuuksia, yllätyksiä ja jännitystä.” (2002, 12)

”Huippu-urheilijalla on selvä kaupallinen arvo.” (2002, 13)

”Urheilun julkisuuden ja taloudellisten intressien voimakas kasvu on muokannut huippu-urheilua merkittävästi 1990-luvulla.” (2002, 16)

”Huippu-urheilusta on viime vuosina yhä selkeämmin tullut merkittävä osa kansainvälistä viihdeteollisuutta.” (2004, 10)

”Populaariviihteen merkityksen kasvaessa 1990-luvulla osasta kansainvälistä huippu-urheilua tuli yhä selkeämmin kansainvälistä viihdeteollisuutta.” (2004, 13)

”Urheiluviihteen onkin arvioitu olevan maailman nopeimmin kasvava viihde- ja elämysteollisuuden osa-alue.” (2004, 13)

Kriitikot väittävät, että urheilun arvopohja – varsinkin olympismin hengen mukaisesti rakennettu – on murtunut yhteiskunnallisen kehityksen ja erityisesti median ja markkinoiden tunkeutuessa urheiluun. Erityisesti kansainvälinen huippu-urheilu on ammattimaistunut. Toiminnan logiikka ei ponnista enää entisenkaltaisesta pyyteettömyydestä ja yhteisöllisyydestä. Media ja markkinat suuntaavat huippu-urheilua entistä voimakkaammin.” (2010, 24)

”Nykyaikainen huippu-urheilu mullistui 1990-luvulla. Ammattilaisuus syrjäytti amatörismin, urheilijoiden vapaa liikkuminen maasta toiseen avasi ovet globaalille ammattiurheilulle. Samalla urheilu oikeudellistui, mediallistui ja kaupallistui. Myös olympiaurheilussa kilpailu kiristyi – ei vain uusien kansakuntien mukaantulon myötä, vaan myös vanhojen urheilukansakuntien hakiessa uutta nostetta huippu-urheiluun.” (2010, 30)

Jo vuoden 1987 strategia-asiakirjassa todetaan, että *huippu-urheilu on kansainvälistä*

viihdettä ja sitä käytetään yhä enemmän kaupallisessa mainonnassa. Kaupallistumista ja viihteellistymistä koskeva puhe asiakirjoissa ei tämän jälkeen olekaan kovasti muuttunut. Kaikissa kuudessa strategia-asiakirjoissa viitataan siihen tosiasiaan, että huippu-urheilusta on tullut viihdettä. Huippu-urheilun ja viihteen suhdetta tai kaupallistumisen vaikutuksia ei asiakirjoissa oikeastaan enempää analysoida. Ainoastaan viimeisimmässä, vuoden 2010, strategiassa kuitenkin puututaan kaupallistumisen ja viihteellistymisen ilmiöiden vaikutuksiin ja seurauksiin. Asiakirjassa todetaan, että *toiminnan logiikka ei ponnista enää entisenkaltaisesta pyyteettömyydestä ja yhteisöllisyydestä. Media ja markkinat suuntaavat huippu-urheilua entistä voimakkaammin.* Asiakirjassa nostetaan näin ensimmäistä kertaa näiden ilmiöiden mahdollinen haittavaikutus urheilulle ja huippu-urheilun arvopohjalle.

Urheilu nähdään usein aktiviteettina, joka perustuu muinaiisiin traditioihin ja on ajan kuluessa säilynyt muuttumattomana (Tervo 2003, 89). Todellisuudessa instituutio ei ole säilynyt koskemattomana, vaan urheilu osana populaaria kulttuuria on muuttunut erityisesti siinä mielessä, miten sitä tuotetaan, esitetään ja kulutetaan (Jackson, Grainger & Batty 2004, 208). Urheilu on muuttunut muiden sosiaalisten, poliittisten ja kulttuuristen instituutioiden mukana kun erinäiset paikalliset, kansalliset ja globaalit prosessit ovat vaikuttaneet siihen (Tervo 2003, 89).

Kuitenkin, kuten vuoden 2002 asiakirjassa todetaan, *urheilun julkisuuden ja taloudellisten intressien voimakas kasvu on muokannut huippu-urheilua merkittävästi 1990-luvulla.* Lisääntyvä kaupallisuus näkyy erityisen selvästi huippu-urheilun kentällä. Kaupallistuminen on synnyttänyt liikunnan ja urheilun markkinat, joista monet osapuolet ovat kiinnostuneita. Itkonen luonnehtii huippu-urheilua ”julkisuusmarkkinalliseksi” toiminnaksi. Huippu-urheilussa on hyvien saavutusten lisäksi tavoitteena päästä mahdollisimman hyviin taloudellisiin tuloksiin. Tässä merkittävä tekijä on ensinnäkin urheilun visuaalisuus, joka liittyy erityisesti myös urheilun viihteellistymiseen. (Itkonen 1996, 226–232.)

Huippu-urheiluun liittyy taloudellisia intressejä ennen kaikkea sen vuoksi, että se saa liikkeelle merkittäviä katsojaryhmiä. Urheilun asema median viihdetarjonnassa on todella suuri. Huippu-urheilun suosio perustuu osaltaan sen kykyyn luoda jatkuvaa jännitystä, uusia sankareita, kauniita kehoja sekä upeita suorituksia. (Kotkavirta 2004,

38.) *Urheilu tarjoaa yleisölleen elämyksiä, samaistumisen mahdollisuuksia, yllätyksiä ja jännitystä.* Urheilu on katsojilleen uniikkia viihdettä, jonka ”draaman” tuottaminen on kuitenkin suhteellisen halpaa ja helppoa. Muun muassa tästä johtuen urheilun esittäminen houkuttelee useita televisioyhtiöitä. (Andrews 2004, 8.)

Markkinat sääntelevät yhä enemmän myös urheilun käytäntöjä. Julkisuusmarkkinallisuus edellyttää suuren yleisön kiinnostusta, sillä ilman sitä huippu-urheilu ei ole taloudellisesti kannattavaa. Ylipäätään koko liikunnan kentältä on yhä vaikeampi löytää toimijoita, joihin kaupallisuudella ei olisi vaikutusta. Julkisuus ja fanit ovat toiminnan suuntaa sanelevia tekijöitä. Tähän liittyy myös tuotteistamisen ilmiö, kun lajien suosiota ja kilpailuasemaa pyritään parantamaan kohderyhmille räätälöidyillä markkinapaketeilla. Urheilu onkin ollut merkittävä apu toisaalta myös talouselämälle, jossa urheilusaavutuksia ja menestystä on hyödynnetty monin tavoin. (Itkonen 1996, 233–245.)

Urheilun maailmanlaajuinen suosio on tehnyt siitä kaupallisten pyrkimysten merkittävän välineen. *Huippu-urheilijalla on selvä kaupallinen arvo.* Kaupallisesta näkökulmasta katsottuna voidaan sanoa, että kansainvälisiä urheilun suurtapahtumia järjestetään houkutellessaan televisiokatsojia, joiden kulutuskapasiteettia myydään eteenpäin erinäisille myynnin tahoille. (Jackson ym. 2004, 207.)

Kansainväliset talouden muutokset ovat muuttaneet esimerkiksi olympiaurheilun suhdetta markkinoihin ja julkisuuteen. Huippu-urheilun suhde median toimijoihin ja sponsoreihin on tiivistynyt jatkuvasti. Esimerkiksi olympialiike on ennen kaikkea kaupallistunut. Tämän lisäksi suhde mediaan ja markkinoihin on aiheuttanut myös olympiaurheilun tuotteistamista. Huippu-urheilu on nykyisin viihdettä, joka kiinnostaa ihmisiä ympäri maailman ja huippu-urheilun suhde median toimijoihin ja sponsoreihin on tiivistynyt jatkuvasti. Urheilukisojen kaupallistumisessa avainasemassa ovatkin olleet jo mainitut televisiointioikeudet. Tv-oikeusmaksut ovat esimerkiksi kesäolympialaisten osalta kasvaneet räjähdysmäisesti. Tämä kertoo myös omaa kieltään huippu-urheilun viihteellistymisestä. Kaupallistumisen merkitystä urheilulle ei voi kiistää, vaikka kaikki kaupallistuminen huippu-urheilussa ei suinkaan ole pahasta. (Itkonen 2007, 270–284.)

Globalisaatiolla on myös ollut paljon merkitystä urheilun muuttumisessa kaupallisemmaksi ja viihteellisemmäksi. Globaali kilpailu voidaankin rinnastaa hyvin huippu-urheiluun. Kilpaurheilu sekä talouden ja kulttuurin globalisaatio ovat jatkuvassa kanssakäymisessä, kun esimerkiksi monet globalisaation normit ja käytännöt levittyvät myös urheilun maailmaan. (Hoberman 2004, 181–182.) Urheilun voidaan ylipäätään sanoa olevan globaalin kulttuurin paradigma. Globaalien televisioyhtiöiden kasvava vaikutus urheiluun, kansainvälisten urheiluorganisaatioiden merkittävä rooli, ulkomaalaisten pelaajien määrän kasvu joukkuelajeissa ja entisten amatööriurheilijoiden ammattilaisiksi tuleminen ovat vain eräitä esimerkkejä siitä, miten monin tavoin globalisaatio näkyy urheilussa. (Bale 2003, 56–57.)

Lisäksi esimerkiksi kansainvälisillä tietoliikenneyrityksillä on yhä enemmän merkitystä urheilukilpailujen järjestämiseen ja aikatauluttamiseen. Monet yritykset käyttävät urheilua markkinointikeinona ja jopa omistavat toimilupia, joiden mukaan joukkueita nimetään yritysten nimillä. Toisaalta myös kansainväliset urheiluorganisaatiot, kuten Kansainvälinen Olympiakomitea ja FIFA nettoavat suuria summia myymällä tietoliikenneyrityksille televisiointioikeuksia suuriin kansainvälisiin urheilutapahtumiin. (emt., 56–57.)

Huolimatta räjähdysmäisestä kaupallistumisesta ovat olympialaiset kuitenkin onnistuneet säilyttämään niin sanotun puhtaan urheilun auran ympärillään. Olympialaisten viehätyksen voidaan kuvailla juontuvan suorittamisen ilosta ja odottamattomasta draamasta, joilla on edelleen kyky jättää varjoonsa kaupallisuuden vaikutus. Nykyisessä televisiomaailman todellisuudessa tällainen ”puhtaan urheilun aura” on kuitenkin suhteellisen kaukana totuudesta, sillä todellisuudessa urheilutapahtumia ohjaavat monenlaiset kaupallisuuden lainalaisuudet. (Andrews 2004, 17.)

Urheilu 2000-luvun alussa on kuitenkin kiistatta kovin erilaista kuin 1900-luvun alussa. Erilaiset urheilun käytännöt, harjoittelumahdollisuudet sekä sosiaalinen ja taloudellinen konteksti ylipäätään ovat muuttuneet huomattavasti. Menestys on riippuvaista sekä urheiluorganisaatioiden panostuksesta että sponsorituloista. Saavuttaakseen enemmän sponsoreita ja näkyvyyttä mediassa myös itse urheilulajien käytännöt ovat muuttuneet. Urheilulajeja ja -tapahtumia on kehitetty sellaiseen suuntaan, että ne houkuttelisivat

enemmän sponsoreita ja palvelisivat paremmin televisiokatsojia. (Tervo 2003, 89–90.)

Urheilun televisioiminen on korostanut urheilutähtien näkyvyyttä, joka on toisaalta taas johtanut urheilijoiden käyttämiseen markkinoinnin välineinä. Televisioinnin lisääntymisen myötä erityisesti sponsorointi on noussut jatkuvasti näkyvämmäksi osaksi urheilua ja urheilukilpailuja. Muun muassa juuri sponsorien vaatimuksesta on urheilulajeja pyritty muokkaamaan kohti huumaavia speaktaakkeleita, joiden avulla houkutellaan enemmän katsojia. Näin kaupalliset pyrkimykset ovat oleellisesti muokanneet sitä tapaa, millä urheilua esitetään. (Silk 2004, 233–234.)

Sponsoroinnin kasvulla on ollut myös muunlaisia vaikutuksia urheiluun. Urheilu ensinnäkin tietenkin hyötyy monin tavoin sponsoroinnista, sillä tulojen lisäksi se johtaa myös lisääntyvään näkyvyyteen mediassa – ilman sponsorituloja ei urheilu saisi yhtä paljon näkyvyyttä televisiossa. Lisäksi myös itse urheilijat hyötyvät tukijoistaan lisääntyvinä tuloina. Tulee kuitenkin muistaa että sponsorointi on myös vaikuttanut urheilun ”kokemiseen” sekä jopa urheilumuotoihin. Esimerkiksi kilpailujen ja otteluiden lisääntyminen on suuressa määrin seurausta sponsoreiden vaatimuksista, sillä tukijat vaativat lisää näkyvyyttä itselleen. (Slack & Amis 2004, 275–276.)

Lisääntyvä kaupallistuminen ja viihteellistyminen kertovat myös siitä, että yhä useammat tahot ovat kiinnostuneita huippu-urheilusta. Sillä, että huippu-urheilu viihteellistyy ja kaupallistuu, voidaankin osaltaan myös perustella huippu-urheilumenestyksen tarvetta. Mitä merkittävämmäksi ja näkyvämmäksi ilmiöksi huippu-urheilu kasvaa, sitä tärkeämpää on, että myös Suomi menestyy. Lisäksi viihteellistymisen myötä menestys saa nykyisin enemmän näkyvyyttä.

Voidaan väittää, että urheilusta on tänä päivänä tullut enemmänkin viihteen ja bisneksen kenttä, jossa urheilijat kilpailevat rahasta ja henkilökohtaisesta paremmuudesta, eivät kansallisesta kunniaa (Tervo 2003, 3). Tämä seikka vaikuttaa kiistatta urheilun ja nationalismiin suhteeseen. Viihteellistymisellä ja kaupallistumisella on epäilemättä ollut vaikutusta huippu-urheilun arvoihin ja käytäntöihin. Kuten vuoden 2010 strategiassa todetaan, viihteellistyminen muuttaa huippu-urheilun toiminnan logiikkaa. Medialla ja markkinoilla voi olla myös negatiivinen vaikutus, sillä ne murtavat niitä vanhoja arvoja, joihin huippu-urheilu on ennen perustunut.

7.2 Ammatillaistuminen

”Huippu-urheilu muuttuu entistä ammattimaisemmaksi.” (1987, 6)

”Huippu-urheilu on mielekäs ja rikas elämänura.” (1994, 5)

”...kansainväliseen menestykseen tähtäävä huippu-urheilu on ammattimaistunut. Yksilölle, huippu-urheilijalle, valmentajalle, urheilujohtajalle huippu-urheilu tarjoaa mielekkään elämänuran...” (1994, 5)

”Urheilu-ura tarjoaa urheilijalle mahdollisuuden itsensä kehittämiseen.” (1998, 5)

”Ammattilaisuus on useimmille huippu-urheilijoille ainoa tapa tavoitella kansainvälistä huippua. Suomalaisen huippu-urheilun kansainvälisestä menestyksestä vastaavat yhä ratkaisevammalla tavalla ammattilaisurheilijat, joiden menestys luo myönteistä Suomi-kuvaa maailmalla.” (1998, 13)

”Huippu-urheilussa näkyvimpiä muutoksia ovat olleet urheilun ammattimaistuminen, yhä laajeneva medianäkyvyys sekä kaupallistuminen.” (2002, 8)

”Ammattiurheilulle kokonaan omistautuneiden urheilijoiden lukumäärä on viime vuosina kasvanut.” (2004, 34)

Visio: ”Huippu-urheilu on mielekäs valinta lahjakkaalle ja motivoituneelle urheilijalle. Se on innostava, haastava, palkitseva ja arvostettu ura-vaihtoehto.” (2010, 11)

”Nykyaikainen huippu-urheilu mullistui 1990-luvulla. Ammatillaisuus syrjäytti amatörismin, urheilijoiden vapaa liikkuminen maasta toiseen avasi ovet globaalille ammattiurheilulle.” (2010, 30)

Kaikissa kuudessa strategiassa mainitaan, että huippu-urheilu on ammattimaistunut. Puhetta ammatillaistumisesta käytetään strategia-asiakirjoissa erityisesti kertomaan huippu-urheilun nykytilasta. Koska huippu-urheilu on ammattimaistunut, vaaditaan myös Suomessa yhä ammattimaisempaa toimintaa menestyksen saavuttamiseksi. Tällaisesta toiminnasta kertoo jo itsessään se, että tuotetaan sellaisia asiakirjoja kuin huippu-urheilun strategiat.

Huippu-urheilussa talouden merkitys on kasvanut huomattavasti viimeisen parin vuosikymmenen aikana. Ammattimaistumisesta on kyse erittäin laaja-alaisesta ja moninaisesta ilmiöstä. Ilmiö näkyy muun muassa urheilijoille maksettavina palkkioina sekä siinä, että huippu-urheilu työllistää nykyään myös monenlaisia muita ammattilaisia. Muun muassa kiristyneen kilpailun myötä ovat urheilumenestystä

haikailevat pakotettu toimimaan ammattimaisemmin. Huippu-urheilu on yhä useamman ammatti, sillä täysipainoinen harjoittelu ei jätä aikaa palkkatyön tekemiseen. (Itkonen 2007, 270–279.)

Ammattimainen huippu-urheilu hallitsee myös urheilun kuvaa mediassa. *Ammattiurheilulle kokonaan omistautuneiden urheilijoiden lukumäärä on viime vuosina kasvanut* ja huippu-urheilu on yhä useammalle varsinainen työ, josta maksetaan palkkaa. Kilpaurheilua harrastetaan ennen kaikkea voiton ja palkkioiden vuoksi. Voittaminen on tärkeää urheilijan lisäksi monille muille tahoille, kuten kansakunnalle, yleisölle ja sponsoreille. Mitä parempi urheilija on, sitä merkittävämpi hän on intressiryhmilleen. (Kotkavirta 2004, 38.)

Ammattimaistumisen ilmiö on ollut urheilijoiden kannalta monin tavoin myös positiivinen. Urheilijat hyötyvät nykyisestä systeemistä, joka painottaa taloudellista menestystä. ”Ammattilaisen” asennetta ei enää katsota alta kulmain vaan se nähdään pikemminkin vastauksena ajan olosuhteisiin. Ammattimaistumisen seurauksena myös urheilun maantiede on muuttunut, kun monet urheilijat eivät enää itse saa päättää siitä missä ja milloin he haluavat tehdä työtään. Useiden urheilijoiden siteet kotikaupunkeihinsa ja jopa kotimaihinsa ovat katkenneet ammattilaisen uran myötä. Erityisesti monet joukkueurheilijat edustavat seurojaan, joihin heillä ei välttämättä ole mitään fyysisiä tai emotionaalisia suhteita. Yhä yleisempää on, että urheilijat liittyvät maajoukkueisiin vain jos se sopii heidän aikatauluihinsa. (Tervo 2003, 90.)

John Balen mukaan entisten amatööriurheilijoiden ammattilaistuminen on myös eräs merkki globalisaation kasvavasta merkityksestä urheiluun (Bale 2003, 57). Globaalit urheilijoiden työmarkkinat ovat luoneet sen, että huippu-urheilijoille oman kansan edustaminen jää ammattilaisseuran edustamisen jalkoihin (Hoberman 2004, 187). Kilpaurheilu onkin varsin globaali ilmiö. Vielä puoli vuosisataa sitten urheilija saattoi olla sekä kansallisen urheilusysteemin tuotos että edustaja, mutta tänä päivänä huippu-urheilijat matkustavat ympäri maapalloa eivät vain kilpaillakseen, vaan myös parempien lääkäreiden, valmennuksen ja fasiliteettien perässä. Balen mukaan huippu-urheilu ei ole enää yksilön aktiviteettia vaan pitkälle totaalistunutta toimintaa. (Bale 2003, 57.)

Huippu-urheilun ammattimaistumisen ja ammattilaistumisen ilmiö otetaan nykyisin

täysin itsestäänselvyytenä. Vielä muutama vuosikymmen sitten urheilijoita jätettiin olympialaisten ulkopuolelle amatöörisäännöksiin vedoten, mutta tänä päivänä isot ammattilaistähdet ovat juuri niitä, jotka tekevät olympialaisista todella huippu-urheilijoiden kisat. (Itkonen 2007, 270–279.) Raha toimiikin nykyisin merkittävänä yksittäisen urheilijan kyvykkyyden mittarina (Itkonen 1996, 238).

2000-luvun urheilijoille nationalistiset merkitykset ovatkin usein toissijaisia. Nationalistinen ideologia on myös Suomessa joutunut koetukselle, kun jotkut urheilijat ovat uudelleenrakentaneet urheilun nationalistista henkeä. (Tervo 2003, 116.) Tästä hyvänä esimerkkinä toimii Janne Holménin kommentti hänen voitettuaan maratonin Euroopan mestaruuden vuonna 2002. Holmén totesi, että urheilussa kilpailevat urheilijat eivätkä kansat ja että voitto oli hänen omansa eikä Suomen. (Nykänen 2002.)

Ammattilaistumisen ilmiöstä huolimatta nationalistinen ideologia on edelleen kykeneväinen toimimaan, vaikka siteet urheilijan ja tämän kansallisuuden välillä ovat heikentyneet. Yhä useammalla ammattilaisurheilijalle urheilu on toimintaa itseä varten, eikä niinkään ylpeyttä oman maansa edustamisesta. Ammattimaistuminen on johtanut siihen, että huippu-urheilusta on tullut yhä useamman urheilijan työ. Tuntuu olevan melkoisen utopistista väittää, etteikö tämä tosiseikka vaikuttaisi urheilun, nationalismiin ja kansallisen identiteetin suhteisiin. (Tervo 2003, 116.)

Ammattimaista toimintaa ja usein ammattilaistumista tarvitaan nykypäivänä, jotta huippu-urheilussa voisi menestyä. Strategioissa huippu-urheilua tunnutaan perusteltavan osittain sillä, että se on urheilijalle itselleen hyväksi. Huippu-urheilusta puhutaan useassa kohdassa kaunistelevin sävyin unelma-ammattina. Näin huippu-urheilun perustelussa lähdetäänkin osittain yksilön, urheilijan, lähtökohdista. Huippu-urheilumenestystä perustellaan ikään kuin sillä, että itse huippu-urheilijat haluavat menestyä ja näin tarvitaan taustalle menestyvä huippu-urheilun systeemi, jotta urheilijat voivat toteuttaa omia unelmiaan.

Puhe itse ammattilaistumisen ilmiöstä on pääpiirteittäin säilynyt samanlaisena läpi kaikkien strategia-asiakirjojen. Sen sijaan mielikuva huippu-urheilijan ammatista on vaihdellut riippuen yleisestä huippu-urheilun ilmapiiristä. Vuosien 1994 ja 1998 strategioissa korostetaan huippu-urheilijan uraa hyvänä ”ammatinvalintana” osana

huippu-urheilun perustelua. Huippu-urheilua kuvataan muun muassa *mielekkäänä elämänurana ja urheilu-ura tarjoaa urheilijalle mahdollisuuden itsensä kehittämiseen*. Vuosien 2002 ja 2004 strategioissa ei huippu-urheilijan ammattia enää kuvata vastaavanlaisilla lauseilla. Ilmeisesti Lahden dopingskandaalin jälkeen huippu-urheilijan uraa oli mahdoton esittää varauksetta positiivisena asiana. Jälleen kuitenkin vuoden 2010 asiakirjassa urheilijan urasta puhutaan monin ylistävin lausein.

Huippu-urheilun korostaminen urheilijan itsensä kannalta tuntuu ainakin osittain olevan ristiriidassa urheilun ja nationalismin suhteen kanssa. Huippu-urheilun merkitystä perustellaan (katso seuraava luku) moninaisin nationalistisin diskurssein, mutta toisaalta urheilumenestyksen korostetaan olevan merkittävästi urheilijan oma asia. *Suomalaisen huippu-urheilun kansainvälisestä menestyksestä vastaavat yhä ratkaisevammalla tavalla ammattilaisurheilijat, joiden menestys luo myönteistä Suomi-kuvaa maailmalla*. Urheilijan odotetaan kunnialla edustavan maataan, vaikka urheilun ammattimaistumisen myötä tämän seikan merkitys itse urheilijoille näyttää vähentyneen.

7.3 Huippu-urheilun eettinen perusta: nuorison idoleista dopingrikoksiin

”Huippu-urheilijat ovat aikamme suuria vaikuttajia ja nuorison idoleita. Huippu-urheilun on tunnettava vastuuta koko urheilun kehityksestä ja oikeiden esikuvien antamisesta.” (1987,6)

”Huippu-urheilun rooli on harrastajamäärän pienuudesta huolimatta erittäin keskeinen. Tämä johtuu sen suuresta julkisuus- ja markkinointiarvosta sekä sen nuorisovalmennukselle ja kilpaurheilulle antamista korkean tason tavoitteista ja esikuvista.” (1987, 10)

”Nuorten idoleina huippu-urheilijoilla on myös suuri vastuu.” (1994, 5)

”Urheilijat ovat esikuvia urheileville lapsille ja nuorille. Menestyneiden urheilijoiden esimerkki houkuttelee osaltaan nuoria mukaan liikuntaharrastuksen pariin.” (1998, 5)

”Huippu-urheilun suosio ja tiedotusvälineet tekevät urheilijoista sankareita ja julkisuuden henkilöitä, joiden saavutuksia ja elämää seurataan tarkasti... Menestyvälle huippu-urheilijalle asetetaan kuitenkin ylimitoitettuja odotuksia henkilöinä muillakin elämänalueilla... Tulevaisuuden hyvä tavoite olisi kohtuullistaa urheilijoille asetettuja imagovaateita ja tuoda urheilijoita esille myös inhimillisinä, jopa erehtyvinä ihmisinä.” (2002, 12)

”Yksi urheilun kasvatusaatteiden merkittävin tekijä on ollut urheilijoiden merkitys nuorison esikuvina.

Tätä tavoitetta kohti on pyritty ihanteellistamalla huippu-urheilijoiden ominaisuuksia.” (2004, 35)

Visio: ”Urheilijat ovat positiivisia roolimalleja lapsille ja nuorille.” (2010, 13)

Visio: ”Huippu-urheilijan ominaisuuksiin ja huippu-urheilusuorituksiin on helppo samaistua, ja niiden vaativuus on suoraan testattavissa ja ihailtavissa.” (2010, 14)

Kaikissa asiakirjoissa nostetaan esille urheilijoiden rooli nuorten idoleina ja tätä pidetään tärkeänä osana huippu-urheilun ilmiötä. Huippu-urheilijat esitetään varauksetta positiivisina esikuvina kaikissa muissa paitsi vuoden 2002 strategiassa. Kuten muutenkin koko vuoden 2002 asiakirjassa, myös tässä kohdassa näkyy erityisen selvästi vuoden 2001 dopingjupakan aiheuttama ilmapiiri. Dopingkohu lisäsi urheilupuheeseen roimasti skeptisyyttä ja tämän vuoksi myös *tulevaisuuden hyvä tavoite olisi kohtuullistaa urheilijoille asetettuja imagovaateita ja tuoda urheilijoita esille myös inhimillisinä, jopa erehtyvinä ihmisinä.*

Urheilijoiden merkitys erityisesti nuorten esikuvina on kuitenkin tärkeä, ellei jopa tärkein, osa huippu-urheilumenestyksen perustelua strategia-asiakirjoissa. *Huippu-urheilijat ovat aikamme suuria vaikuttajia ja nuorison idoleita.* Monet urheilijat ovat näkyvässä asemassa ja siksi heidän tulee myös tietää merkityksensä. Tällainen sankaruuden aspekti onkin suhteellisen helppo ja looginen perustelu huippu-urheilun merkitykselle. Urheilullisuus on perinteisesti käsitetty positiiviseksi piirteeksi ja huippu-urheilijoiden on puolestaan katsottu edustavan ihailtavaa roolimallia. Urheilun on katsottu kuvastavan ihanteelliseen suomalaisuuteen liitettyjä ominaisuuksia. (Kokkonen 2008, 11.) Harvan mielestä urheilu ei ole esimerkillistä toimintaa. Näin huippu-urheilun merkitystä perustellaan sillä, että se tuottaa positiivisia arvoja ja identifioitumisen kohteita nuorille. Menestyvien suomalaisurheilijoiden avulla on tavoitteena saada muut kansalaiset identifioitumaan heihin ja tätä kautta urheilemaan innokkaammin.

Urheiluun liitetään usein sellaisia merkittäviä arvoja, kuten terveys, rehtiys, rohkeus, pitkäjänteisyys, itsehallinta, puhtaus, leikki, aito yhteisöllisyys ja reiluus. Urheilua pidetään yhä moraalisesti ennen kaikkea myönteisenä asiana. Ja näin itse *urheilijat ovat positiivisia roolimalleja lapsille ja nuorille.* Tällaista ihanteellista ajattelua edustaa erityisesti olympia-aate. (Kotkavirta 2004, 36–37.) Modernien olympialaisten alusta lähtien onkin kasvatuksen idea ollut merkittävä osa olympismia. Urheilun ja olympia-aatteen on uskottu kasvattavan nuorista parempia kansalaisia. (Magdalinski & Nauright

2004, 197.)

Hyveellisyys on myös urheilun ja liikuntakasvatuksen yksi normatiivinen lähtökohta. Urheilijat ovat esikuvallisia hahmoja, jotka kannustavat myös muita harrastamaan urheilua ja muokkaavat muutakin asennoitumista elämään. Urheileminen koetaan lapsille monipuolisena hyveenä, jonka avulla oppii sekä liikunnallisia taitoja, että muita valmiuksia. (Kotkavirta 2004, 43.) Strategia-asiakirjoissa menestyvien huippu-urheilijoiden avulla pyritään kasvattamaan nuorista parempia kansalaisia. Näin myös urheilun kasvatuksellinen perustelu kumpuaa perustavasta olympismin aatteesta.

Myytti urheilusta terveellisen elämän lähteenä on edelleen elinvoimainen Suomessa. Myytin mukaan urheilu toimii vastapainona paheelliselle elämälle ja velvoittaa urheilijat toimimaan esikuvina. Tällainen moralistinen ajattelu ei läheskään aina vastaa todellisuutta vaan kertoo pikemminkin urheilupuheen merkityksestä ja sen esittäjistä. Urheilulle asetetaan edelleen merkittäviä kasvatuksellisia päämääriä, jotka ovat sille todellisuudessa mahdottomuuksia. (Kokkonen 2008, 302.)

Tästäkin huolimatta *huippu-urheilun suosio ja tiedotusvälineet tekevät urheilijoista sankareita*, joita suomalaiset tarvitsevat esikuvikseen. Anu Kantola (1997) on lisensiaattityössään todennut, että Suomessa yhteenkuuluvuuden tunnetta pyritään rakentamaan erityisesti sankarillisen suomalaisuuden kautta. Esimerkiksi sodat, urheilu ja valtiontalous ovat tässä merkittäviä sankaruuden kenttiä ja lähteitä. (Kantola 1997.) Urheilusankarit ovatkin erinomaisia kansallisen identiteetin rakennusaineita. Sankarit pystyvät yhdistämään urheilua seuraavan yleisön erityisesti silloin kun he saavuttavat menestystä. (Virtapohja 1998, 44–45.) Sankarien, ja toisaalta antisankareiden, merkitys on lisääntynyt huippu-urheilussa yksilöllistymisen myötä. Huippu-urheilijoiden yksityisyys on myös medialle valtava käyttövara. (Itkonen 1996, 248.)

Huippu-urheilijoiden näkeminen esikuvina on yksiselitteisin perustelu sille, miksi huippu-urheilussa tulee menestyä. Kaikissa strategia-asiakirjoissa tämä perustelu tuodaankin esille erittäin selkeästi. Sankarit, esikuvat ja roolimallit ovat selvästi hyviä ja jopa helppoja samaistumisen kohteita. Tässä urheilun ja identifioitumisen suhde on erittäin selvä ja sen takia huippu-urheilijoiden kertominen esikuvina onkin huippu-urheilumenestyksen perusteluista kenties jopa merkittävin.

Huippu-urheilun kautta pidetäänkin näin yllä mielikuvia, jotka ohjaavat erityisesti nuorison urheiluharrastusta. Urheilun sankarit ja myös konnat imagoineen vaikuttavat ihmisten arvomaailmoihin. Vaikutus lienee pääosin myönteistä, mutta täytyy kuitenkin miettiä miten monet urheilun negatiiviset ilmiöt, kuten esimerkiksi väkivalta ja syrjintä, osaltaan vaikuttavat nuorten harrastuksiin. (Kotkavirta 2004, 39.)

"Urheilun perusarvoja uhkaaviksi tekijöiksi ovat kehityksen myötä nousseet boikotit, väkivalta ja doping." (1987, 8)

"Haluamme huippu-urheilua, joka tukee vastuuntuntoisten kansalaisten kasvua ja vastuullista ja eettisesti kestäväää toimintaa." (1994, 5)

"Valtaosa suomalaisista suhtautuu myönteisesti tai erittäin myönteisesti huippu-urheiluun..." (1994, 6)

"...koko järjestelmältä edellytetään...päättäväisiä toimenpiteitä urheilussa kiellettyjen aineiden käytön, väkivallan ja muiden huippu-urheilun lieveilmiöiden estämiseksi." (1998, 5)

"...huippu-urheilumme imago sai kansallisesti vakavan kolhun, jonka seurauksia koko suomalainen urheilu joutuu osaltaan maksamaan. (2002, 12)

"Suomalaisten mielikuva huippu-urheilusta on juuri nyt hyvin varautunut ja mielikuvan muuttaminen voi kestää vuosia." (2002, 12)

"Kansainvälisessä huippu-urheilussa on viime vuosina ollut monia epäterveitä ilmiöitä. Ne ovat nakertaneet urheilun positiivista julkikuvaa kansainvälisesti. Suomessa urheilun eettiset ongelmat ovat lähinnä liittyneet sopupeleihin ja dopingiin." (2004,10)

"Suomalainen huippu-urheilukeskustelu on tämän vuosituhatosen alusta lähtien ollut mollivoittoista. Doping, väkivalta ja sopupelit likaavat modernin urheilun ideaalia – tasa-arvoista kilvoittelua voitosta. Koska Suomessa ei ole ammattiurheilua ennen 1990-lukua juuri ollut, tyhjensivät urheilun kaupallistuminen ja ammattimaistuminen yhdessä skandaalien ja suomalaisen urheilun rakennemuutoksen kanssa kaikki vanhat hyvät huippu-urheilun perustelut julkisesta keskustelusta. Huippu-urheilun merkitys ei ole rakentunut uudelle, muuttuneelle perustalle." (2010, 25–26)

Vielä vuoden 1994 strategia-asiakirjassa kirjoitettiin, että *valtaosa suomalaisista suhtautuu myönteisesti tai erittäin myönteisesti huippu-urheiluun*. Vuosien 1994 ja 1998 -strategioissa ei juurikaan käsitellä huippu-urheilun mahdollisia negatiivisia ilmiöitä. Erityisesti vuoden 2001 dopingskandaalin jälkeen käsitys huippu-urheilusta on kuitenkin muuttunut huomattavasti varautuneemmaksi. Myös huippu-urheilijoiden

näkeminen esimerkillisinä esikuvina on saanut uusia nyansseja. Monien epäilykset vuoden 2001 jäljiltä ovat pysyneet; ovatko urheilijat todella esimerkillisiä toimijoita, joista kannattaa ottaa mallia.

Urheilun eettisiä ongelmia pohditaankin eniten vuosien 2002 ja 2004 -strategioissa. Tämä johtuu mitä ilmeisimmin vuoden 2001 Lahden dopingskandaalin aiheuttamasta ilmapiiristä. Erityisesti vuoden 2002 strategia-asiakirjassa huippu-urheilun nykytilan analyysiin, yhteiskunnalliseen perusteluun, huippu-urheilun etiikkaan ja arvopohjaan on paneuduttu huomattavasti kaikkia muita asiakirjoja enemmän. Vuoden 2002 strategian lainaukset ovat vain jäävuoren huippu asiakirjassa ruoditusta huippu-urheilun lieveilmiöistä.

Huomion arvoista on myös, että dopingskandaalin jälkeisinä vuosina on ilmestynyt nopealla tahdilla peräti kaksi strategia-asiakirjaa (2002 ja 2004). Tiheä ilmestymisväli kertoo osaltaan varmasti juuri siitä, että dopingskandaalin jälkeen huippu-urheilumenestys tarvitsi tuekseen erityisen vahvaa legitimointia ja oikeutusta. Asiakirjoille oli niin sanotusti ”tilausta”, ei vain huippu-urheilun parissa työskenteleville, vaan myös tavalliselle kansalle. *Suomalaisten mielikuva huippu-urheilusta on juuri nyt hyvin varautunut ja mielikuvan muuttaminen voi kestää vuosia.* Huippu-urheilumenestys kaipasi uudenlaista perustelua tullakseen oikeutetuksi.

Lahden dopingskandaali merkitsi yhtä käännekohtaa suomalaisen urheilun ja kansallisen identiteetin suhteessa. Usein kansallisurheiluksi mielletyn hiihdon loistokkaat voitot muuttuivat hetkessä ”kansalliseksi häpeäksi”, kuten käryjä maanlaajuisesti kuvailtiin. Skandaalin seurauksena koko kilpaurheilun rooli ja tulevaisuus kyseenalaistettiin. Kuuden tunnetun huippu-urheilijan rikottua sääntöjä tulikin ajankohtaiseksi kysyä, kasvattaako kilpaurheilu todella ”hyviä kansalaisia”. (Tervo 2003, 101–102.)

Dopingskandaalin aikaan väitettiin myös, että suomalainen hiihto oli kaksinaamaista salliessaan ammattilaisurheilijoiden toimia vanhassa amatörismiin ja sinivalkoisiin arvoihin perustuvassa urheilun ympäristössä. Urheilun mielikuvan nähtiin erottautuneen todellisuudesta. Vaikka suurimmasta osasta suomalaisista huippu-urheilijoista oli tullut ”bisnesmiehiä”, heidät nähtiin silti edelleen nationalististen myyttien kautta kansallisia

erityispiirteitä edustavina sankareina. 2000-luvun urheilussa näyttääkin vaikuttavan sekä julkinen, että yksityinen sektori. Julkinen sektori pyrkii edistämään historiallisia, myyttisiä ja nationalistisia määritelmiä, kun yksityinen taas toimii taloudellisessa viitekehyksessä. (emt., 104–105.)

Tervon tutkimuksen mukaan Lahden doping-skandaalia koskevassa yleisessä keskustelussa oli selvästi huomattavissa, että urheilussa viime vuosikymmeninä vaikuttaneet muutokset (ammattilaistuminen, kaupallistuminen ja viihteellistyminen) vaikuttivat ihmisten mielipiteisiin. Jotkut surivat skandaalia, mutta osa ei kokenut olevansa siihen mitenkään osallisia. Väitettiin myös, että skandaalilla ei ollut suurta vaikutusta Suomen kansaan – ihmiset unohtaisivat pian koko asian, eivätkä ulkopuoliset olleet siitä kovin kiinnostuneita alun perinkään. Suomen maine ulkomailla ei ollut siis pilattu. Tervon tulkinta näistä mielipiteistä oli se, että tiukka side urheilun ja kansallisidentiteetin välillä on löystynyt jo aikoja sitten ja on mahdotonta väittää, että Suomen kansallinen identiteetti olisi riippuvainen maan urheilijoista. (emt., 109–110.)

Vuoden 2001 Lahden MM-hiihtojen tapahtumat ja niiden käsittely vaikuttivat epäilemättä monella tavoin suomalaisten käsityksiin urheilusta. Ennen kaikkea tapaus synnytti uudenlaisen keskustelun urheilun moraalista. Mediassa kyseltiin, eikö urheilu kasvatakaan esikuvallisia nuoria suomalaisia. Keskustelu Lahden tapahtumien jälkeen on johtanut pohdintaan siitä, voiko tämän päivän ammattimaisesti tuotettu urheiluviihde enää sellaisenaan noudattaa niitä moraalien arvolähtökohtia, jotka sille asetettiin lähes sata vuotta sitten. (Ilmanen 2004, 3.)

Huippu-urheilupuhe kytkeytyy omaan aikaansa ja muihin ilmiöihin selvimmin puhuttaessa erinäisistä urheilun lieveilmiöistä. Strategia-asiakirjat voidaankin jakaa ajallisesti selkeästi kahteen – aikaan ennen vuotta 2001 ja aikaan vuoden 2001 jälkeen. Lahden dopingkäryjen jälkeen on suomalainen huippu-urheilupuhe muuttunut huomattavasti. Enää ei voida puhua huippu-urheilusta varauksetta positiivisena ilmiönä. Erilaiset huippu-urheilun uhkakuvat on alettu ottaa huomattavasti enemmän tosissaan ja strategioissa puhutaan suoraan erilaisten eettisten ongelmien vakavuudesta.

Vaikka urheilu käsitetään perinteisesti moraalista kohottavana ja moraalisesti myönteisenä asiana, liittyy siihen monia eettisesti epäilyttäviä ilmiöitä kuten väkivaltaa ja

epärehellisyyttä. Yli sata vuotta sitten syntyneen olympia-aatteen kertomus on himmennyt, eivätkä olympiakisat ole enää entisensä. Urheilun maailma on muuttunut ja eriytynyt voimakkaasti, kuten moni muukin alue yhteiskunnassa. (Kotkavirta 2004, 36–37.) *Kansainvälisessä huippu-urheilussa on viime vuosina ollut monia epäterveitä ilmiöitä. Ne ovat nakertaneet urheilun positiivista julkikuvaa kansainvälisesti.*

Kotkavirran mukaan urheilun moraaliset ja eettiset ongelmat johtuvat pitkälti siitä, että urheilu on valjastettu niin monien ryhmien vahvoille intresseille. Sponsoreiden ja poliittisten toimijoiden panostus urheilijaan ei selvästikään perustu urheilullisille arvoille ja intresseille. Tämä luo osaltaan vielä suurempia paineita menestyä, joskus jopa keinolla millä hyvänsä. Vaikka huippu-urheilu edelleen nostattaa tunteita ja auttaa luomaan identiteettiä, on ammattimainen urheilu etäännyttänyt kauas tavallisten urheilun harrastajien elämämaailmasta. Huippu-urheilulla on keskeinen asema nykykulttuurissa ja juuri osaltaan tämän vuoksi siihen liittyy monia eettisiä ongelmia. Huipulla kysymys ei ole enää vain ruumiillisesta hyvinvoinnista, vaan monessa mielessä kehon rajojen koettelemisesta. (emt., 38–39.)

Tutkimusten mukaan sekä suomalainen urheiluyhteisö että sponsorit näkevät dopingin huippu-urheilun suurimpana uhkatekijänä (Itkonen 2007, 293). Huippu-urheilu ilmiönä on myös totaalistunut. Tavoitteisiin pyritään kaikin tavoin, ja jos ei ole muuta vaihtoehtoa niin usein syyllistytään myös vilpillisiin keinoihin. Huippu-urheilussa meneekin nykyisin yhä enemmän resursseja vilpillisen toiminnan poiskitkemiseen. Myös vilpin määrittelystä on tullut olennainen osa huippu-urheilua. (Itkonen 1996, 246.)

Kuten jo edellä on todettu, urheilun kaupallistumisesta huolimatta ovat varsinkin olympialaiset onnistuneet säilyttämään mielikuvan aidosta urheilusta. Erityisesti Kansainvälinen Olympiakomitea ja olympialaisten sponsorit eivät suostu päästämään irti olympialiikkeen myyttisestä statuksesta turmeltumattoman, alkuperäisen ja puhtaan urheilun lähettinä. Tästä huolimatta olympialaisetkin ovat nykyisin yhä selvemmin kaupallinen tuote. (Magdalinski & Nauright 2004, 202.)

Suurimmat intressiryhmät, kuten urheiluorganisaatiot, valtion instituutiot, median edustajat ja itse kilpailuun osallistujat, haluavat pitää vanhat urheilun mielikuvat, jotka

ovat edelleen merkittävä osa kansan ydintä ja historiaa. Mutta muodostaako urheilu edelleen oleellisen osan ihmisten identiteetistä Suomessa ja onko urheilukilpailuissa enää aihetta kansalliseen ylpeyteen, vai saako niitä jo pikemminkin hävetä? Tämä on relevantti kysymys, sillä urheilun merkitystä muun muassa kansalliselle identiteetille on korostettu monissa konteksteissa. (Tervo 2003, 109.)

8. Huippu-urheilumenestyksen nationalistinen perustelu

8.1 Menestyksekkäs urheiluhistoria kansallisidentiteetin rakentajana

”Kuten usein on todettu, urheilun merkitys ja asema suomalaisessa yhteiskunnassa perustuu ennen muuta hämmästyttävän menestykselliseen urheiluhistoriaamme. Suomi kuului 1920-luvulta lähtien omien vuonna 1952 pidettyjen olympiakisojemme aikoihin saakka kansakuntana maailman ehdottomaan urheilueliittiin.” (2002, 11)

”Huippu-urheilun kautta voidaan rakentaa urheilun suuria tarinoita” (2004, 11)

”Kilpa- ja huippu-urheilulla on ollut merkittävä rooli Suomessa lähes koko itsenäisyyden ajan. Nuoren valtion yksi kansallisen identiteetin rakentaja oli kansainvälinen urheilumenestys ja sen rooli Suomen kuvan rakentajana etenkin itsenäisyyden alkuvuosina koettiin hyvin merkittävänä.” (2004, 12)

”...1960-luvulla... Huippu-urheilun merkitys kansalliselle identiteetille ei ollut enää aiempien vuosikymmenten tasolla” (2004, 12)

Visio: ”Suomalaiset tuntevat urheilun roolin Suomen historiassa ja omassa lähihistoriassaan” (2010, 13)

”Menestys huippu-urheilussa on ollut suuri kansallinen itsetuntoprojekti, joka on palvellut milloin kansallista yhtenäisyyttä ja milloin kansainvälistä tunnettavuutta.” (2010, 26)

Menestyksekkäs huippu-urheiluhistoriamme osana huippu-urheilun merkitystä nostetaan esille kolmessa uusimmassa strategiassa. Asiakirjoissa kuvataan Suomen itsenäisyyden alun ajan urheilumenestystä erinäisin ylistävin ilmauksin. *Suomi kuului 1920-luvulta lähtien omien vuonna 1952 pidettyjen olympiakisojemme aikoihin saakka kansakuntana maailman ehdottomaan urheilueliittiin.* Tämä menestyksen aika on erityisen merkittävä ajanjakso Suomen historiassa, jonka toivotaan suomalaisten myös muistavan.

Siitä, miksi urheiluhistoria mainitaan vasta kolmessa viimeisimmässä strategiassa, voi

tehdä monia tulkintoja. Kuten aiemmin todettu, voidaan asiakirjat jakaa aikaan ennen vuoden 2001 dopingkäräjä ja aikaan niiden jälkeen. Lahden tapahtumien jälkeen suomalainen urheilupuhe on ollut ylipäätään suhteellisen mollivoittoista. Menestyksekkään urheiluhistorian muistelu tuo tähän keskusteluun osaltaan jotain positiivista ja luo kenties näin myös uskoa tulevaisuuteen. Yhteiseen historiaan vedotaan usein, kun tarvitaan esimerkiksi oikeutusta tulevaisuutta varten. Toisaalta myös strategia-asiakirjoissa huippu-urheilun merkityksen perustelu on vuosien varrella ylipäätään monipuolistunut.

Jatkuvuus ja erottautuminen ovat merkittäviä kansallisen identiteetin kriteerejä. Jatkuvuuden kannalta on merkittävää, että kansalla on oma yksilöllinen historiansa, joka osaltaan oikeuttaa sen olemassaolon myös tulevaisuudessa. Näin yhteiseksi koettu ja uniikki menneisyys on oleellinen osa muista kansakunnista erottautumiselle. Oleellista ei ole todellinen yhteinen historia, vaan tunne jaetuista juurista. Yhteinen kulttuuri, menneisyys ja traditiot määrittelevät kansakunnan ja erottavat ”meidät” ”muista”. (Guibernau 2007, 10.)

Historian valikoiva käyttö tuottaa kansan jäsenille tarinan kansakunnan loistokkaasta menneisyydestä. Koska kansa on ollut menneisyydessä kykeneväinen suuriin tekoihin, pystyy se siihen myös tulevaisuudessa. Tarinat, elokuvat, kirjoitukset ja nauhoitukset, jotka kuvaavat menneisyyden sankarillisia hetkiä, koskettavat ihmisiä. Kaikilla kansakunnilla on oma erityinen historiansa, joka tekee siitä ”ylivoimaisen” muihin nähden. Historia rakentaa omalta osaltaan haluttua kuvaa kansasta ja yhdistää nykyisen kansakunnan jäsenet edeltäjiinsä. (emt., 20.)

Näin yhteiseen historiaan vetoaminen on myös olennainen osa nationalistista diskurssia. Kansakunnan siteitä sen historiaan käytetään osana kansakunnan legitimoimista (emt., 14). Historiaan ja traditioihin vedotaan erityisesti tilanteissa, joissa tarvitaan huomattavaa mukautumista uudenlaiseen ympäristöön. Yhteisiin myytteihin ja menneisyyteen vetoaminen korostavaa jatkuvuuden arvoa (Guibernau 1996, 149). Näin kansan olemassaolon oikeutus nojaa ainakin jossain määrin tarinoiden menneisyydestä. (Bairner 2001, 5.) Nationalismilla on tunneperäistä voimaa, koska se auttaa meitä olemaan itsejämme ja koska se linkittää oman elämämme historiaan (Calhoun 1997, 3).

Yhteiseksi koettu historia on siis merkittävä osa kansakuntaan identifioitumista. Määriteltäessä kansaa, nousevat muun muassa yhteisen kielen ja kulttuurin rinnalle yhteiset muistot ja myytit (esim. Smith 1991). Kansaa koskevat myytit pitävät yllä uskoa yhtenäisyydestä ja tuottavat yksilöille turvallisuuden tunnetta (Billig 1995, 137). Jaetuista kokemuksista, suruista, voitoista ja katastrofeista puhutaan yhä uudelleen ja uudelleen. Tällä tavalla annetaan merkitystä kansalliselle identiteetille. (Maguire 2001, 178.)

Kansallisvaltioiden rakennusvaiheessa jaetut kokemukset ja symbolit sekä yhteiset traditiot olivat erittäin merkittäviä. Kansallisten myyttien muodostaminen oli erityisen tärkeää niille väestöryhmille, jotka eivät olleet poliittisesti itsenäisiä. Kansat, joilla ei ollut poliittista menestyksestä historiaa, tarvitsivat myyttisiä traditioita joihin identifioitua. (Sevänen 2004b, 38.) Kansakuntaa pyrittiin rakentamaan monin eri keinoin ja esimerkiksi kirjallisuuden tuottamat tarinat, myytit menneisyyksistä, maalaukset, sankarit ja maisemat ilmaisivat ihmisten yhteisiä kokemuksia ja tunteita (Smith 1995, 62–67). Myös kansainvälisistä urheilukilpailuista tuli 1800-luvun lopussa tapahtumia, joissa kansallisia identiteettejä rakennettiin ja representoitiin. Tapahtumien avulla herätettiin henkiin myyttejä, muistoja, sankareita ja traditioita ja kansat sidottiin yhteen jokaiselle ominaisella keksityllä traditiolla. Kansallisen identiteetin ja urheilukilpailujen rituaalien läheinen yhteys voidaan jäljittää näihin aikoihin, joista lähtien urheilu on pysynyt identiteettien rakentamisen areenana. (Maguire 2001, 23–24, 176.)

Suomessa kunniakkaan valtiollisen menneisyyden puuttumista onkin muun muassa pyritty korvaamaan loistokkailla urheilusaavutuksilla, jotka on suhteellisen helppo kiinnittää osaksi kansallista identiteettiä. Erityisesti kansakunnan kannalta myönteiseksi koetut asia, kuten esimerkiksi urheilumenestykset on helppo liittää identiteettiin. Urheilupuhe on 1900-luvun alusta lähtien tuottanut omalta osaltaan suomalaisuutta ja urheilulla on suuri vaikutus monien suomalaisten, etenkin miesten, historiankäsitykseen. (Kokkonen 2008, 314–318.) Vuoden 2004 strategiassa mainitaan, että urheilumenestyksen *rooli Suomi-kuvan rakentajana etenkin itsenäisyyden alkuvuosina koettiin hyvin merkittävänä*. Suomen ”poikkeuksellinen” urheilumenestys muotoutui Suomelle ominaiseksi myytiksi, jonka avulla vielä tänäkin päivänä rakennetaan kansallista kulttuuria.

Anthony D. Smith käyttää termiä ”etnohistoria” kuvaamaan sitä, minkä ymmärrämme perinteisesti myytiksi. Etnohistoria on se subjektiivinen kuva, mikä tietyllä kulttuurisella yhteisöllä on sen todellisista tai oletetuista esi-isistään. Etnohistoriat ovat usein historiallisen faktan ympärille muodostuneita ihannekuvia, vääristymiä tai liioitteluja. Muun muassa historioitsijat ja kirjailijat tutkivat kansakunnan menneisyyttä ja muokkaavat siitä sopivia etnohistorioita. Hyvä etnohistoria voi palvella haluttuja poliittisia tarkoituksia. Nationalistisiin pyrkimyksiin pääsemiseksi on tärkeää muokata yhteisöä tarkoituksenmukaisella ja ainutlaatuisella menneisyydellä. Tietyistä sankareista ja tapahtumista muokataan kansallisia ikoneita. Kaikki tämä tehdään uniikin ja autenttisen kulttuurisen perinnön tarpeen vuoksi. (Smith 1995, 62–67.)

Toisilla kansakunnilla on rikkaammat ja todenperäisemmät etnohistoriat kuin toisilla. Kuten todettu, Suomella ei ole kovin loistokasta pitkälle historiaan ulottuvaa menneisyyttä. Vaikka Smith tarkoittaa etnohistorioillaan lähinnä Kalevalan tyyliä ja aikaisia taiteen tuotoksia, joilla oli osansa monien kansakuntien ”heräämisessä”, voi mielestäni hänen etnohistorian käsitettään verrata myös strategioissa käsitellyn suomalaisen loistokkaan urheiluhistorian merkitykseen. Esimerkiksi tarina Suomen juoksemisesta maailmankartalle vertautuu mielestäni hyvin Smithin etnohistorian käsitteeseen. (emt.) Tuo *hämmästyttävän menestyksellinen urheiluhistoria*, joka sisältää myös muun muassa Paavo Nurmen legendaariset yhdeksän olympiamitalia, on kiistämättä eräs merkittävä suomalainen etnohistoria.

Suomi menestyikin urheilukilpailuissa huomattavasti paremmin viime vuosisadan alussa kuin mitä se on menestynyt viime vuosina. Strategia-asiakirjoissa muistelemalla tuota voitokkaampaa aikaa osaltaan myös luodaan uskoa tulevaisuuteen. Menestystä halutaan varmasti osittain tuoda esille sen vuoksi, että viime vuosina se on ollut kortilla. Näin siis koska pystyimme menestymään menneisyydessä niin miksi emme pystyisi tulevaisuudessa. Nostamalla esiin voittoisa historia yritetään vakuuttaa että tuo menestys on myös tulevaisuudessa mahdollista.

Käsitys Suomesta erityisenä urheilumaana ja suomalaisista ainutlaatuisena urheilukansana on siis yksi tapa rakentaa suomalaisuutta. Poikkeuksellisuuden painottaminen on eräs tapa korostaa kansan erityisyyttä, vaikka urheilua on käytetty

nationalismin välineenä kuitenkin ympäri maailman. Erityisesti kansainväliset kilpailut ovat olleet merkittävä osatekijä korostettaessa kansallisuutta urheilun avulla. Esimerkiksi olympiakisat ovat tarjonneet mahdollisuuden osoittaa sekä muille että oman maan kansalaisille, että maa on todella olemassa. Olympialaiset ovatkin osoittautuneet merkittäviksi esittäytymisen areenoiksi pienille valtioille. (Kokkonen 2008, 300–301.)

Suomessa 1900-luvun alun urheiluvoitot ovat merkittävä osa yhteistä historiaamme. Tällä tavalla myös strategia-asiakirjoissa tuomalla esiin loistokasta urheilumenestystä samalla tuotetaan yhteisen historian merkitystä kansalliselle identiteetille. Myyttien käyttäminen on siis yksi nationalistinen keino tuottaa yhteisöllisyyttä. *Kansainvälinen urheilumenestys ja sen rooli Suomi-kuvan rakentajana* on siis myös tärkeä osa nykyistä huippu-urheilun perustelua. Diskurssianalyysin mukaisesti tuottamalla puhetta urheilumenestyksen merkityksestä samalla luodaan myös todellisuutta urheilumenestyksen merkityksestä.

8.2 Huippu-urheilu kilpailukyvynt mittarina ja politiikan välineenä

”Huippu-urheilusta on tullut näkyvä osa kansojen välistä kanssakäymistä, mutta myös ideologista kilpailua. Maailmanlaajuiset poliittiset ongelmat heijastuvat näkyvästi urheiluun ja sen kansainvälisiin tapahtumiin. Olympiakisojen keskeiseksi ongelmaksi näyttää muodostuvan toisaalta lajien ja osanottajamäärien jatkuva kasvaminen, ja toisaalta ideologisten erimielisyyksien aiheuttamat poliittiset ristiriidat.” (1987, 5)

”Huippu-urheilu tulee olemaan entistä selvemmin kilpailua järjestelmien välillä.” (1987, 6)

”Suuresta julkisuusarvosta johtuen huippu-urheilua käytetään hyväksi mm. kaupallisten ja poliittisten tarkoitusperien ajamiseen.” (1987, 8)

”Kansallisen huippu-urheilujärjestelmän kilpailukyky suhteessa muihin maihin mitataan kansainvälisissä suurkilpailuissa.” (1998, 7)

”Kansainvälinen kilpailutoiminta on tärkeä mittari huippu-urheilussa tehdyn työn laadusta ja tasosta.” (2002, 16)

”Kansainvälisesti urheilu on perinteisesti liitetty kansainvälisen yhteisymmärryksen edistämiseen, joskin ajoittain sitä on käytetty kansainvälisen politiikan välineenä.” (2004, 35)

Visio: ”Huippu-urheilun kautta koko yhteiskunta mittaa omien kykyjensä rajoja. Huippu-urheilun

erityisyys on sen täydellisessä mitattavuudessa ja universaalissa ymmärrettävyydessä – ja suosiossa.” (2010, 14)

Visio: ”Arvostettavinta on huipulle pyrkiminen ja siihen omistautuminen. Se kuvastaa kansakunnan elinvoimaisuutta. Huippu-urheilu on tämän pyrkimyksen yksi – innostusta, inspiraatiota ja iloa tuottava – muoto, ja sellaisena ehkä kaikkein ymmärrettävin, mitattavin ja suosituin. Menestys tässä pyrkimyksessä on ihailtavaa – ja innostavaa! Se kuvastaa kansakunnan kykyä järjestää ja luoda edellytykset ja mahdollisuudet yksilöille menestykseen.” (2010, 14)

Visio: ”Huippu-urheilijan ominaisuuksiin ja huippu-urheilusuorituksiin on helppo samaistua, ja niiden vaativuus on suoraan testattavissa ja ihailtavissa.” (2010, 14)

”Useat valtiot – Suomi mukaan lukien – on nähnyt urheilutoiminnan vahvasti välineellisenä asiana. Urheilua ja myös huippu-urheilua on koko 1900-luvun ajan käytetty mitä erilaisimpien yhteiskunnallisten asioiden välineenä.. Urheilun seurausvaikutuksia ovat olleet mm. Kansakunnan yhtenäisyyden rakentaminen, nuorten kasvatus ja kuri, kansakunnan puolustuskyky sekä monet muut aatteet virtaukset.” (2010, 23)

Arvot: ” Huippu-urheilu ja kilpailuissa onnistuminen – menestyminen – kuvaavat myös kansakunnan elinvoimaisuutta ja kykyä luoda edellytyksiä yksilölliselle kehitykselle.” (2010, 24)

Vuoden 1987 strategian tekstipätkissä näkyy hyvin oman aikansa politiikan henki. Ennen Neuvostoliiton ja sosialismin romahtamista urheilu oli merkittävä osa poliittisten järjestelmien välistä kilpailua. Huippu-urheilijat edustivat maansa poliittista järjestelmää ja kilpailua käytiin siitä, mikä järjestelmä tuotti parhaiten menestyviä yksilöitä. Kylmän sodan loputtua urheilun merkitys politiikan välineenä on kuitenkin huomattavasti vähentynyt.

Myös huippu-urheilumenestyksen perustelu varsinaisena kilpailukyvyyn mittarina on huomattavasti maltillistunut. Kun vielä vuonna 1987 oletettiin, että *huippu-urheilu tulee olemaan entistä selvemmin kilpailua järjestelmien välillä*, todetaan vuoden 2010 asiakirjassa jo huomattavasti hillitymmin, että *huippu-urheilun kautta koko yhteiskunta mittaa omien kykyjensä rajoja*. Vuoden 1987 jälkeisissä asiakirjoissa ei enää puhuta kokonaisen poliittisen järjestelmän kilpailukyvyistä, vaan pelkän huippu-urheilujärjestelmän kilpailusta. Kilpailukyky onkin merkittävä osa koko huippu-urheilujärjestelmää, sillä siitähän juuri on kyse kansainvälisissä urheilukilpailuissa.

Tuntuu, että strategioissa ei haluta suoraan myöntää, että huippu-urheilun avulla halutaan osoittaa kansakunnan kilpailukykyä, sillä se henkii juuri voimakkaasti kylmän sodan aikaista ajatusmaailmaa. Sen sijaan kilpailukyvyyn diskurssi on tekstissä piilotettu kiertoilmaisuihin kuten vuoden 2010 strategiassa, jossa huippu-urheilun kerrotaan

kuvaavan *kansakunnan elinvoimaisuutta*. Kilpailukyvyyn osoittaminen on kuitenkin edelleen merkittävä perustelu sille, miksi urheilussa tulee menestyä. Vaikka urheilu ei olekaan enää kilpailua järjestelmien välillä, edustaa se edelleen *kansakunnan kykyä järjestää ja luoda edellytykset ja mahdollisuudet yksilöille menestykseen*.

Rauhanaikana urheilu on yksi harvoja asioita, joka sitoo ihmisiä selkeästi tiettyyn paikkaan ja jossa yhteisen kansakunnan jäsenyys on harvinaisen käsinkosketeltavaa (Bairner 2001, 17; Bale 2003, 14). Kilpaurheilun vertaaminen sotaan tuntuu toisaalta luonnolliselta, mutta toisaalta kyseistä yhteyttä on vaikea ymmärtää. Ensisilmäykseltä vaikuttaa, että urheilu on ikään kuin hyväntahtoinen versio sodasta. Urheilukilpailut onkin joskus jopa liian helppo nähdä sodan korvikkeena. Ennen kansat taistelivat keskenään oikeasti, mutta nyt niiden välinen kilpailu ilmenee erityisen näkyvästi urheilukentillä. (Billig 1995, 123.)

Kansainväliset kilpailut, kuten olympialaiset on perustettu tuomaan kansat eri puolilta maailmaa yhteen. Käytännössä ne kuitenkin kannustavat pikemminkin patrioottisuuteen ja oman maan korostamiseen kuin kansainvälistymiseen. (Hopper 2007, 125.) Kansallisvaltiot ovat perinteisesti käyttäneet urheilua monenlaisiin tarkoituksiin, kuten esimerkiksi arvovallan vahvistamiseen ja legitimitietin oikeuttamiseen. Urheilu on toiminut käteväenä välineenä nationalismin ylläpitämiselle. Tätä urheilun ”välineellisyyttä” ei kuitenkaan pidä ottaa liian kirjaimellisesti, sillä urheilun ja valtion suhde ei ole pelkästään näin yksioikoinen. (Bairner 2001, 18.)

Myös Suomessa urheilu on saanut perinteisesti poliittisia ja nationalistisia merkityksiä. Tämä todetaan myös vuoden 2010 strategiassa: *Useat valtiot – Suomi mukaan lukien – on nähnyt urheilutoiminnan vahvasti välineellisenä asiana*. Urheilun käyttämisen välineenä voidaan selittää johtuvan muun muassa siitä, että ryhmäidentiteettiä luodaan tehokkaimmin eron kautta - ”meidän” ymmärtämiseen tarvitaan ”heidät” joista erottautua. Olympialaiset muodostivat täydellisen areenan tämän eron saavuttamiseksi (Billig 1995, 61).

Eron tekeminen ”meidän” ja ”muiden” välille onkin erittäin yleinen tapa parantaa oman ryhmän identiteettiä ja sisäistä koheesiota. Urheilukilpailuissa tämä erottelu meidän ja muiden välillä näkyy erityisen selvästi. Muun maalaiset vastustajat tarvitaan, jotta oman

maan edustajat voidaan nähdä samaan kansakuntaan kuuluvana yhtenäisenä joukkona. Ajatus siitä, että maailma jakautuu luontevasti kansoihin, on sisäistynyt ajattelumme (Calhoun 1997, 21). Näin toisaalta myös kansallisesti jakautunut urheilu vahvistaa tätä käsitystä maailmasta. Kilpailijat merkitään maansa väreillä, jotta ”meidät” olisi helppo erottaa joukosta ja asettaa ”muita” vasten.

Eichbergin mukaan erilaiset saavutukset, kuten urheilusaavutukset ovat merkittäviä identifioitumisen lähteitä. ”Me olemme parhaita” on pyrkimys, joka on dominoiva nykyisissä liberaaleissa kapitalistisissa systeemeissä sekä olympialaisten tilastoissa. (Eichberg 1994, 270–271.) Kansakunnan urheilumenestys todellisuudessa harvoin kuitenkaan korreloi sen poliittisen merkityksen kanssa. Oletus siitä, että urheilumenestys vaikuttaisi myös valtion poliittiseen merkitykseen, on kuitenkin mielikuvana olemassa ja se näkyy myös huippu-urheilupuheen taustalla. Erityisesti pienten maiden, kuten Suomen, voitot suurista maista luovat utopistisia kuvitelmia erilaisista mahdollisuuksista. (Hoberman 2004, 183.)

Yksi merkittävä osa ylipäätään nationalistista diskurssia on se, että kansallisvaltiot nähdään tasavertaisina huolimatta niiden todellisesta voimasta. Tätä yhdenvertaisuutta korostetaan ensinnäkin YK:ssa mutta myös erittäin huomattavasti kansainvälisessä urheilussa. San Marinon kilpailijat ovat yhdenvertaisia USA:laisten kanssa, kun he asettuvat lähtöviivalle. (Calhoun 1997, 119.) Näin urheilumenestyksen merkitys on erityisen merkittävä pienille kansakunnille, joilla ei muuten ole välttämättä juuri mahdollisuuksia asettua vastakkain suurempien valtioiden kanssa (Hoberman 2004, 184–185). Tämä onkin eräs syy sille, miksi Suomessa urheilun merkitys otetaan kansainvälisessä mittakaavassa poikkeuksellisen vakavasti (Kokkonen 2008, 11).

Urheilusaavutusten ja nationalismin yhteys perustuu uskoon, että urheilu on luonnollista biologista aktiviteettia, joka heijastelee yksilöiden eroja fyysisessä kyvykkyydessä ja taidoissa (Bale 1989, 10, 43). Urheilun alueella näytämme toimivan välittömän ”todellisuuden” kanssa. Nopeammin juokseminen tai korkeammalle hyppääminen eivät ole tulkinnanvaraisia kuten esimerkiksi teoriat ja analyysit, vaan yksinkertaisesti havaittavissa olevia asioita. (Willis 1994, 31.) *Huippu-urheilijan ominaisuuksiin ja huippu-urheilusuorituksiin on helppo samaistua, ja niiden vaatavuus on suoraan testattavissa ja ihailtavissa.* Tämän vuoksi nationalistisesti virittynyttä urheilua on usein

käytetty vertauskuvallisena todisteena kansakunnan kyvykkyydestä (Kokkonen 2008, 314).

Edustuksellisessa urheilussa on kyse nimenomaan siitä, että sekä itse urheilija että katsojat hahmottavat urheilijan kaupunkinsa tai valtionsa edustajana. Voidaan jopa väittää, että sotaa lukuun ottamatta mikään muu liitos ei yhdistä kansaa paremmin kuin edustuksellinen urheilu. Onkin yleisesti hyväksyttyä, että edustuksellisen urheilun avulla yksilöiden saavutukset voidaan laajentaa koskemaan kokonaista kansaa. (Bale & Sang 1996, 39.) Urheilussa ilmenevät urheilijoiden ”kansalliset piirteet” laajennetaan helposti ulottumaan urheiluareenoita laajemmille ihmisryhmille. Urheilua käytetäänkin usein metaforisesti siten, että urheilusuoritukset muunnetaan koskemaan kokonaisen ryhmän piirteitä. (Edensor 2007, 79–80.)

Urheilumenestys kansainvälisissä kilpailuissa toimii siis välineenä kansalliseen itsetehostukseen. Voitokkaat urheilijat synnyttävät kansallista ylpeyttä. Lisäksi merkittävää urheilunationalismissa on myös se, että menestyneet urheilijat ovat tarpeellisia kansallisen elinvoimaisuuden symboleita. Urheilijat toimivat todisteina kansallisesta tahdonvoimasta ja vahvuudesta. (Hoberman 2004, 184–185.) Lisäksi ihmisistä tuntuu hyvältä, kun oman maan urheilijat menestyvät – he tuntevat ylpeyttä siitä, että voivat samaistua heihin yhteisen kansalaisuuden kautta. Keinotekoisuudesta huolimatta käsitys sidoksesta paikkaan käsitetään usein luonnollisena. (Bale & Sang 1996, 39.)

Liitoksen synnyttäminen urheilijoiden ja muiden kansalaisten välille onnistuu käyttämällä nationalistisia välineitä – tunne kansaan kuulumisesta syntyy erityisesti painottamalla kansallista identiteettiä ja ylpeyttä. Tämä on erityisen tärkeää valtioissa, jotka sisältävät monenlaisia etnisiä ryhmiä. Kansainvälinen menestys luo sekä kansallista ylpeyttä ja yhteisöllisyyttä että antaa mahdollisuuden todistaa muille maille, että oman maan malli urheilijoiden kehityksessä on menestyksenkäs ja toimiva. Kansallisin värein valmistetut urheiluasut ja muut kansalliset symbolit kertovat siitä, että urheilijat eivät edusta itseään, vaan kansalliset komiteat ovat valinneet heidät edustamaan maataan. Mahdollisen menestyksen myötä heidän kansansa tunnukset, kuten lippu ja voiton myötä myös kansallislaulu, esitellään muulle maailmalle vielä näkyvämmiin palkintojenjakoseremoniassa. Nationalistinen symbolismi on tässä jopa

liioiteltua. (emt., 39–42.)

Kansainvälinen menestys esittelee kansan koko maailmalle, yli sen omien valtionrajojen. Urheilun voimaa positiivisten miellelyhtymien muodostamisessa ei tule aliarvioida. Esimerkiksi monien Afrikan maiden imagon positiiviset puolet perustuvat heidän urheilijoidensa menestykseen. Erityisesti maille, jotka eivät esimerkiksi saa näkyvyyttä kansainvälisessä politiikassa, urheilu on merkittävä keino markkinoida omaa maataan. (emt., 42–43.) Edensorin (2007, 78) mukaan urheilu edustaakin näkyvintä kansallisen esittämisen muotoa. Erityisesti jokapäiväiset kontekstit tekevät urheilusta yhden suosituimmista kansallisen identiteetin juurruttamisen keinoista.

Voidaan jopa väittää, että kansainvälisessä maisemassa esiintyvät urheilijat ovat joidenkin kansojen ainoita tunnettuja edustajia. Mielipiteet kokonaisesta kansasta voivat näin perustua näihin kansojensa näkyvimpiin edustajiin. Urheilijat edustavat maatansa muutenkin kuin pelkästään urheilukentällä. Tämän vuoksi urheilu tarjoaa merkittävän esittämisen areenan maailmanlaajuiselle yleisölle. (Bale 1988, 512–513.)

Myös tämän vuoksi huippu-urheilu on suosittua viihdettä. Urheilun avulla voidaan vertauskuvallisesti osoittaa jonkun kansakunnan kilpailukyky ja juuri siksi sen seuraaminen osittain onkin niin suosittua ympäri maailman. Katsojat kannustavat oman maansa edustajia, sillä urheilijat ovat kilpailuissa nimenomaan edustamassa kansakuntaansa ja todistamassa sen kilpailukykyä. Urheilusta on tullut jokseenkin yleisesti hyväksytty mittari eri kansakuntien vertailulle. Jos urheilun ei kuviteltaisi edelleen osoittavan kansakunnan kilpailukykyä, ei se olisi niin suosittua viihdettä.

Edellä mainitusta representaation ideasta johtuen, voittoja urheilukentillä ei siis nähdä yksilön kyvykkyyden osoituksena, vaan ne ymmärretään koko kansan voittamattomana luonteena. Kansainvälisillä areenoilla urheilijat edustavat kansaansa, joka tekee urheilusta merkittävän keinon vahvistaa kansallisvaltion ideaa. Urheiluvoitot luovat illuusion, että yksi kansa voi olla muita parempi. Kilpailun voittaja toimii kansansa edustajana ja hänen ominaisuutensa voidaan näin liittää muihinkin kansalaisiin. Urheilu on näin merkittävä kansallisten stereotyyppien tuottaja ja ylläpitäjä. (Tervo 2003, 5, 44.)

8.3 Huippu-urheilu ja yhteisöllisyys

”Haluamme huippu-urheilua, joka saa meidät suomalaiset tuntemaan ylpeyttä siitä, että olemme suomalaisia.” (1994, 5)

”Suomalaisuus luo pohjan urheilijoittemme menestykselle... Jotta huippu-urheilu on Suomessa kiinnostavaa, suomalaisen urheilijan menestyksen takaa on löydettävä piirteitä, joihin mahdollisimman moni suomalainen voi samaistua ja joita hän voi arvostaa.” (2002, 16)

”Vaikka huippu-urheilulla Suomessa ei nykyään ole samanlaista merkitystä kansallisen identiteetin luojana kuin joskus aiemmin, on sen merkitys kansallistunteelle yhä vahva. Pariisin olympiajoukkueen menestyksellä 1924 oli suuri vaikutus vasta itsenäistyneen kansan itsetunnolle. Vastaavanlainen tapaus koettiin vuonna 1995, jolloin lamasta toipuva Suomi juhli ennenkokemattomalla tavalla miesten jääkiekon maailmanmestaruutta.” (2004, 13)

Visio: ”Huippu-urheilu on olennainen osa suomalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa. Urheilu aikaansaa aitoa ja ainutlaatuista yhteisöllisyyttä.” (2010, 13)

Visio: ”Huippu-urheilu herättää tunteita sekä luo merkityksellisyyttä ja elämäniloa.” (2010, 14)

Arvot: ”Kansallinen yhteisöllisyys on luonteeltaan enemmän kuviteltua. Emme tunne henkilökohtaisesti kaikkia suomalaisia, mutta identifioidumme osaksi suomalaisuutta esimerkiksi urheiluvoittojen kautta.” (2010, 25)

Strategia-asiakirjoissa urheilun merkitys kansalliselle identiteetille on oleellinen perustelu sille, miksi huippu-urheilussa tulisi menestyä. Huippu-urheilumenestys saa suomalaiset tuntemaan ylpeyttä, sillä on merkitystä kansallistunteelle ja se aikaansaa aitoa ja ainutlaatuista yhteisöllisyyttä. Urheilun avulla suomalaiset voivat kokea todella kuuluvansa yhteiseen kansalliseen identiteettiin. Huippu-urheilua tarvitaan yhdistämään kansaa globalisaation aikana, jolloin monet perinteiset yhteisöllisyyttä rakentaneet ilmiöt ovat heikentyneet.

Huippu-urheilun nationalistinen perustelu ei ole juurikaan muuttunut siirryttäessä 1990-luvulta kohti 2010-lukua. Vuoden 1994 strategiassa todetaan, että *haluamme huippu-urheilua, joka saa meidät suomalaiset tuntemaan ylpeyttä siitä, että olemme suomalaisia*. Vuoden 2010-asiakirjan perustelu on täysin vastaavanlainen: *huippu-urheilu on olennainen osa suomalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa. Urheilu aikaansaa aitoa ja ainutlaatuista yhteisöllisyyttä*. Globalisaatio ei näytä vaikuttaneen siihen, että huippu-urheilulla nähdään edelleen olevan kyky luoda yhteisöllisyyttä.

Perustelut huippu-urheilun merkityksestä kansalliselle identiteetille ovat kuvaavia esimerkkejä suomalaista urheilupuhetta hallitsevasta nationalistisesta diskurssista. Huippu-urheilumenestystä tarvitaan kansallisidentiteetin säilyttämiseksi ja uudelleentuottamiseksi. Nationalistinen diskurssi usein esittääkin kansakunnan todellisuutta yhtenäisempänä ja urheilulla on oma tehtävänsä tämän yhtenäisyyden vahvistajana (Kokkonen 2008, 313.).

Urheilulla on ollut kiistatta merkittävä rooli suomalaisen identiteetin luomisessa. Suomalaisten urheilusuoritukset ja -menestys ovat muokanneet monien suomalaisten käsitystä omasta kansakunnastaan. (Kokkonen 2008, 14, 311.) Usein väitetään, että nationalismi on yksi merkittävimmistä kansainvälistä urheilua ja olympialaisia eteenpäin ajavista voimista. Urheilun ja nationalismin yhteys tuntuu itsestään selvältä - urheilu organisoituu kansallisten rajojen mukaisesti ja perustuu kilpailuun ja voittamiseen. Onnistuminen ja voittaminen tuovat tehokkaasti esiin osallistujien tunnetta yhteisöllisyydestä. (Tervo 2003, 115.)

Hobsbawmin mukaan (1994, 157–158) urheilun voima on juuri siinä, että sillä on kyky luoda silta yksityisen ja julkisen välille. Urheilu on ainutlaatuisen tehokas väline kansallistunteen juurruttamisessa ja urheilun kautta yksilö voi helposti samaistua kansakuntaan. Asiaa auttaa vielä se, että urheilussa kansakuntaa symboloivat nuoret ja ”edustuskelpoiset” yksilöt, joihin halutaan samaistua. Urheilu toimii näin kansallisen itsetehostuksen välineenä, jolloin yksilöstä itsestään tulee kansakunnan symboli.

Kansallisesti järjestäytynyt huippu-urheilu on yksi harvoja asioita, joka sitoo ihmisiä selkeästi tiettyyn paikkaan. Erityisesti urheilun massatapahtumat mahdollistavat vahvan, positiivisen identifioitumisen paikkaan, alueeseen tai kansakuntaan. Urheilusta on tullut kenties merkittävin yhteisen identifioitumisen lähde aikakaudella, jolla sitoutuminen on yhä useammin seurausta jostain saavutuksesta. Erityisesti kansainväliset urheilutapahtumat tarjoavat yhden harvoista rauhanajan mahdollisuuksista, jossa kokonaiset kansakunnat voivat kokea yhdistyvänsä yhdeksi kokonaisuudeksi. Urheilutapahtumat saavat aikaan sellaisen yhteisöllisyyden hengen, johon monet muut elämänalueet eivät kykene. Urheilun on väitetty olevan yksi modernin elämän harvoista asioista, joka kykenee yhdistämään suuren, monimutkaisen ja persoonattoman

ihmisjoukon yhdeksi kokonaisuudeksi. (Bale 1988, 513–515; Bale 2003, 14–15.)

Lukuun ottamatta juuri sodan aikaa, on yhteisen kansakunnan jäsenyys harvoin yhtä käsin kosketeltavaa kuin kansainvälisissä tapahtumissa. Oman kansalaisuuden esiintuominen ei yleensä liikuta juuri ketään, mutta urheilutapahtumat saavat ihmiset aistimaan oman kansalaisuutensa poikkeuksellisen tunteikkaasti. Myös yhteys kilpailijoiden ja kannattajien välillä voidaan ymmärtää vain kansalaisuuden käsittein. (Bairner 2001, 17.) Myös vuoden 2004 strategia-asiakirjassa korostetaan nimenomaan urheilun merkitystä tunteiden nostattajana. *Vaikka huippu-urheilulla Suomessa ei nykyään ole samanlaista merkitystä kansallisen identiteetin luojana kuin joskus aiemmin, on sen merkitys kansallistunteelle yhä vahva.*

Guibernaun mukaan (1996) nationalismin voima on nimenomaan sen kyvyssä herättää tiettyyn yhteisöön kuulumisen tunnetta. Erilaiset symbolit ja rituaalit ovat merkittävässä roolissa tämän tunteen herättämisessä ja solidaarisuuden tunteessa muita ryhmän jäseniä kohtaan. Guibernaun mukaan kansallinen solidaarisuus on vastaus identiteetin tarpeeseen sikäli, mikäli kiinnittyminen perustuu yhteiseen menneisyyteen ja kulttuuriin yhtä lailla kuin tarjoaa pohjan rakentamisen mahdollisuuden tulevaisuutta varten. Juuri yksilöiden suuri tunteiden tasolla tapahtuva panostus maahansa, identiteetin rakentamisen lisäksi, mahdollistaa nationalismin leviämisen. (Guibernau 1996, 3-5, 76.)

Urheilun kyky nostattaa voimakkaita tunteita palautuu erityisen hyvin mieleen muistelemalla vuotta 1995, jolloin jääkiekon MM-kulta aiheutti odottamattoman voimakkaan reaktion Suomen kansan keskuudessa ja sai myös tutkijat kommentoimaan ilmiötä. Mestaruus sai suomalaiset juhlimaan jääkiekkomenestyksen lisäksi omaa suomalaisuuttaan. Tämä voidaan nähdä merkittävänä tapahtumana kansallisidentiteetin kannalta. Sen vahvistuminen oli erityisen tärkeä tilanteessa, jossa suomalainen identiteetti oli muun muassa Euroopan unioniin liittymisen seurauksena osoittautunut ongelmalliseksi. Urheilun merkitys kansalliselle identiteetille kasvaa tilanteissa, joissa tuo identiteetti ei ole yhtä selvä kuin aiemmin. Urheilu pitääkin yllä merkittävää tapaa hahmottaa maailmaa suomalaisittain. Leijonien menestykselle on annettu monia vertauskuvallisia ja laajempia merkityksiä, joista yhden mukaan maailmanmestaruus merkitsi taloudellisen laman päätepidettä, josta Suomi lähti uuteen nousuun. (Alpimaa, Hakulinen, Hautala & Manninen 2001, 152–153; Kokkonen 2008, 319; Ruonavaara

2001, 17–19; Virtapohja 1998, 60.)

Urheilulla voidaan nähdä olevan symbolinen merkitys kansakuntaa uhkaavien vaarojen havainnollistajana. Esimerkiksi maailmansotien välisenä aikana urheilun merkitys suomalaisuuden määrittäjänä korostui, kun porvaristo koki että Suomea uhkasivat sekä sisältä päin kommunistit että ulkoapäin Neuvostoliitto. (Kokkonen 2008, 314.) Näin nationalistiset arvot koetaan ja on koettu merkittäviksi erityisesti silloin, kun kansallisvaltion asema on jostain syystä uhattu tai kyseenalaistettu. Tällöin on myös urheilumenestyksellä ollut erityinen rooli kansallistunteiden nostattajana. *Pariisin olympiajoukkueen menestyksellä 1924 oli suuri vaikutus vasta itsenäistyneen kansan itsetunnolle. Vastaavanlainen tapaus koettiin vuonna 1995, jolloin lamasta toipuva Suomi juhli ennenkokemattomalla tavalla miesten jääkiekon maailmanmestaruutta.* Urheilun rooli tällaisen yhteisöllisyyden herättäjänä on säilynyt läpi 1900-luvun nykypäivään saakka.

Suomen Liikunnan ja Urheilun vuosina 2005–2006 teettämässä kansallisessa liikuntatutkimuksessa kysyttiin suomalaisilta urheilumenestyksen merkitystä. Valtaosa (75 %) piti suomalaisten huippu-urheilijoiden kansainvälistä menestystä vähintään melko tärkeänä. Ehdottoman tärkeänä menestystä piti 18 prosenttia vastaajista. 18 prosentin mielestä menestys ei ollut juurikaan tärkeää ja kuuden prosentin mielestä menestys ei ollut lainakan tärkeää. Tulokset eivät juuri poikkea vuosina 2000–2001 teetetystä edellisestä tutkimuksesta. Tutkimuksen mukaan siis ainakin suomalaiset pitävät urheilumenestystä edelleen tärkeänä. Tällaiseen tulokseen tuskin päädyttäisiin, ellei urheilulla olisi merkittävä rooli kansallisen identiteetin ylläpitäjänä.

Urheilutapahtumat pystyvät edelleen yhdistämään suuren osan suomalaisista kuvitelluksi yhteisöksi. Suomalaisuuden symbolit ovat esillä monissa urheilun tilanteissa ja vaikka urheilu on viihteellistynyt huomattavasti muutamassa vuosikymmenessä, ei sen nationalistinen merkitys ole kadonnut. Puhuttaessa urheilun yhteydessä ”meistä” ja ”niistä” rakennetaan yhä käsityksiä suomalaisuudesta. Arkipäiväistymisestä ja viihteellistymisestä huolimatta urheilulla on edelleen nationalistista vetovoimaa. Urheilun edustamaan suomalaisuuteen tarttuminen edustaa monille eräänlaista vapaudenkaipuuta nopeasti muuttuvassa maailmassa. Urheilun avulla on edelleen mahdollista kiinnittyä suomalaisuuteen. Tämä todistaa osaltaan sitä,

ettei kaikesta kansallisesta haluta luopua. (Kokkonen 2008, 320.)

Vuoden 2002 asiakirjan mukaan, *jotta huippu-urheilu on Suomessa kiinnostavaa, suomalaisen urheilijan menestyksen takaa on löydyttävä piirteitä, joihin mahdollisimman moni suomalainen voi samaistua ja joita hän voi arvostaa.* Tämä liittyy läheisesti edellä käsiteltyyn diskurssiin, jossa huippu-urheilumenestystä perustellaan sillä, että urheilijat ovat merkittäviä esikuvia. Huippu-urheilijoiden katsotaan edustavan monia ihanteellisia ominaisuuksia, joihin monet haluavat samaistua. Urheilun kautta ihanteelliset ominaisuudet on helppo liittää osaksi kokonaista kansakuntaa, kuten myös edellä on jo todettu.

Suomalaisten urheilijoiden oletetaan usein edustavan suomalaisuuden perimmäisiä piirteitä, kuten esimerkiksi sisukkuutta. Kokkonen (2008) mukaan 1900-luvun alun urheilumenestyksellä onkin ollut merkittävä osansa suomalaisen sisumyytin synnylle. Urheilijoita on helpompi kannustaa ja heihin on helpompi samaistua, mikäli he edustavat sellaisia piirteitä, joiden ajatellaan edustavan todellista suomalaisuutta. Suomalaisuus, tai mielikuva siitä mitä suomalaisuus on, onkin monille suomalaisille myös merkittävä identifioitumisen lähde. Muun muassa juuri urheilun diskurssien avulla tuotetaan merkityksiä ”kansakunnasta”, johon ihmiset voivat identifioitua. Nämä merkitykset sisältyvät kansasta kerrottuihin tarinoihin ja mielikuvia kansasta rakennetaan myös aktiivisesti sosiaalisissa käytännöissä. (Maguire 2001, 177.)

Suomalaiset urheilijat eivät kuitenkaan luonnostaan ole mitään suomalaisuuden ruumiillistumia. Kyse on siitä, että katsojat haluavat liittää suomalaisuuden menestyvän urheilijan perusominaisuudeksi. Näin rakennetaan yhteenkuuluvuutta ja näkymätöntä sidettä sankarin ja oman itsen välille. Tällainen yhteenkuuluvuuden tunne on edellytys sille, että katsojat voivat yhä edelleen, huolimatta esimerkiksi kaupallisuuden vaikutuksista, kokea voimakkaista tunteita urheilijoiden menestyessä tai epäonnistuessa. (Virtapohja 1998, 19.)

Menestyvien urheilijoiden avulla voidaan nostattaa kansallishenkeä ja suomalaiset voidaan yhdistää ainakin mielikuvissa yhtenäiseksi kansakunnaksi. Vuoden 2010 asiakirjassa todetaan että *kansallinen yhteisöllisyys on luonteeltaan enemmän kuviteltua. Emme tunne henkilökohtaisesti kaikkia suomalaisia, mutta identifioidumme osaksi*

suomalaisuutta esimerkiksi urheiluvoittojen kautta. Urheilun avulla yksilöt voivat samaistua kansakuntaan ja kokea yhteisöllisyyden tunteen.

Andersonin mukaan kansakunnat ovat kuvitteellisia yhteisöjä, sillä vaikka jäsenet eivät tunne suurinta osaa toisistaan, näkevät he kuitenkin jossain määrin olevansa yhteydessä. Tunne kuulumisesta yhdistää heidät kuitenkin toisiinsa. (Anderson 2007.) Yhteisöllisyyden tunne onkin merkittävä kansallisen identiteetin ulottuvuus. Muun muassa usko yhteiseen historiaan ja kulttuuriin vahvistaa yhteenkuuluvuutta, joka osaltaan tuottaa lojaaliutta ja sosiaalista koheesiota kansalaisten välille. (Guibernau 2007, 12–13.) Voidaan jopa väittää, että yhteisöjä pitää koossa ainoastaan usko niiden olemassaoloon. Auktoriteettiaseman yhteisöt saavuttavat uskosta omaan tärkeyteensä. Kuvitteellisuudesta huolimatta yhteisö voi olla erittäinkin pysyvä, sillä sitä pitää koossa jäsenten vahva halu sitoutua yhteisöön. (Bauman 1996, 38–39.)

Kansallista identiteettiä on siis merkittävää pitää yllä kansakunnan koossa pysymiseksi. Huippu-urheilu on, kuten todettu, tänä päivänä oleellinen keino kansallisen identiteetin rakentamiseksi ja myös strategioissa tuodaan esille tämä merkitys. Diskurssianalyysin mukaisesti kieli itsessään luo todellisuutta ja näin myös strategioissa tuotetun urheilupuheen avulla tuotetaan merkityksiä huippu-urheilun ja kansallisen identiteetin suhteista. Nationalististen diskurssien avulla pidetään yllä uskoa omaan kansakuntaan.

Kansoja luodaan nationalismin avulla ja ne ovat olemassa vain, kun ne ymmärretään osana kansallisen identiteetin viitekehystä. Pelkkä luominen ei kuitenkaan riitä, vaan käsityksiä kansasta pitää myös ylläpitää. Tarinoita tulee kertoa yhä uudelleen ja uudelleen, jotta ne pysyvät mielekkäinä ja pystyvät sopeutumaan uusiin olosuhteisiin. Nationalismi luo ihmisille myös positiivisia merkityksiä, vaikka se esitetään usein negatiivisena. Jos nationalismi olisi vain manipuloinnin luoma illuusio, ei sillä voisi olla sellaista voimaa kuin sillä tämän päivän maailmassa on. (Calhoun 1997.)

Nationalismin on sanottu olevan nykyajan kansalaisuskonto, jonka rituaaleja ovat esimerkiksi suuret urheilutapahtumat. Urheilulla onkin ollut monille suomalaisille merkittävä rooli kansakuntaan samaistumisessa, kun esimerkiksi palkintojenjakojen myötä Suomen lipun sinivalkoiset värit ovat tulleet luontevasti tutuiksi. (Kokkonen 2008, 313–314). Erityisesti juuri suurten urheilutapahtumien mitaliseremoniat

ilmentävät kansakuntaan identifioitumista ja kansallistunnetta. Monilla nationalistisilla rituaaleilla sävytetty tapahtuma nostattaa parhaiten onnistuessaan kyynelen sekä urheilijan että katsojan silmänurkkaan. (Miller ym. 2001, 61–62.)

Symbolit, kuten Suomen sinivaloiset värit, ovat keinoja konkretisoida muuten suhteellisen abstrakti ”isänmaa”. Urheilukilpailut ovat erityisen tehokkaita symbolien esittämisen areenoita ja ne ovat myös rituaaleja, jotka auttavat suomalaisia aistimaan oman kansalaisuutensa. Nationalismin tulee säilyttääkseen symboliensa merkityksen jatkuvasti uusintaa niitä erilaisissa yhteyksissä (Guibernau 1996, 82). Tietyin väliajoin toistuvat urheilutapahtumat tuovat ihmisten silmien eteen yhä uudelleen monet merkittävät suomalaisuuden symbolit. Billigin (1995, 93) mukaan merkittävää nationalistisen diskurssin pysyvyydelle on juuri se, että meitä muistutetaan jatkuvasti kansallisesta identiteetistämme. Erityisesti urheilussa kansallisen identiteetin puolesta ”liputetaan” innokkaasti. Urheilu onkin eräs merkittävimmistä ilmiöistä, joka säännöllisesti muistuttaa meitä suomalaisuudestamme.

Erilaisten yksilöiden tunnesiteet kansakuntaansa pysyvät usein arkielämässä täysin huomaamattomina ja jopa olemattomina; harva tulee päivän aikana kokeneeksi mitään kansalliseen ylpeyteen liittyvää tunnetta. Kansakuntaan liittyvät tunteet voivat kuitenkin nousta pintaan yhteisten symbolien, kuten esimerkiksi maajoukkueen edustaman symboliikan, avulla. Tämä ajatus vertautuu hyvin siihen tosiseikkaan, että esimerkiksi Euroopassa poliittinen integraatio kulkee identifioitumisen edellä. On varmasti erittäin vaikea löytää maajoukkuetta vastaavaa eurooppalaista symbolia, joka voisi nostattaa eurooppalaisissa kansallista ylpeyttä vastaavaa tunnetta. (Maguire 2001, 184.)

Nationalistisen käyttäytymisen suosituin muoto monissa maissa onkin urheilu, jonka myötä suuret määrät ihmisiä voivat kokea voimakkaita tunteita kannustaessaan maajoukkueitaan. Urheilu tarjoaa ihmisille merkittävän areenan juhlistaa omaa kansallista identiteettiään. Toisaalta se myös pakottaa ihmiset aina tietyin väliajoin pohtimaan oman kansallisen identiteettinsä luonnetta. Urheilu tuo nimittäin esille myös nationalismin pimeän puolen, kun urheilijoita voidaan joiltain tahoilta jopa kannustaa vilpillisiin keinoihin kansan kyvykkyyden osoittamisen vuoksi. Urheilun ja nationalismin suhde on sen luonteesta huolimatta väistämätön. (Bairner 2001, 17.)

Huippu-urheilun tärkeyttä perustellaan strategia-asiakirjoissa edelleen sillä, että menestyksellä on merkitystä kansalliselle identiteetille. Urheilu auttaa suomalaisia identifioitumaan yhteiseen kansakuntaan. Puhumalla merkityksestä kansallisidentiteetille yritetään siis osaltaan legitimoida koko huippu-urheilun ilmiötä. Koska urheilulla on kyky nostattaa kansallista itsetuntoa, tulee siihen myös edelleen panostaa niin että menestystä saavutettaisiin. Vaikka urheilun merkitys kansalliselle identiteetille ei ehkä ole yhtä vahva kuin ennen, globalisoitumisesta huolimatta urheilijoiden koetaan edelleen vahvasti edustavan omaa kansakuntaansa.

Asiakirjoista löytyi toisaalta suhteellisen vähän suoranaisesti huippu-urheilun ja yhteisöllisyyden suhteeseen liittyvää puhetta. Kansalliseen identiteettiin liittyviä perusteluita käytettiin lähinnä vain kolmessa viimeisessä strategia-asiakirjassa ja näissäkin suhteellisen vähän. Tässä kohtaa voidaan taas pohtia, mikä on ollut Lahden vuoden 2001 tapahtumien vaikutus mahdolliseen urheilun ja kansallisen identiteetin suhteen esille tuomiseen. Kuten jo aikaisemmin todettu, suomalainen huippu-urheilupuhe muuttui huomattavasti Lahden käryjen myötä. Kenties myös skandaalista johtuen on vuoden 2001 jälkeisissä asiakirjoissa koettu tarpeelliseksi tuoda esille urheilun merkitys kansalliselle identiteetille.

Nationalistinen diskurssi oli kuitenkin monessa kohdassa, myös aikaisimmissa asiakirjoissa, luettavissa enemmänkin varovaisesti rivien välistä – esimerkiksi huippu-urheilun arvoiksi listattiin usein suomalaisuus ja huippu-urheilulla korostettiin olevan oleellinen yhteiskunnallinen merkitys. Tulkitsen tämän suoranaisten kansalliseen identiteettiin liittyvien perusteluiden puuttumisen johtuvan ennen kaikkea siitä, että nationalistinen ajattelutapa on niin syvään juurtunut monien ajatuksiin, että sitä ei tarvitse tuoda monisanaisesti esille. Suhdetta urheilun ja nationalismiin välillä pidetään oletettavasti myös huippu-urheilun strategioissa itsestään selvytenä.

8.4 Urheilunationalismi nyt ja tulevaisuudessa

”Perinteisten, sukupolvelta toiselle siirtyvien perhemallien ja -sidosten vaikutus on heikentynyt ja uusia malleja ja vaikutteita maailmankuvan ja identiteetin muodostumiselle haetaan useasta eri lähteestä. Massakulttuurin ja globaalien talouden kasvavassa maailmassa ihmiset haluavat erottua muista, olla yksilöllisiä.” (2002, 8)

”Huippu-urheilu on kulttuurin ainoita alueita, jossa yhä edelleen esiinnyttään selkeästi kansallisuustunnuksilla. Monikansallisista ammattilaisarjoista huolimatta ovat eri lajien arvokilpailut säilyttäneet ja vahvistaneet asemiaan.” (2004, 13)

Visio: ”Suomalaiset arvostavat huippu-urheilua sinänsä – huippusuorituksia, draamaa, jännitystä. Ja samoin arvostamme uhrautumista ja omistautumista, urheilijan pyrkimystä parhaaseensa. Arvostamme sykähdyttäviä suorituksia riippumatta urheilijan kansallisuudesta, sukupuolesta tai etnisestä alkuperästä.” (2010, 13)

Visio: ”Suomalaiset osaavat iloita suomalaisten urheilijoiden menestyksestä, ja sietää pettymyksiä.” (2010, 13)

Arvot: ”Urheilu tarjoaa sekä perinteisen että virtuaalisen yhteisöllisyyden mahdollisuuden.” (2010, 25)

Arvot: 2010-luvun yhteisöllisyys ei rakennu pelkästään paikallisen vuorovaikutuksen varaan. Ne perustuvat entistä enemmän merkityksen ja identiteetin etsimiseen. Urheilunkaan yhteisöt eivät ole ainoastaan sosiaalisia käytäntöjä, vaan myös symbolisia rakennelmia, jotka perustuvat erilaisten ihmisten kykyyn nähdä urheilussa yhteisiä merkityksiä. Selkeimmät ”urheiluheimot” muodostuvat eri joukkueurheilun ammattilaisseurojen fanien ympärille.” (2010, 25)

”Suomalaisen huippu-urheilun arvostuksessa on tapahtunut muutos... vuoden 1992 asennetutkimuksessa suomalaiset arvioivat, että huippu-urheilulla on ollut suuri vaikutus suomalaiseen identiteettiin aiemmin, mutta jatkossa sen merkitys tulisi vähenemään.” (2010, 27)

Sekä vuoden 2002 että vuoden 2010 asiakirjassa todetaan, että paikallisuuden sekä perinteisten identifioitumisten kohteiden merkitys on vähentynyt. *Perinteisten sidosten vaikutus on heikentynyt ja 2010-luvun yhteisöllisyys ei rakennu pelkästään paikallisen vuorovaikutuksen varaan.* Erityisesti globalisaation myötä paikallisuuden kokemus ja merkitys ovat muuttuneet. Entisten yhteisöllisyyden muotojen tilalle ja haastajiksi saapuvat entistä yksilöllisemmät identiteetit. Näin myös osaltaan urheilun ja paikallisuuden suhde kohtaa uusia haasteita.

Vuoden 2010-strategiassa on oikeastaan ensimmäisen kerran uudenlaista ajattelua urheilun ja kansallisen identiteetin suhteeseen liittyen. Visiossa nostetaan muun muassa esille huippu-urheilun arvostus sinällään irrallisena esimerkiksi kansallisesta kunniasta. Tämä poikkeaa nationalistisiin diskursseihin nojaavasta ajattelusta. Tästä huolimatta ei nationalismiin ja urheilun suhdetta mitenkään kyseenalaisteta, vaan sen rinnalle tuodaan vain uusia nyansseja. Vaikka vuoden 2010 visiona on, että *suomalaiset arvostavat huippu-urheilua sinänsä ja suomalaiset osaavat iloita suomalaisten urheilijoiden menestyksestä, ja sietää pettymyksiä* eivät nämä lauseetkaan kyseenalaista edelleenkin

suomalaisen huippu-urheilun vallitsevaa nationalistista diskurssia.

Vuoden 1992 asennetutkimuksessa suomalaiset ovat kuitenkin epäilleet, että huippu-urheilun vaikutus suomalaiseen identiteettiin tulisi vähenemään. Näin onkin aiheellista kysyä, missä määrin esimerkiksi globalisaatio ja eurooppalaistuminen vaikuttavat urheilun ja kansallisen identiteetin suhteisiin. EU:n virkamiehet ovat esimerkiksi nostaneet esille idean Euroopan yhteisestä joukkueesta Olympialaisissa. Kansallisten identiteettien voidaan eri tulkintojen mukaan nähdä heikentyvän, vahvistuvan ja pluralisoituvan globalisaation seurauksena. (Maguire 2001, 188, 205.) Esimerkiksi monet postmodernin teesit väittävät, että kansalliset identiteetit ovat häviämässä. Tämä käsitys on kuitenkin kaikkea muuta kuin ongelmaton, vaikka uudenlaiset identiteettipolitiikat osaltaan haastavatkin kansan määrittelyn. (Billig 1995, 139–147.)

Kuten jo on monesti todettu, on myös Suomen valtion rooli heikentynyt erityisesti Euroopan unioniin liittymisen myötä. EU:n merkitys kansallisvaltioiden yli on kasvanut myös urheilupolitiikan kentällä. Tästä huolimatta valtioiden kiinnostus urheilupolitiikkaan ei ole vähentynyt. Vaikka kansallisvaltio kokeekin roolinsa heikentyneen kansainvälisten instituutioiden myötä, se voi käyttää urheilua vahvistaakseen olemassaoloaan ja kansallisen identiteettinsä tärkeyttä. (Henry 2003, 335–340.) Tästä esimerkkinä toimivatkin strategia-asiakirjat ylipäätään. Pelkkä niiden olemassaolo osaltaan luo urheilun ja kansallisen identiteetin välistä suhdetta ja legitimoii urheilun asemaa. Eurooppalaistumisen voidaankin lisäksi väittää vaikuttaneen ainakin siten urheilun ja nationalismin suhteisiin, että tätä suhdetta koetaan entistä enemmän tarvetta perustella. Tämä tapahtuu Suomessa esimerkiksi huippu-urheilun strategioiden avulla.

Politiikan kentällä urheilua onkin käytetty vastauksena globalisaation haasteisiin. Tästä esimerkkinä toimii Ison-Britannian konservatiivisen puolueen käyttämä retoriikka 1990-luvulla. Itse pääministeri sanoi puheessaan vuonna 1993, että urheilu on osa brittien kansallista psykologiaa. Hän uskoi, että urheilun merkitys heidän kansalliselle elämälleen oli aliarvioitu. Vuoden 1995 hallituksen raportissa taas samaa teemaa jatkettiin sanomalla, että urheilulla on keskeinen merkitys Britannian kansalliselle perinnölle. (Maguire 2001, 180–202.) Nämä olivat maassa ensimmäiset merkittävät urheilua koskevat poliittiset lausunnot vuosikymmeniin. Lausunnot ajoittuivat aikaan,

jolloin konservatiivisen puolueen kannatus oli laskenut ja puolueen sisällä esiintyi ristiriitaisia näkemyksiä Euroopasta ja kansallisen identiteetin heikkenemisestä EU:n kasvavan vallan myötä. Urheilu oli yksi politiikan alue, jolla hallitus pystyi esittämään, ainakin symbolisesti, kytköstään kansallisen identiteetin säilyttämiseen. (Henry 2003, 340–341.)

Liikahdukset kohti Euroopan integraatiota ovat saaneet aikaan pelkoa suvereniteetin menettämisestä ja globalisaation prosessi on saanut vastaansa puolustusreaktioita. Silloin, kun esimerkiksi kansallinen kulttuuri on koettu uhatuksi, on urheilu toiminut eräänä merkitysten ankkuroijana. Urheilutapahtumat toimivat tehokkaasti vastapainona muutokselle. Myös Suomessa urheilulla on ollut merkittävä rooli traditioiden muodostamisessa ja nykyisyyden sitomisessa menneisyyteen. Koska urheilulla on niin läheinen suhde kansalliseen identiteettiin, voidaan sen nähdä toimivan jopa esteenä kansallisvaltioiden väliselle integraatiolle. (Maguire 2001, 203–205.)

Voidaan varovaisesti väittää, että asiakirjoissa on toisaalta tietoisesti pyritty myös rakentamaan globaalia henkeä. Vuoden 2010 asiakirjassa toivotaan, että *suomalaiset osaavat iloita suomalaisten urheilijoiden menestyksestä* mutta toisaalta tavoitteena on, että *arvostamme sykehdyttäviä suorituksia riippumatta urheilijan kansallisuudesta, sukupuolesta tai etnisestä alkuperästä*. Tämä kuvaa osaltaan nykyistä paljon käsiteltyä globalisaation ja paikallisen välistä jännitettä. Toisaalta koetaan painetta rakentaa ”jälkikansallista”, jopa maailmanlaajuista identiteettiä, mutta toisaalta koetaan edelleen vahvaa tarvetta tuoda omaa kansallista identiteettiä esille. (Segers 2004, 64–92.) Näin myös uusimmassa strategia-asiakirjassa on yritetty tuoda esille urheilupuhetta, joka edustaa jossain määrin globaalia ajattelua.

Hallin mukaan monet perinteiset identiteetit, kuten kansallinen identiteetti, ovat rappeutumassa. Erityisesti globalisaatio on aiheuttanut kulttuurien homogenisoitumista ja globaalit identifikaatiot ovat ainakin osittain syrjäyttämässä kansalliset kulttuurit. Globaalin postmodernin teorian mukaan kulttuuriset identiteetit ovat vaarassa hajota ja tilalle syntyvät identiteetit ovat moninaisia ja hetkellisiä. (Hall 1999.) Toisaalta erinäisten globaalien kulttuurivirtojen on arvioitu vahvistavan kansallisia kulttuureita. Kuitenkin mitä moni-ilmeisimmiksi kansalliset kulttuurit muodostuvat, sitä paremmin ne mahdollistavat erilaisten identiteettien synnyn. (Hopper 2007, 115–120.)

Vaikka kansallisen identiteetin merkitys heikentyisikin tulevaisuudessa, tarvitaan tilalle uusia yhteisöllisyyden muotoja. Yhteisöllisyys ja vuorovaikutus *perustuvat entistä enemmän merkityksen ja identiteetin etsimiseen. Urheilunkaan yhteisöt eivät ole ainoastaan sosiaalisia käytäntöjä, vaan myös symbolisia rakennelmia, jotka perustuvat erilaisten ihmisten kykyyn nähdä urheilussa yhteisiä merkityksiä.* Kansallinen identiteetti on joutunut haastetuksi erityisesti monien kilpailevien identifioitumisen kohteiden myötä. Myös urheilun identifioitumisen kohteet ovat lisääntyneet, kun perinteinen suomalaisten urheilijoiden kannatus on saanut rinnalleen monenlaisia muita identiteetin ja faniuden muotoja.

Postmodernissa maailmassa jokaisella on oikeus valita omat ihanteensa (Virtapohja 1998, 20). Nykyisin ihmiset voivat rakentaa identiteettiään esimerkiksi erilaisilla kuluttamisen valinnoilla, joiden avulla voidaan luoda halutunlainen elämäntyyli. Näin myös kansallisen identiteetin merkitys vähenee kun ilmenee uudenlaisia identiteetin muodostamisen mahdollisuuksia. (Billig 1995, 132–133.) Myös identifioitumisen kohteet ovat globalisoituneet, sillä monia kulttuurituotteita ei ole tarkoitettu enää vain kansallisen kulttuurin käyttöön. Sen sijaan uusi kulttuurinen eliitti, johon yhä useampi haluaa samaistua, koostuu kansainvälisistä tyyliguruista, poptähdistä ja kuuluisista jalkapalloilijoista. (Hopper 2007, 132.)

Vuoden 2010 asiakirjan mukaan *selkeimmät ”urheiluheimot” muodostuvat eri joukkueurheilun ammattilaisseurojen fanien ympärille.* Tällaiset innokkaat fanijoukot toimivat hyvin todisteena uudenlaisista identifioitumisen kohteista. Faniuskaan ei ole enää riippuvainen kansallisista rajoista, vaan suosikkijoukkue voi nykyisin löytyä mistä päin maapalloa tahansa. Toisaalta tämä on myös osaltaan todiste siitä, että ammattilaistumisen ilmiö ei suurelta osin ole vaikuttanut fanien ja joukkueiden suhteisiin. Myös urheilun seuraamisesta ja suosikkiurheilijoiden kannattamisesta on tullut moninaisempi ilmiö globaalilla aikakaudella. Ammattilaisseurat ovat uudenlaisia identifioitumisen kohteita, jotka osaltaan haastavat myös nationalistisen diskurssin.

Bairnerin mukaan urheilun ja identiteetin suhde tulee usein näkyvimmin esille joukkueurheilussa. Joukkueiden fanit ottavat urheilun joskus erittäinkin vakavasti. Ammattilaisuuden aikakaudella fanit ovatkin paljon uskollisempia tietylle joukkueelle

kuin pelaajat. Esimerkiksi ammattilaisjalkapalloilijat pelaavat uransa aikana monissa seuroissa, mutta fanit pysyvät uskollisena yhdelle. Myös faniuden luonne on muuttunut ajan myötä. Nykyisin suosikkijoukkue voi löytyä yhä useammin oman maan ulkopuolelta ja tietyillä joukkueilla onkin faneja ympäri maailman. Suurin osa kannattajista valitsee kuitenkin suosikkijoukkueensa edelleen paikallisin perustein. Tätäkin harvemmin kannustetaan jonkun muun kuin oman maan joukkueita. (Bairner 2001, 165–166.)

Yhä useammat urheilutähdet kuitenkin keräävät faneja ympäri maailman. Huippu-urheilijoiden liikkuvuus maasta toiseen on lisääntynyt ja samalla paikkaan kiinnittymisen merkitys vähentynyt. Monesti kuuluisien ammattilaisurheilijoiden maailmanvalloitus on jättänyt jopa varjoonsa omat kansallissankarit. Jotkut urheilutähdet ovat kansallisvaltioiden dominoivien ja keksittyjen traditioiden ulkopuolella ja saavat kansainvälistä näkyvyyttä urheilullisten kykyjensä vuoksi. Tästä esimerkkinä toimii Muhammed Ali, joka urheilullisten saavutusten lisäksi nosti maailmanlaajuisesti esille etnisyyteen liittyviä kiistakysymyksiä. (Bale & Maguire 1994, 283–284.) Tämä kertoo osaltaan juuri siitä, että monet arvostavatkin huippu-urheilua sinänsä. Ihmiset ihannoivat usein mieluummin kaikista parhaita urheilijoita oman maan kansalaisten sijaan. Tällöin nationalistiset merkitykset jäävät toissijaiseksi itse urheilun rinnalla.

Huolimatta edelleen dominoivasta nationalistisesta diskurssista, ovat sekä kansallisvaltio, että valtioiden rajat menettäneet merkitystään myös urheilussa. Merkittävä todiste tästä on muun muassa urheilijoiden jatkuva ammattilaistuminen, jonka myötä esimerkiksi yhä useampi joukkueurheilija siirtyy tienaamaan leipänsä ulkomaille. Tämän lisäksi monet urheilijat jäävät asumaan ulkomaille peliuransa loputtua. Tyypillistä ammattilaisina urheileville onkin, että he hädin tuskin tunnustavat omaa maatansa vaan edustavat vain joukkueitaan, joissa työskentelevät ammatillisin ja taloudellisin perustein. (Tervo 2003, 115–116.)

Vaikka suomalaiset vuoden 1992 asennetutkimuksessa arvioivat, että huippu-urheilun vaikutus suomalaiseen identiteettiin tulisi vähenemään, ei urheilun nationalistinen henki näytä kuitenkaan horjuvan. Monet tämän päivän ammattilaisurheilijoistakin kuvataan Paavo Nurmeen ja Hannes Kolehmaiseen verrattavissa olevina urheilusankareina. Tämä

kertookin omalta osaltaan nationalistisen ideologian joustavuudesta. Huolimatta urheilijoiden ammattilaistumisesta ja koko huippu-urheilun viihteellistymisestä ja kaupallistumisesta ovat vuosisadan takaiset käytännöt ja argumentit edelleen voimassa. (emt., 115–116.)

Suomalaiset ovat edelleen keskimääräistä innokkaampia urheilun seuraajia. Erityisesti joukkuelajit kuten jääkiekko houkuttelevat varsinkin nuorisoa, joten voidaan uskoa, että urheilun seuraamisen traditio ei ole kuolemassa sukupuuttoon. Todennäköistä kuitenkin on, että suurten suomalaisten sankareiden aika on ohi. Enää ei urheilusankareita tarvita kansakunnan rakentamiseen antamaan voitoille elämää suurempia merkityksiä. Lisäksi kansan intressit jakautuvat nykyisin myös urheilun saralla, joka vaikeuttaa suurten sankareiden syntymistä. Myös urheilun volyyymi mediassa on niin suuri, että huomio tiettyihin tapahtumiin kestää vain päiviä tai viikkoja, jonka jälkeen on taas uusien voittajien aika astua parrasvaloihin. Kansallissankareiden tilalle on tullut pienempiä julkissankareita, joita käytetään kansallisten tarkoitusten sijasta kaupallisiin. (emt., 118; Virtapohja 1998, 237.)

Urheilumenestys on tulevaisuudessa merkittävä kansallisten kulttuurien ylläpitäjä (Hopper 2007, 133). Urheilu ylipäätään tulee olemaan yhä merkittävämpi kansallisten identiteettien säilymiselle sen sijaan, että se edistäisi jonkun yhteisen globaalien identiteettien syntymistä. Kansainvälisissä urheilukilpailuissa kansalliset liput eivät tule häviämään urheilijoiden rinnuksista ja katsomoista minnekään pitkään aikaan. Urheilun ja nationalismin suhde tulee vain olemaan tulevaisuudessa entistä monimutkaisempi. Urheilu säilyy kuitenkin kansallisvaltioiden välineenä vastustaa globalisaation mahdollisesti mukanaan tuomaa homogeenisoitumista. (Bairner 2001, 175–177.)

9. Pohdinta

Analyysissäni lähdin tutkimaan sitä, miten urheilumenestyksen merkitystä perustellaan suomalaisissa huippu-urheilun strategioissa ja miten keskustelu huippu-urheilun ja kansallisidentiteetin suhteesta on muuttunut ajan kuluessa. Lisäksi halusin tutkia strategioiden avulla, millainen on urheilun ja nationalismin suhde Suomessa tämän päivän globalisoituvassa maailmassa. Lähtökohtanani oli ajatus kansallisvaltion perinteisestä asemasta ihmisten identiteetin rakennusaineena ja toisaalta urheilun

merkittävä rooli osana suomalaista nationalismia. Analyysissäni halusin tutkia, miten globalisaatioksi ja postmoderniksi kutsutut ilmiöt vaikuttavat näihin edellä mainittuihin lähtökohtiin.

Tutkimuksen taustana olivat sekä nationalismin että kansallisen identiteetin vahva asema yleisessä ajattelussa. Toisaalta kuitenkin esimerkiksi kansallisvaltio on joutunut erinäisten haasteiden eteen muun muassa mannertenlaajuisten ja -välisten poliittisten yhteisöjen myötä. Globalisaatioksi kutsuttu ilmiö on asettanut uudenlaisia haasteita sekä kansalliselle identiteetille että nationalismille. Kansalliset kulttuurit ovat saaneet rinnalleen uudenlaisia identifioitumisen kohteita, jotka osaltaan haastavat kansallisen identiteetin. Myöskään huippu-urheilun ja kansallisen identiteetin suhteet eivät ole säilyneet muuttumattomina muun muassa huippu-urheilun eriytymisen myötä.

Urheilu on 1980-luvulta lähtien kaupallistunut, ammattimaistunut ja viihteellistynyt voimakkaasti. Ammattilaisurheilijoiden määrä on lisääntynyt ja huippu-urheilusta on tullut yhä merkittävämpi bisneksen kenttä. Tämä on merkittävä suuntaus, joka todetaan myös yleisesti huippu-urheilun strategioissa. Huippu-urheilussa toimintaa suuntaa yhä merkittävimmin raha, joka on osaltaan myös muokannut monia urheilun perinteisiä käytäntöjä.

Tästä huolimatta strategia-asiakirjoissa otetaan kohtuullisen vähän kantaa urheilun muutoksen vaikutuksiin huippu-urheilun arvoperustalle. Esimerkiksi huippu-urheilijat kuvataan edelleen lähes varauksetta esimerkillisinä esikuvina nuorille. Urheilun ajatellaan yleisesti nojaavan samantyyppisiin amatörismiin perustuviin arvoihin kuin vielä vuosisata sitten. Kuitenkin erityisesti vuoden 2001 dopingkäryjen jälkeisissä strategioissa huippu-urheilun lieveilmiöihin on alettu ottaa kantaa jo laajemmin. Viimeisimmässä strategiassa tunnustetaan jo huippu-urheilun toiminnan logiikan ja urheilun epäterveiden ilmiöiden uhka urheilun arvopohjalle.

Huippu-urheilun merkityksen Suomessa voidaan sanoa ainakin osittain perustuvan maamme menestykselliseen urheiluhistoriaan. Myös strategia-asiakirjoissa nostetaan esille erityisesti itsenäisyyden alun ajan urheiluvoitot, jolloin menestyksen merkitys kansalliselle identiteetille oli suuri. Yhteiseen, tärkeäksi koettuun historiaan vetoaminen on merkittävä nationalismin keino, sillä se on eräs tapa korostaa kansakunnan

ainutlaatuisuutta. Näin myös strategia-asiakirjoissa tuodaan esiin entinen huippu-urheilumenestys, jolla kiistatta onkin merkitystä monien suomalaisten kansalliselle identiteetille.

Huippu-urheilua on perinteisesti käytetty kansallisen kilpailukyvyn osoittamiseksi. Myös strategia-asiakirjojen mukaan urheilu on nähty usein tällä tavoin erinäisten poliittisten tavoitteiden välineenä. Urheilijat kilpakentillä käsitetään maidensa edustajina ja näin yksittäisen urheilijan suoritukset metaforisesti laajennetaan kuvaamaan kokonaista kansakuntaa. Urheilun ja yksittäisen urheilijan avulla kokonainen maa esitellään tehokkaasti muulle maailmalle. Myös strategia-asiakirjojen perusteella urheilu on ollut merkittävä keino esitellä koko maailmalle kansan elinvoimaisuutta.

Urheilun ja kansallisen identiteetin suhde ulottuu pitkälle modernin urheilun alkuun asti. Myös strategia-asiakirjoissa huippu-urheilun merkitystä perustellaan urheilun kyvyllä tuottaa yhteisöllisyyttä. Erityisesti huippu-urheilumenestys koskettaa monia ja nostattaa katsojissa vahvoja tunteita. Näin myös strategioiden mukaan huippu-urheilumenestystä tarvitaan, sillä menestyksellä on merkitystä kansallistunteelle sekä koko kansan itsetunnolle. Urheilu edustaakin nykyisin yhtä merkittävintä kansallisten värien ja symbolien esittämisen areenaa. Huippu-urheilun avulla kansalaisten on helppo samaistua kansakuntaan. Tällainen nationalistinen diskurssi esittääkin kansakunnan usein yhtenäisempänä kuin se todellisuudessa on.

Urheilun ja paikallisuuden suhde on kuitenkin muuttunut globalisaation myötä. Globalisaatio on tuonut mukanaan uudenlaisen paikallisuuden kokemisen, joka huomioidaan myös uusimmissa huippu-urheilun strategioissa. Kansallinen identiteetti on saanut haastajakseen uusia identifioitumisen kohteita. Näin esimerkiksi identifioitumisen kohteet sekä myös suosikkijoukkue voivat nykyisin löytyä oman maan ulkopuoleltakin. Suomalainen urheilunationalismi on kuitenkin edelleen voimissaan. Urheilun ja kansallisen identiteetin vahva suhde ei ole häviämässä lähitulevaisuudessa minnekään, vaikka uusia ja haastavia identiteetin rakennuksen kohteita onkin jatkuvasti yhä enemmän.

Urheilu on ollut läpi 1900-luvun merkittävä nationalistinen väline. Suomi ei kuitenkaan

enää ole köyhä ja takapajuinen maa, vaan yksi maailman kehittyneimmistä valtioista ja osa Euroopan unionia. Urheilun merkitys kansalliselle identiteetille ei ole enää yhtä merkittävä kuin esimerkiksi 1900-luvun alussa, emmekä siis enää varsinaisesti tarvitse urheilua kansallisen itsetuntonme pönkittämiseksi. Tästä huolimatta urheilun status suomalaisessa yhteiskunnassa on kuitenkin edelleen vahva.

Vaikka monet perinteiset rajanvedot ovat häviämässä maailmasta, järjestäytyy urheilu edelleen valtioiden rajojen mukaisesti. Toisaalta tällekin järjestykselle on noussut haastajansa esimerkiksi erilaisten urheilutallien myötä. Voidaankin sanoa, että esimerkiksi olympialaiset ja muut kansainväliset urheilun suurkisat pitävät osaltaan yllä kansallisvaltioittain järjestynyttä maailmaa. Huolimatta siitä, että urheilijoiden on nykyisin suhteellisen helppo vaihtaa kansalaisuutta ja erityisesti maahanmuuton seurauksena myös kansalaisuudet kirjavoituvat, ei käsitys urheilukilpailujen järjestymisestä maittain ole tullut lainkaan haastetuksi.

Huippu-urheilusta on tullut suosittua ja seurattua viihdettä. Urheilun ammattimaistuminen, kaupallistuminen ja viihteellistyminen eivät kuitenkaan ainakaan päällisin puolin näytä vaikuttaneen urheilun ja kansallisen identiteetin suhteisiin, vaan huippu-urheilijat käsitetään edelleen ensisijaisesti maidensa edustajina. Tätä pitää yllä ennen kaikkea urheilupuhe. Monet urheilijat korostavat haastatteluissaan yhä edelleen olevansa ylpeitä, koska saavat edustaa maatansa ja omistavat voittojaan kokonaisille kansoille. Merkittävä syy urheilun suosiolle onkin se, että urheilulla on kyky koskettaa katsojaansa. Urheilun luoma kansallistunne on niin vahva, että se pitää pintansa. Urheilun nostattamat tunteet ovat jotain mitä ihmiset todella kaipaavat maailmassa, jossa perinteiset yhteisöllisyyden muodot ovat rapautumassa.

Urheilulla on merkitystä sille, miten monet ihmiset määrittelevät itseään ja kansalaisuuttaan. Esimerkiksi sisumyytti on usein liitetty läheisesti sekä suomalaisuuteen, että suomalaisiin urheilijoihin. Urheilu sitookin ihmisiä tiettyihin assosiaatioihin kansasta ja tietyt lajit näyttävät kuvastavan juuri halutunlaista ja oikean tuntuista kansallista luonnetta (Maguire 2001, 205). Esimerkiksi hiihdon merkitys on edellisistä syistä johtuen Suomessa suuri. Hiihtämiseen tarvittava sinnikkyys heijastaa hyvin suomalaisten omaksi kokemiaan luonteenpiirteitä ja lisäksi hyvällä hiihtotaidolla on myös historiallista merkitystä, sillä sen väitetään olleen merkittävässä osassa

talvisodassa. Huolimatta siitä, että esimerkiksi nykyistä sprinttihiihtoa on hyvin vaikea yhdistää suomalaisten sotilaiden oloihin maailmansodassa, on hiihto säilynyt läpi vuosien jopa suomalaisten kansallisurheiluna.

Kansallisuus- ja identiteettipuhe ei ole huippu-urheilun strategioissa pääosassa, vaan sitä käytetään osana huippu-urheilun merkityksen perustelua. Huippu-urheilun strategioiden pääasiallinen tarkoitus on vuoden 2010 strategiaa lainaten huippu-urheilumenestyksen turvaaminen. Strategioissa pyritään analysoimaan suomalaista huippu-urheilujärjestelmää ja luomaan konkreettisia toimenpiteitä huippu-urheilun kehittämiseksi. Urheilun suomalainen eliitti ottaa huippu-urheilumenestyksen tarpeen pääasiallisesti itsestäänselvytenä, mikä näkyy huippu-urheilun merkityksen perusteluiden vähyytenä. Tämän vuoksi varsinaisella huippu-urheilun merkityksen perusteella on suhteellisen pieni osa strategia-asiakirjoissa.

Suomalainen huippu-urheilupuhe ei ole juurikaan muuttunut globalisaation myötä, sillä huippu-urheilun perustelu pysyy pääpiirteittäin samana kaikissa strategia-asiakirjoissa. Merkittävin muutos huippu-urheilukeskustelussa on kuitenkin se, että se on monipuolistunut. Huippu-urheilun strategia-asiakirjoihin on tullut lisää sivuja ja myös huippu-urheilun merkityksen perustelu on jossain määrin lisääntynyt ja monipuolistunut. Globalisaation vaikutus huippu-urheilupuheeseen on ollut suhteellisen vähäistä. Menestystä perustellaan tänä päivänä monilta osin samalla tavalla kuin 1980-luvun lopussa. Kenties merkittävin muutos on urheilun lieveilmiöiden aiheuttaman skeptisyyden lisääntyminen, mikä näkyy juuri ylipäätään huippu-urheilupuheen lisääntymisenä ja monipuolistumisena.

Diskurssianalyysin mukaisesti strategia-asiakirjat kertoessaan urheilun merkityksestä itsessään rakentavat urheilun merkitystä. Näin urheilua voidaan käyttää esimerkiksi vahvistamaan vallassa olevia sosiaalisia suhteita (Maguire 2001, 178). Huippu-urheilusta esitetty urheilupuhe siis osaltaan legitimoii huippu-urheilun oikeutusta. Näin puhe huippu-urheilumenestyksestä lisää sen merkitystä ja oikeuttaa huippu-urheilun roolia esimerkiksi suomalaisessa yhteiskunnassa.

Asiakirjoissa erilaiset nationalistiset puhetavat ovatkin merkittäviä perusteluja sille, miksi Suomen tulee menestyä huippu-urheilussa. Erityisen merkittävä huippu-

urheilumenestyksen perustelu on edelleen se, että urheilijat luovat suomalaisille, erityisesti nuorille, hyviä esikuvia. Huippu-urheilun nähdään edelleen rakentuvan hyveelliseltä pohjalta, vaikka sitä uhkaavatkin monet negatiiviset ilmiöt. Huippu-urheilun nationalistisia perustelija strategia-asiakirjoissa edustavat vetoaminen menestyksekkääseen urheiluhistoriaan, huippu-urheilun merkitys maan kilpailukyvyyn osoittajana sekä urheilun merkitys yhteisöllisyyden luoja. Globalisaation ja postmodernin ilmiöt näyttävät vasta tekevän tuloaan suomalaiseen huippu-urheilupuheeseen.

Huippu-urheilun ja kansallisen identiteetin suhde Suomessa on edelleen vahva, eikä nationalistisesta diskurssista ole luovuttu myöskään huippu-urheilun strategioissa. Huippu-urheilun lieveilmiöt ovat nostattaneet jonkin verran skeptisyyttä, mutta eivät ole onnistuneet horjuttamaan urheilunationalistisia käsityksiä. Globalisaatio on vaikuttanut urheilupuheeseen vain lähinnä tuomalla siihen uusia vivahteita. Mikä ikinä onkin ammattilaisurheilun ja virallisen nationalistisen diskurssin suhde 2000-luvun alussa, on urheilu edelleen näkyvä osa suomalaista yhteiskuntaa.

Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisikin, että mitä tavalliset suomalaiset tai itse huippu-urheilijat ovat todella mieltä urheilun ja kansallisen identiteetin kytköksistä. Omassa tutkimuksessani olen käsitellyt suomalaisten urheilun merkityksiä suomalaisten huippu-urheiluvaikuttajien kannalta. Tavallisten, huippu-urheilun ilmiön ulkopuolella vaikuttavien suomalaisten mielipiteitä olisi mielenkiintoista tarkastella. Toisaalta olisi myös mielenkiintoista tutkia, mitä urheilijat itse ajattelevat asemastaan esikuvina sekä kansallisen identiteetin luoja.

Lähteet

Alpimaa, Hanna, Hakulinen, Markku, Hautala, Piia & Manninen, Sanna (2001): ”Aito” kiekkoilu ja Kupittaaan henki. TuTon yleisöprofiili vuonna 2000. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna & Ruonavaara, Hannu (toim.): Jääkiekkoilta Turussa. Tutkielmia kiekkoyleisöstä. Sosiologian tutkimuksia A24. Turku: Kirja-Aurora, 132–163.

Anderson, Benedict (2007): Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua. Suom. J. Kuortti. Tampere: Vastapaino.

Andrews, David L. (2004): Sport in the Late Capitalist Moment. Teoksessa Slack, Trevor (toim.): The commercialisation of sport. London: Routledge, 3–28.

Appadurai, Arjun (1996): Modernity at Large. Cultural dimension of globalization. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Bairner, Alan (2001): Sport, Nationalism and Globalization. European and North American Perspectives. Albany: State University of New York Press.

Bairner, Alan (2005): Sport and the Irish. Histories, identities, issues. Dublin: University College Dublin Press.

Bale, John (1988): The place of “place” in cultural studies of sports. Teoksessa Progress in Human Geography 12/4, 507–524.

Bale, John (1989): Sports geography. London: Spon.

Bale, John (2003): Sports geography. New York: Routledge.

Bale, John & Maguire Joseph (toim.) (1994): The global sports arena. Athletic talent migration in an interdependent world. London: Cass.

Bale, John & Sang, Joe (1996): Kenyan running. Movement culture, geography and global change. London: Frank Cass.

Billig, Michael (1995): Banal nationalism. London: Sage Publications.

Bauman, Zygmunt (1996): Postmodernin lumo. Suom. J. Vainonen. Tampere: Vastapaino.

Calhoun, Craig (1997): Nationalism. Buckingham: Open University Press.

Castells, Manuel (1997): The Power of Identity. Oxford: Blackwell.

Edensor, Tim (2002): National Identity, Popular Culture and Everyday Life. Oxford: Berg Publishers.

Eichberg, Henning (1994): Travelling, Comparing, Emigrating. Configurations of Sport Mobility. Teoksessa Bale, John & Maguire, Joseph (toim.): The global sports arena.

Athletic talent migration in an interdependent world. London: Cass, 256–280.

European Values Study 2008, 4th wave, Finland. GESIS Cologne, Germany. (Suomen aineiston keräsi Suomen Gallup 2009.)

Flint, Colin & Taylor, Peter J. (2007): Political geography. World-economy, nation-state, and locality. Harlow: Pearson/Prentice Hall.

Gellner, Ernest (1998): Nationalism. London: Phoenix.

Guibernau, Montserrat (1996): Nationalisms. The nation-state and nationalism in the twentieth century. Cambridge: Polity.

Guibernau, Montserrat (2007): The identity of nations. Cambridge: Polity Press

Hall, Stuart (1999): Identiteetti. Suom. M. Lehtonen & J. Herkman. Tampere: Vastapaino.

Heinonen, Harri (2004): Hulluna urheilusta. Penkkiurheilu ja fanius tutkimuskohteena. Teoksessa Ilmanen, Kalervo (toim.): Pelit ja kentät – kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Jyväskylän yliopisto, liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia 3/2004. Tampere: Domus Offset, 231–248.

Henry, Ian P. (2003): Sport, the role of the European Union and the decline of the nation state? Teoksessa Houlihan, Barrie (toim.): Sport & Society. A student introduction. London: Sage Publications, 312–344.

Hoberman, John (2004): Sportive Nationalism and Globalization. Teoksessa Bale, John & Christensen, Mette Krogh (toim.): Post-Olympism? Questioning sport in the twenty-first century. Oxford: Berg, 177–188.

Hobsbawm, Eric (1994): Nationalismi. Suom. J. Sedergren, J. Träskilä & R. Kunnari. Tampere: Vastapaino.

Hoikkala, Tommi (1990): Teun A. Van Dijkkin diskurssianalyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Painokaari Oy, 142–161.

Hopper, Paul (2007): Understanding cultural globalization. Cambridge: Polity.

Huippu-urheilu 2000. Strategia huippu-urheilun kehittämiseksi (1994). Huippu-urheilun tehostamistyöryhmä. Opetusministeriö, Suomen Olympiakomitea & Suomen Liikunta ja Urheilu.

Huippu-urheilu 2000-luvulle. Strategia huippu-urheilun kehittämiseksi (1998). Suomen Olympiakomitea, Opetusministeriö & Suomen Liikunta ja Urheilu.

Huippu-urheilu 2000-luvulla. Strategia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi 2002–2006 (2002). Suomen Olympiayhdistys.

Huippu-urheilutyöryhmän muistio (2004). Opetusministeriön työryhmämuistioita ja

selvityksiä 2004:22.

Ilmanen, Kalervo (toim.) (2004): Pelit ja kentät – kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Jyväskylän yliopisto, liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia 3/2004. Tampere: Domus Offset.

Itkonen, Hannu (1996): Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Helsinki: Gaudeamus.

Itkonen, Hannu (2007): Ammattimaiseen olympiaurheiluun. Teoksessa Sadan vuoden Olympiadi. Suomalaisen olympialiikkeen historia. Helsinki: WSOY, 270-309.

Jackson, Steven J, Grainger, Andrew & Batty, Richard (2004): Media Sport, Globalisation and the Challenges to Commercialisation. Sport Advertising and Cultural Resistance in Aotearoa/New Zealand. Teoksessa Slack, Trevor (toim.): The commercialisation of sport. London: Routledge, 207-225.

Jarvie, Grant (toim.) (1999): Sport in the Making of Celtic Cultures. London: Leicester University Press.

Kansallinen liikuntatutkimus 2005–2006: Vapaaehtoistyö. Saatavilla www-muodossa <URL; <http://slu-fi-bin.directo.fi/@Bin/9c6cf80d1364f2f5fafb4f775b3eda1e/1294596984/application/pdf/19517/Kansallinenliikuntatutkimus2005-2006vapaaehtoistyö.pdf>> (luettu 10.12.2010)

Kantola, Anu (1997): Suomalaisuuden siteet. Kansallisen yhteenkuuluvuuden ja hallinnan dramaturgia. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kellas, James G (1998): The politics of nationalism and ethnicity. Houndmills; New York: Macmillan: St. Martin's Press.

Kettunen, Pauli (2005): Globaalin talouskilpailun nationalismi. Teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (toim.): Nationalismit. Helsinki: WSOY, 436–453.

Kivikuru, Ulla-Maija (1998): Identiteetit viestinnässä. Samastumisen ja erottautumisen kierre. Teoksessa Kivikuru, Ulla-Maija ja Kunelius, Risto (toim.): Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön. Helsinki: WSOY, 319–338.

Kokkonen, Jouko (2008): Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kotkavirta, Jussi (2004): Urheilun moraali ja etiikka. Teoksessa Ilmanen, Kalervo (toim.): Pelit ja kentät – kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta. Jyväskylän yliopisto, liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia 3/2004. Tampere: Domus Offset, 31–55.

Liebkind, Karmela (1988): Me ja muukalaiset. Helsinki: Gaudeamus.

Liikanen, Ilkka (2004): Changing Images of Europe and the Preconditions for Cross-Border Cooperation on the External Borders of the European Union. Teoksessa Kupiainen, Jari, Sevänen, Erkki ja Stotesbury, John A. (toim.): Cultural identity in transition. Contemporary conditions, practices and politics of a global phenomenon.

New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors, 95–104.

Luostarinen, Heikki & Väliverronen, Esa (2007): Tekstinsyöjät. Yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta. Saatavilla [www-muodossa <URL;
http://www.vastapaino.fi/vp/ekirjat/tekstinsyojat.pdf](http://www.vastapaino.fi/vp/ekirjat/tekstinsyojat.pdf)> (luettu 27.9.2010)

Magdalinski, Tara & Nauright, John (2004): Commercialisation of the Modern Olympics. Teoksessa Slack, Trevor (toim.): The commercialisation of sport. London: Routledge, 185–204.

Maguire, Joseph (2001): Global Sport. Cambridge, UK: Polity Press.

Metsämuuronen, Jari (2006): Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.): Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp, 79–147.

Mikkeli, Heikki (2005): Euronationalismi. Teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (toim.): Nationalismit. Helsinki: WSOY, 418–435.

Miller, Toby, Lawrence, Geoffrey, McKay, Jim & Rowe, David (2001): Globalization and sport. Playing the world. London: Sage.

Newman, David (2008): Boundaries. Teoksessa Agnew, John, Mitchell, Katharyne & Toal, Gerard (toim.): A Companion to Political Geography. Oxford: Blackwell, 123–137.

Nurmiainen, Jouko (2007): ”Kuvitellut yhteisöt” nationalismien historiassa. Teoksessa Anderson, Benedict: Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua. Suom. J. Kuortti. Tampere: Vastapaino, 9–24.

Nykänen, Anna-Stina (2002): Liian itsenäinen kansallissankariksi? Helsingin Sanomat 18.8.2002.

Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (2005): Nationalismi teoreettisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (toim.): Nationalismit. Helsinki: WSOY, 14–45.

Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987): Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour. London: Sage.

Reinikainen, Kalle (1992): Isänmaan sankarit. Huippu-urheilijan vapaudet ja velvollisuudet. Oulun yliopiston sosiologian laitos.

Remes, Liisa (2006): Diskurssianalyysin perusteet. Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.): Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp, 285–374.

Riordan, James & Krüger, Arnd (toim.) (2003): European Cultures in Sport. Bristol: Intellect.

Ruonavaara, Hannu (2001): Jääkiekko ja paikallinen identiteetti. Teoreettisia lähtökohtia ja empiirisiä havaintoja. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna & Ruonavaara,

Hannu (toim.): Jääkiekkoilta Turussa. Tutkielmia kiekkoyleisöstä. Sosiologian tutkimuksia A24. Turku: Kirja-Aurora, 16–41.

Saaristo, Kimmo & Jokinen, Kimmo (2004): Sosiologia. Helsinki: WSOY.

Sage, George H. (2004): The Sporting Goods Industry. From Struggling Entrepreneurs to National Business to Transnational Corporations. Teoksessa Slack, Trevor (toim.): The commercialisation of sport. London: Routledge, 29–51.

”Sanoista teoiksi” Huippu-urheilutyöryhmän ajatuksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi (2010). Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:13.

Saukkonen, Pasi (2005): Kansallinen identiteetti. Teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (toim.): Nationalismit. Helsinki: WSOY, 90–105.

Seger, Rien T. (2004): The Underestimated Strength of Cultural Identity between Localising and Globalising Tendencies in the European Union. Teoksessa Kupiainen, Jari, Sevänen, Erkki ja Stotesbury, John A. (toim.): Cultural identity in transition. Contemporary conditions, practices and politics of a global phenomenon. New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors, 64–92.

Sevänen Erkki (2004a): Introduction: From modernity and Postmodernity to Globalisation. Teoksessa Kupiainen, Jari, Sevänen, Erkki ja Stotesbury, John A. (toim.): Cultural identity in transition. Contemporary conditions, practices and politics of a global phenomenon. New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors, 1–30.

Sevänen Erkki (2004b): The Study of Cultural Identity: Development and Background of a Multi-Disciplinary Field of Research. Teoksessa Kupiainen, Jari, Sevänen, Erkki ja Stotesbury, John A. (toim.): Cultural identity in transition. Contemporary conditions, practices and politics of a global phenomenon. New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors, 33–63.

Silk, Michael (2004): Televised Sport in a Global Consumer Age. Teoksessa Slack, Trevor (toim.): The commercialisation of sport. London: Routledge, 226–246.

Slack, Trevor (2004) (toim.): The commercialisation of sport. London: Routledge.

Slack, Trevor & Amis, John (2004): ”Money for Nothing and Your Cheques for Free?” A Critical Perspective on Sport Sponsorship. Teoksessa Slack, Trevor (toim.): The commercialisation of sport. London: Routledge, 269–286.

Smith, Anthony D. (1991): National identity. London: Penguin Books.

Smith, Anthony D. (1995): Nations and Nationalism in a Global Era. Cambridge: Polity Press.

Sudgen, John & Bairner, Alan (toim.) (1999): Sport in Divided Societies. Aachen: Meyer & Meyer Sport.

Suomen Olympiakomitean puitesuunnitelma huippu-urheilun edistämiseksi (1987). Suomen Olympiakomitea, valmennusvaliokunta.

- Tervo, Mervi (2003): *Geographies in the making. Reflections on sports, the media, and national identity in Finland*. Oulu: Department of Geography, University of Oulu: Geographical Society of Northern Finland.
- Törrönen, Jukka (1995): *Puhetta viinasta – kuohua yhteiskunnasta. Tekstin arvojen ja todellisuuskuvan jäljillä. Tiedotustutkimus 4/95*. Tampere: Nordicom, 43–60.
- Viita, Ossi (2003): *Hymyilevä Hannes. Työläisurheilija Hannes Kolehmainen sankaruus porvarillisessa Suomessa*. Helsinki: Otava.
- Virtapohja, Kalle (1998): *Sankareiden salaisuudet. Journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä*. Jyväskylä: Atena.
- Willis, Paul (1994): *Women in Sport in Ideology*. Teoksessa Birrell, Susan & Cole, Sheryl L. (toim.): *Women, Sport, and Culture*. Champaign (IL): Human Kinetics, 31-46.
- World Values Survey 1996. Finland. Espoo: Suomen Gallup Oy.